

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK AİLE YAPISINDA AİLE İÇİ DİNİ
İLETİŞİM PROBLEMLERİ VE BUNLARIN
ÇOCUĞUN DİN EĞİTİMİNE ETKİLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hacer ARAZ**

**Enstitü Anabilim Dalı: Din Eğitimi Anabilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri**

Tez Danışman: Prof. Dr. Suat CEBECİ

HAZİRAN 2007

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK AİLE YAPISINDA AİLE İÇİ DİNİ
İLETİŞİM PROBLEMLERİ VE BUNLARIN
ÇOCUĞUN DİN EĞİTİMİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hacer ARAZ

Enstitü Anabilim Dalı: Din Eğitimi Anabilim Dalı

Enstitü Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Bu tez 26 /06 /2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirligi ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Suat CEBECİ

Jüri Başkanı

Doç.Dr.Recep KAYMAKCAN Doç.Dr. Ramazan MUSLU

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hacer ARAZ

26.06.2007

ÖNSÖZ

Eğitimciler çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı eğitim yollarının geliştirilmesi çabası içerisindeyler. Sosyal uyum üzerine yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Aile tutumları ve anne- babanın ve ailenin diğer bireylerinin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, sosyal birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda özdeşim yapacağı bir modele gereksinim duyar. Kişilik oluşumu için gerekli olan özdeşim, büyük olasılıkla aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir.

“Eğitim anne dizinde başlar; her söylenen sözcük, çocuğun kişiliğine konan bir tuğladır.” Ailenin önemli işlevlerinden biri de çocuğunu eğitime işlevidir. Her aile bu işlevini yerine getirmek zorundadır.

“Türk aile yapısında aile içi dini iletişim problemleri ve bunların çocuğun din eğitimine etkileri” adlı çalışmamızdaki amaç, hayata atılacak olan bireyin ilk kişilik şekillenmesini gerçekleştiren iletişimdeki yanlışlıkları en aza indirerek geleceğe sağlıklı bireylerden oluşmuş, sağlıklı aileler bırakmaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Suat CEBECİ'ye teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca benim bu günlere geleme vesile olan ve emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim değerli aileme de şükranlarımı sunuyorum.

Hacer ARAZ

20 Haziran 2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM1:İLETİŞİM.....	7
1.1. İletişim Unsurları.....	9
1.1.1. Kaynak.....	9
1.1.2. Mesaj.....	11
1.1.3. Kanal.....	13
1.1.4. Alıcı.....	14
1.1.5.Geri Bildirim.....	16
1.2. İletişim Çeşitleri.....	19
1.2.1.Yüz Yüze İletişim.....	19
1.2.1.1. Sözlü İletişim.....	20
1.2.1.2. Yazılı İletişim.....	22
1.2.1.3. Görsel- Nesnel İletişim.....	23
1.2.1.4. Duygusal İletişim.....	25
1.2.2. Uzaktan İletişim.....	27
1.3. Öğrenme İletişim İlişkisi.....	29
1.4. İletişim ve Din Eğitimi.....	31
1.5. Aile İçi İletişim Engelleri.....	33

1.5.1. Ebeveyn ile Çocuklar Arasındaki İletişim Engelleri.....	33
1.5.1.1. Güven.....	33
1.5.1.2. Bilgisizlik.....	34
1.5.1.3. Dil ve İfade Yetersizliği.....	34
1.5.1.4. Yanılsama.....	38
1.5.1.5. Ön Yargı.....	40
1.5.2. Çocuğun İletişim Güçlükleri.....	41
1.5.2.1. Dikkat.....	42
1.5.2.2. Algıda Seçicilik.....	45
1.5.3. Ortam.....	47
BÖLÜM 2: AİLE.....	51
2.1. Aile Çeşitleri.....	52
2.1.1. Geniş Aile.....	52
2.1.2. Çekirdek Aile.....	53
2.2. Çocukla İletişim Açısından Farklı Aile Tutumları.....	54
2.2.1. Aşırı Otoriter Reddedici Aile.....	54
2.2.2. Aşırı Hoşgörülü Aile.....	55
2.2.3. Kabul Eden, Güven Veren, Demokratik Aile.....	55
2.2.4. Dengesiz ve Tutarsız Aile.....	56
2.2.5. Mükemmeliyetçi Aile.....	57
2.3. Ailenin Çocuğun Gelişimine Etkisi.....	57
2.3.1. Ailenin Sosyo- Kültürel Yapısının Çocuğun Gelişimine Etkisi.....	57
2.3.2. Ailenin Genişliğinin Çocuğun Gelişimine Etkisi	59
2.3.3. Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısının Çocuğun Gelişimine Etkisi.....	60

2.4. Günümüz Türk Aile Yapısı.....	64
2.5. Günümüzde Aile İçi İletişim Özellikleri ve Sorunları.....	70
2.6. Okulun Aileye Etkisi.....	84
2.7. Toplumun Aileye Etkisi.....	87

BÖLÜM 3: AİLE İÇİ İLETİŞİM SORUNLARI TESPİTİNE YÖNELİK

ALAN ÇALIŞMASI.....	89
3.1. Bulgular ve Yorumlar.....	88
3.1.1. Aile İçi İletişim Problemleri.....	89
3.1.1.1. Eşlerin Kültürel Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler.....	89
3.1.1.2. Eşler Arasında Sorumlulukların Paylaşımından Kaynaklanan Problemler.....	95
3.1.1.3. Eşler Arası Kıskançlıktan Kaynaklanan Problemler.....	101
3.1.1.4. Aile İçinde Ekonomik Sıkıntılardan Kaynaklanan Problemler....	103
3.1.1.5. İş ile Sorunların Eve Taşınmasından Kaynaklanan Problemler...106	
3.1.1.6. Birinci Derece Yakınların Etkilerinden Kaynaklanan Problemler.....	108
3.1.1.7. Çocuklarla İlişkilerden Kaynaklanan Problemler.....	111
3.1.1.8. Aile İçi Otorite sorunu.....	125
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	133
KAYNAKLAR.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	148

KISALTMALAR

ASAGEM : Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼

ED : Eğitim danışmanlığı

HZ. : Hazreti

ÖRGM : Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼ę¼

S.A.V. : Sallallah¼ Aleyhi Vesellem

TDK : T¼rk Dil Kurumu

T¼BİTAK : T¼rkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

T¼İK : T¼rk İstatistik Kurumu

TABLULAR

Tablo 1: Her 100 birim bilgi, hangi yöntemde ne kadar akılda kalıyor.....	29
Tablo 2: Türkiye'deki Aile tipleri.....	65
Tablo 3: Türkiye'de hane halklarının düzenli olarak bir araya geldiği vakitler.....	68
Tablo 4: Türkiye'deki ailelerin mutluluk oranı.....	69
Tablo 5: Dini Bilgilerin Edinilme Kaynakları.....	74
Tablo 6: Türkiye'de anne babaların boş zamanlarını geçirdikleri kişiler.....	75
Tablo 7: Eş ile sorun yaşanan konular.....	76
Tablo 8: Gençlerin anne babayla sorun yaşadığı konular.....	77
Tablo 9: Anne- babalarının çocuklarına verdikleri cezalar.....	79
Tablo 10: Aile fertleri ve yakın akrabayla olan ilişkiler.....	81
Tablo 11: Ailelerin yakınlarını ziyaret ettiği durumlar.....	82
Tablo 12: Toplumda aile ilişkilerinin ne yöne gittiğine dair görüşler.....	83

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: iletişim sürecinin unsurları.....	19
Şekil 2: Şekil- Zemin İlişkisi.....	45

Tezin Başlığı: Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Sorunları ve Bunların Çocuğun Din Eğitimine Etkisi	
Tezin Yazarı: Hacer Araz	Danışman: Prof. Dr. Suat CEBECİ
Kabul Tarihi: 26/06/07	Sayfa Sayısı: VIII(Ön kısım)+148(Tez)
Anabilimdalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Bilimdalı: Din Eğitimi
<p>İletişim, insanların yaşamlarında var olan en önemli gerçektir. İnsanların yaptıkları tüm eylemleri iletişim içerisinde değerlendirmek mümkündür. Bir canın başka bir cana değmesine iletişim diyebiliriz. Aile, bireylerin doğdukları, büyüdükleri ve topluma karıştıkları kurumdur. Bu kurum, içerisinde bulunan tüm fertleri iletişim süreci içerisinde etkilemekte ve eğitmektedir. Bu özelliğiyle toplumun temelini oluşturmaktadır.</p> <p>Aile içerisinde gerçekleşen iletişimin bir takım sorunlar içerisinde gerçekleşmiş olması var olan bir gerçektir. Bu sorunlar bireylerin kendilerinden kaynaklı olabileceği gibi, bireylerin haricinde tamamen onların dışında gerçekleşen sorunlar olabilir. Ya da tamamen çocuğun gelişimsel ve zihinsel özellikleriyle ilgili de olabilir.</p> <p>Günümüz Türk Aile yapısı genel olarak çekirdek aileyi yansıtmaktadır. Endüstri ve sanayinin gelişmesi ile değişen ekonomik şartlar gereği tarım toplumu olan Türkiye'yi endüstri toplumu olmaya doğru mecburen götürürken, geniş aileleri de parçalamış ve şehirlere ve büyük yerleşim yerlerine göçmek zorunda bırakarak kuvvetli akrabalık bağlarını zayıflatmıştır. Çekirdek aile içerisinde artık bireyler oldukça yalnız ve desteksizdir. Eşlerden biri ya çok çalışmakta ya da eşlerin ikisi de çalışmaktadır. Dolayısıyla çocuk yetişirken, çok önemli olan anne baba rollerinden biri ya da ikisinden uzak olarak yetişmektedir.</p> <p>Aile içerisinde bir takım iletişim problemleri vardır. Bunlar kültürel farklılıklar, sorumlulukların paylaşımı, ekonomik sorunlar, kıskançlık, birinci dereceden yakınların aileye karışması, iş ile ilgili sorunların eve taşınması, çocuklarla ilgili genel sorunlar ve disiplin problemidir.</p> <p>Ailenin bu problemleri onların çocuklarıyla girdikleri dini iletişimlerini de etkilemektedir. Aileler, genel olarak en önemli misyonları olan “örnek olma” misyonlarının farkında değillerdir. Farkında olmadan girdikleri diyaloglarda çocuklarına yaptıkları, söyledikleri ve hissettikleri her türlü davranışla örnek olmaktadır ve yol göstermektedirler. Tüm yaşamlarını kapsadığı bu örnek oluş ve yol gösterişteki aksaklıklar, dini ve ahlaki alanda da kendini açıkça göstermektedir. Aileler bu misyonlarının farkında olarak birliktelikler oluşturmalarıdır.</p>	
Anahtar kelimeler: İletişim v e Aile, İletişim engelleri, İletişim problemleri, Model olma, Ailelerin eğitimi	

Sakarya University Institute of Social Sciences Abstract of Master's/PhD Thesis

Title of the Thesis: Religious Communication Problems Among Family at Turkish family and Their Effects On Child's Religious Education	
Author: Hacer ARAZ	Supervisor: Prof. Dr. Suat CEBECİ
Date: 26 June 2007	Nu. of pages: VIII(pre text)+148(main body)
Department: Philosophic and Religious Science	Subfield: Religious Education
<p>Communication is the most important reality in people lives. It is possible to discuss all activities by communication. Family is an institution which people are born, grown and then members of society in. This institution affects and educates all the members in it. During the time of communication. In this way, it becomes basis of society.</p> <p>Occuring communication among family members with some problems is a reality. These problems may be originated from either person's own troubles or some other troubles except for this person. Or they may be related to exactly the child's developmental and intellectual features.</p> <p>Nowadays, Turkish family general feature generally involves nuclear family. Economical conditions lead Turkey from agricultural society to industrial society by developing industry. They also separate extended families and weaken relation of close families by force them migrate to cities. Each person in family is quite unsupported and alone anymore. Either one of the parents Works hard or both of them work. So child grows up faraway from her mother and his father or one of them who they have very important roles for their child.</p> <p>There are some communicative problems between family members. These are cultural differences, sharing responsibilities, economical problems, jealousy, relatives' who are close to family interfering, coming home with work troubles to family problems with children and discipline problems.</p> <p>These problems of family affect parents' dialogues with their children about religion. Generally, parents are not aware of their vital mission "modeling". They become models and guide their children by telling, doing and feeling about all behaviours without noticing this. Difficulties with these modeling and guiding which are very important for each stage of their lives obviously occur at religious and moral field. Parents should decide to marry being aware of their important mission.</p>	
Keywords: communication and family, communication difficulties, communication problems, modeling, educating families.	

GİRİŞ

Problem:

İnsan yalnız olamayan, yalnız yaşayamayan bir varlıktır. Sürekli başkalarıyla iletişim içinde olan bir varlıktır. Bu insanın doğasında olan, değişmeyecek bir özelliktir. Bu özelliğini de, en doğru şekilde gerçekleştirmesi, hem kendisine hem de çevresine oldukça yarar sağlayacaktır.

Birbirimizle girdiğimiz iletişimde birbirimizi oldukça fazla etkilediğimiz gerçekken, sağlıklı iletişim kurmak adına çok yoğun çaba harcamamız da bu konuda ciddi sorun oluşturmaktadır. İletişimin “canın cana değmesi” şeklinde geniş bir perspektifle tanımlandığını düşünürsek, sağlıklı iletişim kurmanın önemi güçlü bir şekilde kendini hissettirmektedir.

İnsan ilk olarak ailede sosyalleşir. Ailede öğrendiği bir çok şeyle hayata başlar. İlk iletişime girdiği kişiler anne babasıdır. Dolayısıyla iletişim açısından aile, çocuğa nasıl şekil verdiyse, iletişim sürecinin devamı da bu şekillendirmenin neticesi gelişecektir.

Aile bireyleri birbirinden aldıkları mesajları ile kendilerini değerli veya değersiz, kendilerini güvende veya güvensiz hisseder. Bu durum onların psikososyal, sosyokültürel konumlarını, işlevselliklerini ve ruhsal durumlarını etkiler.

Modern dediğimiz bu çağda, dengeli bir aile hayatı sürdürmek oldukça zorlaşmıştır. Sosyal değişim aile hayatını büyük bir şekilde değişime uğratmış, aileler her geçen gün biraz daha parçalanmıştır. Bugün bazı aile üyeleri birbiriyle konuşmaz, bir çok aile sadece yemek ve uyku için aynı ortamı kullanır olmuştur. Toplum hayatımızın temel taşı olan ailenin güçsüzleşmesi toplumun diğer kurumlarını da, etkiler olmuştur.

Günümüzde çoğu baba, en önemli görevinin ailenin maddi geçimini temin etmek olduğuna inanıyor. Bu babalar, çocukların zihinsel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarına eğilemeyecek kadar hayata kapılmışlardır. Anneler de bu durumda babalardan farklı değildir. Eşine destek olmak veya bir şeyler üretebilmek adına çalışan annelerin sayısı

da artmıştır. Küçük yaştaki çocukların özellikle manevi ihtiyaçlarını annelerden başka kimse karşılayamaz. Bu halde anne bu asli görevinin gereğini yapamıyor. Bu görevinin bakıcı veya büyük annelere bırakıyor ki, onlar bu görevin gereğini ifa edemiyorlar. Tabi ki, bu arada olan çocuğa oluyor. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar, zamanın akışıyla birlikte bir çok değerli yaşantıyı kaçırmış oluyorlar.

Bilindiği gibi insan duyarlı, gelişen ve iradesiyle hareket eden bir varlıktır. Bu gelişmeyi sağlayacak en önemli kurum, hiç şüphesiz ailedir. Ailenin geliştiren bir özelliğe sahip olması da anne babanın karşılıklı olarak hem kendi hem de çocukların hak ve ödevlerinin bilincine varması ve bunları sunabilecek etkili bir iletişim ortamı temin etmesi gerekmektedir.

Her aile sağlıklı ve başarılı çocuklar yetiştirmek ister. Sağlıklı çocuklar yetiştirme bilinci, gelişen teknolojiyle olumlu yönde gelişirken, ne yazık ki, başarı beklentisi giderek artmakta, çocuk adeta erken büyümek, yaşından büyük sorumluluklar almak durumunda kalmaktadır. Çocuklarına mümkün olduğunca iyi bir gelecek sağlamaya çalışan anne-baba onları iyi okullarda okutmak için varını yoğunu ortaya koyar tüm özverisini çocuğuna verir. Ancak çocuğun sağlıklı bir kişiliği nasıl geliştireceği üzerinde fazlaca düşünülmeyen bir konudur. Aslında hayatta her şey başarı değildir. Önemli olan çocuğun içinde bulunduğu dönemi sağlıklı yaşayabilmesi ve sağlıklı bir kimlik oluşturabilmesidir.

Çocuğun yaşadığı dönemlerin özellikleri dolayısıyla ihtiyaçları birbirinden oldukça farklıdır. Çocukluk döneminde anne-babayla uykuya dalmak isteyen çocuk ergenlik döneminde böyle bir isteği talep etmeyecektir. Yine anne-babasıyla gezen çocuk ergenlikte değil anne-babasıyla gezmek arkadaşlarıyla birlikte iken ebeveynleriyle karşılaşmayı dahi istemeyecektir.

Ergenlik dönemi başlı başına bir değişim gelişim sürecidir ve bu dönemde ergenin fiziksel özelliklerinin yanında giyim-kuşam, yeme alışkanlıkları, arkadaş tercihleri, ders çalışma alışkanlıklarında da farklılıklar gözlenebilir.

Dolayısıyla çocukla iletişimde çocuğun yaşı, cinsiyeti ve kişilik özellikleri oldukça önem taşımaktadır. Çocukluk döneminde olası tehlikelere karşı açık tavır koyabilen

ebeveynler, ergenlik dönemiyle birlikte çocuğun üzerindeki denetimi uzaktan yapabilmelidir. Arkadaş seçiminde kontrollü ama baskıcı davranmamalıdır. Unutmayalım özgürlük sınırsızlık demek değildir.

Çocuk aileyi yansıtır. Aile içindeki bireylerin kişilik yapısı çocuğun kişiliğini şekillendirir. Yani aile iletişim becerilerini kullanamıyorsa çocukta iletişim becerilerini kullanamaz. Dolayısıyla çocuk hem ailede hem de sosyal çevrede sürekli çatışma içine girer. Anne babasının kendisini dinlediğini gören çocuk önce, kendisine değer ve önem verildiğini, kabul edildiğini, buna bağlı olarak da sevildiğini düşünür. Aynı zamanda çocuk duygularını ifade etme olanağı bulduğundan “anlaşıldım” duygusunu yaşar ve rahatlar. Bu durum, hem benlik saygısının artmasına, hem de kendisini dinleyen kişiye yakınlık duymasına neden olur. Bu sağlıklı mesaj akışı çocuğun ailesiyle bağını güçlendirir ve iletişimin devamını sağlar.

Bu çalışma, günümüzde var olan iletişim problemlerinin aile için, ne kadar önemli olduğunu, onu ne kadar etkilediğini ifade etmek için hazırlanmıştır. Aile toplumun temelidir ve aile içerisinde yetişen bireyler topluma yön vereceklerdir.

Araştırmanın Amacı:

Çocuğu yetiştiren ve onun ilk eğitimini verip, çocuğun kişiliğini şekillendiren ailedir. Çalışmada ilk olarak, günümüz aile yapıları, bu ailelerde gerçekleşen iletişim faaliyetlerinin nasıllığı belirlenmiştir. Bu iletişim faaliyetlerinin çocuğun din eğitimine olan etkileri araştırıldıktan sonra yanlış iletişim faaliyetlerinden doğan problemlerin belirlenip, aşılması için gereken önerilerin sunulması amaçlanmaktadır. Sağlıklı toplum, toplumu oluşturan ailelerin sağlıklı olmasıyla alakalıdır. Sağlıklı aileler de, bünyelerinde varolan problemi belirleyip, onu iyileştirdiği ölçüde gerçekleşecektir.

Ailenin özelliklerinden başta geleni, çocukların eğitimini sağlayıp onları iyi bir biçimde geleceğe hazırlamaktır. Çocuğun bireyleşmesinde en etkin role sahip olan ailenin çocuğu topluma bireyleşmiş bir birey olarak hazırlaması gerekir.

Aile ve çocuk arasında olacak olan bu iletişim sürecinde iki unsur önemli olmaktadır. Ailenin yapısı ve aileyi oluşturacak bireylere dışardan herhangi bir bireyin etkisi.

Ülkemizde ise, XX.yy'ın düşüncesi ile birlikte Türk kültürünün de, etkisiyle farklı aile yapıları oluşmuştur. Doğal olarak bu ailelerdeki iletişim türü de çeşitlilik gösterecektir. Çocuğun eğitimini veren ve kişilik yapısını şekillendirerek devlete bir “birey” sunan ailenin bu eğitim sürecinde “doğru iletişim”de bulunması gerekmektedir. Ancak her ailede “doğru iletişim”den söz edilememektedir. Çünkü bu iletişim problemleri, ailenin yapısıyla ve onu oluşturan bireylerle bağlantılıdır.

Bu problem kendini “din eğitimi” alanında da göstermektedir. Aile içinde aldığı eğitimle okul hayatına başlayan çocuk, daha sonra alacağı eğitimde hep bu ilk deneyimini hatırlayacaktır. Aile içinde ona verilen bilgiler ve kazandırılan davranışlar eğer doğru iletişim ürünü ise, eğitim daha verimli ve yararlı olabilirken, yanlış iletişim ürünü ise, eğitim kısır ve bireyi olumsuz etkileyecek bir sürece dönüşmektedir. Bu da Milli Eğitimin ve din eğitiminin temel amaçlarıyla bağdaşmayan bir süreçtir.

Bu noktada Türk aile yapısında aile içi dini iletişim sorunları ve bunların çocuğun din eğitimine etkileri yapılması gereken bir çalışma olarak görülmüştür. Amacımıza hizmet etmesi için, aşağıdaki başlıklar belirlenmiştir:

- İletişim nedir?
- İletişimin kaynağı nedir?
- İletişimin çeşitleri nelerdir?
- İletişimin problemleri nelerdir?
- Türk aile yapısı-yapıları nelerdir?
- Aile iletişimini etkileyen faktörler nelerdir?
- Aile yapılarındaki aile içi iletişim problemleri nelerdir?
- Aile içi iletişim özelliklerinin çocuğun dini eğitimine etkileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi:

Yaşayan her fert kendine özgü anlayışı, kişiliği, değer yapısı, entelektüel düzeyi, duygu ve düşünceleri, kimlik yapısı, yetiştirme tarzı, sosyokültürel statüsü ile yaşayan,

hisseden, etkilenen biyopsikososyal bir bütündür. Konuşulan her sözün, verilen her mesajın, her jest ve mimiğin iyi veya kötü manada karşıdaki kişide bir etki yaptığı gerçektir.

Aile bireyleri birbirinden aldıkları mesajları ile kendilerini değerli veya değersiz, kendilerini güvende veya güvensiz hisseder. Bu durum onların psikososyal, sosyokültürel konumlarını, işlevselliklerini ve ruhsal durumlarını etkiler.

Çocuk eğitiminde aile en önemli öğedir. Ailenin bu rolünü yerine getirmesi ise bir iletişim sürecidir. Bu sürecin en doğru şekilde işlemesi gerekir. Çünkü ailenin eğitim konusunda birçok artısı vardır. Aile iltir. Öğretirken bir şeyleri silmesi gerekmemektedir. Yine ailede çok yoğun duygusal bağlar vardır. Bu yoğun duygusal bağın okul vb kurumlarda oluşması çok zordur. Bu duygusal ortam ise çocuk için bir ihtiyaçtır. İhtiyaç onun eğitiminde bir araç olarak kullanılabilir.

Yine bu devre çocuğun eğitilme kabiliyetlerinin en yüksek olduğu devredir. Çocuk ailede sosyalleşir ve sosyalleşme kendine en yakın aldığı kişiye benzeme ve örnek alma şeklinde gerçekleşir. Tüm bunlar için aile önemli role sahiptir.

Sonuç olarak sağlıklı birey, sağlıklı ve bütünlüğü ile fonksiyonel aileyi oluşturacak, sağlıklı aile de sağlıklı toplumu oluşturacaktır.

Yöntem:

Öncelikle araştırmada gerekli bilgileri elde etmek için alan araştırması yapılmıştır. İletişimle ilgili, günümüz Türk toplumu aile yapısıyla ilgili araştırmalar seçilen kaynaklardan yapılmıştır. Daha sonra bu kaynaklardan aile yapısındaki çeşitliliğe ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Günümüz aile yapısındaki çeşitliliğe uygun örnek aileler seçilmiş, bu ailelerle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu ailelerle yapılan mülakatlar, daha sonra yazılı hale getirilmiştir. Mülakat yapılmasındaki amaç ise, incelenen alanın duygu içerikli bir alan olmasından kaynaklanmaktadır. Çocuğun ruhi dünyasını şekillendiren ailenin, çocuğa yaptığı etki bazen kelimelerin yalın anlamlarıyla açıklanmakta yetersiz kalmaktadır. Varolan etkiyi açıklamak için kişilerin o kelimelere yükledikleri anlamda önemlidir. Bu nedenle sözlü ve yüz yüze bir

araştırma tercih edilmiştir. Bu verilerin sonucunda ailelere gerekli öneriler sunulacaktır. Araştırmanın başında evrenimiz Türkiye'dir. Ancak Kocaeli'nin Gebze ilçesi, çok fazla göç almaktadır ve Türkiye'nin her yerinden aileler gelmektedir. Çeşitliliği yakalamak için bu bölgede ailelere ulaşmak daha kolay olacaktır.

Sınırlılıklar:

Araştırma aile yapılarını belirleyip, bu ailelerdeki iletişim özelliklerini araştırıp bunların çocuğun din eğitimine etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır. Projenin başlığı "Türk aile yapısı ve bu ailelerdeki iletişim problemleri ve çocuğun din eğitimine etkileri"dir. Burada günümüz Türkiye'sinde yer alan aile çeşitliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Genel olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel süreciyle gelişen aile yapılarının günümüzdeki durumları bizim ilgi alanımızdır. Tarihsel süreç içindeki bütün aile tiplerini belirleyip, araştırma yapmak mümkün değildir.

BÖLÜM 1: İLETİŞİM

En genel tanımla, bir canın başka bir cana ulaşmasıdır. İletişim sadece insanlar arasında gerçekleşen bir süreç değil, doğadaki tüm canlılar arasında gerçekleşen bir süreçtir. Bu süreç de her zaman, maksatlı veya gayeli olmak zorunda değildir. Yaşayan canlılar varsa, orada mutlaka iletişim vardır. Çünkü iletişim yaşamın ta kendisidir (Cüceloğlu, 2005a).

İletişim yine duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme olarak da tanımlanabilir (TDK).

İletişim elbetteki yaşayan tüm canlılar arasında gerçekleşir. Ancak, iletişimin etkileşimlilik ilkesinden hareketle onu, biraz daha insanlar arasında gerçekleşen bir sürece indirgemek mümkündür. Etkileşimlilik, bir iletinin geçmiş iletilerden birkaçına ve aralarındaki bağıntılara da bağımlı olmasıdır. Şüphesiz ki, iletişim içindeki bireyler, bir iletişime girdiklerinde alıcı ve verici sadece o an ki düşünce ve duygularından hareketle iletişime girmezler. Onların karşısındaki kişiye karşı bir takım inançları, ön kabulleri vs. vardır ve bu ön kabuller de, iletişimde tarafları etkileyerek, iletişimin doğasına yansır.

İletişim, toplumsal haber ve bilgi alma vasıtasıdır. Metafizik düşünme yöntemine bağlı idealist toplumbilimciler toplumsal etkileşimi iletişimle belirlerler. Eşdeyişle etkileşimi iletişime indirgerler. Örneğin Amerikan düşünürü John Dewey şöyle der: “Toplum, aktarım ve iletişimle sadece varlığını sürdüren bir şey değil, aynı zamanda, aktarım ve iletişimin içinde yer aldığı açıkça söylenebilecek bir şeydir.”

Sadece yazılı ve sözlü konuşmaları değil, müzik, resim, heykel, tiyatro, bale, dans gibi bütün insan davranışlarını, iletişim içine alır (Ergin ve Birol, 2005).

İletişim “bilgi yayma” ya da “yayım” eylemidir. Ancak iletişim yalnız “yayımlama” değil, aynı zamanda alma ve tepki göstermeyi de içermektedir. Gönderilen (verilen) ileti (yayımlanan mesaj) alındığı ve bu iletiye tepki gösterildiği zaman, iletişim tek yönlü bir gönderme eylemi olmaktan çıkıp tamamlanmakta ve iletişim adını almaktadır. Yalnız yayım eyleminden ibaret olsaydı, örneğin “iletme” ya da “iletim”

kelimeleri kullanılabilir. Oysa gönderilenin alınması ve bunların olumlu karşılanması ya da tepki gösterilmesi eylemini de kapsadığı için, karşılıklı etkiyi anlatan “etkileşim” kelimesinde olduğu gibi iletişim kavramı kullanılmaktadır (Kayaalp, 2004).

İletişimin sadece sözlü olmadığından ve sözlü iletişimden daha da etkili olabilecek olan, sözsüz iletişim için Madame De Stael’in şu sözü oldukça güzel bir tanımdır: “Konuşmak ihtiyaç olabilir, fakat susmak bir sanattır.”

İletişim aynı zamanda;

- Ne söyleyeceğini bilmek,
- Bunu ne zaman söylemenin daha uygun olacağına, ve
- Nerede söylemenin doğru olduğuna karar vermek,
- En iyi nasıl söyleneceğini düşünmek,
- Olayları basitçe anlatabilmek,
- Akılcı bir dille ve karşımızdaki kişiyle göz kontağı kurarak konuşabilmek,
- Dikkati yoğunlaştırmak ve verdiğimiz mesajların alınıp alınmadığını farkedebilmektir (Yavuzer, 2000).

İletişim “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma” sürecidir. Pek çok etkinlik iletişim sayılabilir. Genel anlamda iletişimin gerçekleşmesi için iki sistem gereklidir. Bu sistemler iki insan, iki makine, iki hayvan vb. olabilir. İletişimde insanı ön plana aldığımızda tanımı “bireylerin birbirleri ile fikir, bilgi, haber, duygu, tutum ve becerilerini paylaşmaları” süreci olarak yapabiliriz.

İletişim, bazen başkasıyla konuşmaktır, günlük hayatımızda yer etmiş olan kitle iletişim araçlarının kullanımıdır, bilgiyi yaymadır, sözlü ve sözsüz tutumdur, genel ifadesiyle her türlü eylem ve eylemsizliktir. Kısacası iletişim insan hayatının her anıdır. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak, iletişimini geliştirmek ve incelemek şansına sahiptir. İletişim sürecinde insanların birbirleri ile etkileşimi iyi kurabilmeleri ve mesajı doğru algılayabilmeleri için etkili bir iletişim kurması gerekir.

1.1. İletişim Unsurları

Etkili bir iletişimin gerçekleşebilmesi için olması gereken bir takım unsurlar vardır. Bu unsurların öne sürülme ve geliştirilmesi pratik amaçlarla gerçekleştirilmiştir ve aynı amaçlarla devam etmektedir. İletişim unsurları kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve geri bildirimden oluşmaktadır. İletişim adına yapılan çalışmalarda iletişim unsurları içinde geri bildirim yer almıyordu. Ancak iletişim unsurlarının koordinasyonu konusunda bizlere bilgi veren geri bildirim olmadan bizlerin iletişimimizi doğru bir şekilde gerçekleştirdiğimizden bahsetmek olanaksızdır. Geri bildirim bize mesajı doğru kodlayıp uygun bir kanalla alıcıya mesajımızı ulaştırıp ulaştıramadığımız konusunda bilgi verir. Bu bilgi sayesinde eğer yanlışlıklar yapmışsak bu yanlışlıkları mesajı tekrar düzenleyerek değiştirme şansına sahibiz. Bu açıdan artık geri bildirim de iletişim unsurları arasında değerlendirmek durumundayız.

1.1.1. Kaynak:

İletişimin en temel ögesidir. Aile içerisinde bu kişi anne veya baba olabileceği gibi çocuk da olabilir veya diğer kişilere bilgi sunan herhangi bir materyal de olabilir. Bir kitap, dergi, şiir, resim gibi. Özellikle çocuklarla girilecek iletişimde masallar, resimler veya diğer görsel unsurlar çok daha etkilidir. Çünkü, çocukların dikkatleri çok dağınık ve algılayış düzeyleri itibariyle somut şeyleri algılayabilir olmaları bu unsurların daha etkili olmasına neden olmaktadır.

İletişim sürecinde iletişimi başlatan unsur iletişime girmek istediği kişi ya da grupta bir davranış değişikliği gerçekleştirmek istiyordur. Davranış psikolojisinde, davranış değişikliğini, kişinin inandığı veya bildiği herhangi bir bilginin, iletişim sürecinden sonra değiştirilmesi olarak geniş bir düşünce ile değerlendirilmiştir. Bilgi ve inanış, tutum ve davranışlara yön vereceği için, bu düşüncenin etkililiğini kabul etmek gerekir (Köylü, 2003).

Aile içinde anne, baba veya çocuk iletişime başladığı anda alıcı olan taraf bir tepki verecektir. İşte o anda alıcı yani anne veya baba alıcı konumuna, alıcı olan taraf da

kaynak durumuna girmiştir. Bu durum iletişimde hep devam eder. İletişim bilimi dilinde bu duruma “kaynak ve alıcı durağan olmayıp dinamiktir” denilir. Konuşanın dinleyici ve bir süre sonrada dinleyicinin konuşmacı olması gibi, kaynak ve alıcı sürekli fonksiyon değiştirirler (Cüceloğlu, 2005b). Geleneksel anne baba tutumlarında, söz söylendiği anda iletişim bitmiş kabul edilmektedir. Bunun aksine iletişimde kendilerinin de alıcı olabileceği gerçeğini göz ardı ederler. Bundan bir adım geriye gidersek, anne babanın, iletişimde alıcının yani çocuğun geri bildirimde bulunmasının, iletişim süreci içerisinde olması gereken bir süreç olduğunu kabul etmeleri dahi güçtür. Hatta çocuk herhangi bir geri bildirimde bulununca, bunu bile kendi otoriteleri karşı saygısızlık olarak görürler. Bu durum tabi ki, bir çok ailede, iletişimin değil iletim eyleminin gerçekleştiğinin ifadesidir.

İletişimsizliğin imkansız olduğu gerçeğinden hareket edersek, bu süreç içerisinde, iletişimi başlatan tarafın, etkili iletişim yöntemlerini kullanma çabası içerisinde olması gerekmektedir. Hayat, iletişimden ibaretse, bu iletişimin en etkili şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Anne baba veya iletişimi başlatan herhangi bir kişinin, iletişim çabasını daha etkili kılabilmek için kafasındaki fikir ya da anlamları alıcısına iyi anlatmadaki başarısını etkileyen faktörler vardır:

- Kendisi alıcısı ve ileteceği konu hakkındaki bilgi ve becerileri
- Kendisine, alıcısına ve ileteceği konusuna karşı tutumu
- Yetişmiş olduğu ve halen içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel ortamın etkileri
- Dile dayalı iletişim becerileridir.

Yukarıdaki sıralanan faktörlerden ayrı olarak alıcısını, özellikle tutum kazandırmak üzere ikna etme çabasında olan anne babanın güvenilirliği ve çekiciliği gibi özellikleri, bu çabasını gerçekleştirmede çok büyük önem taşımaktadır(Engin ve Birol,2005). Aile içerisinde gerçekleşecek iletişimde anne ve babalar bilgi ve donanım bakımından yeterli bir bilgi ve donanıma sahip olmalı, muhatabını kişilik özellikleri, gelişimsel özellikleri ve ruhsal özellikleri bakımından çok iyi tanımalı, dile dayalı iletişim becerilerini geliştirmeli ve kendisini yetiştiren anne ve babasını ve yakın çevresini çok iyi tahlil

etmelidir. Eđer onların yanışları varsa bu yanışları dűzeltmeli ve kendisi de uygulamamak için dikkatli olmalıdır.

1.1.2. Mesaj:

İletilmek istenen sűzli, dűřunsel veya davranıřsal anlamların seçilen sembollerle ifade edilmesidir. İletiřimin olması için iki insan olmalıdır ancak bu iki insanı iletiřim içerisine iten birbirleriyle paylařmak istedikleri anlamlardır. Paylařmak istedikleri anlamlar olmasaydı iletiřim olmayacaėı için, iletiřimde mesaj oldukça önemlidir. Paylařılmak istenen dűřune çok önemli ve deėerli olabilir ancak asıl önemli olan o mesajın etkili bir yolla aktarılmasına karar verebilmek ve iletimi yapabilmektir. Bir bařka söyleyiřle “mesaj, aile içerisindeki bireylerin, paylařmak istediėi dűřune, duygu ve davranıřları temsil eden semboller ve bu sembollerin etkili bir řekilde organizasyonudur”(Cebeci, 2003).

Aile içerisinde iletilmek istenen dűřune duygusal veya dűřunsel bir içerikte olabilir. Aile içerisindeki bireyler, bu içeriėi bir seçim sűzgecinden geçirirler. Eđer duygusal içerikli bir mesaj verilecekse, onu öncelikle hareket, jest, mimik, ses, söz, çizim, ıřık, resim, heykel vb. gibi sembollerle ifadelendirmek daha uygundur. Bir babanın çocuėuna “ Seni çok özledim” sözü, duygusal içeriėi olan sűzli mesaja örnektir. Ancak duygusal içerikli mesajlar mutlak beden diliyle desteklenmelidir. Çünkü, duyguları ifade etmek de sözler yetersiz kalabilirken, davranıřlar fevkalade yeterli olacaktır. Sűzli mesajların oėuysa, dıř dünya ve nesnelere ilgili dűřunceleri ifade eder. Ailesine gününü anlatan bir ocuėun “Bugün Ahmet annesi hasta olduėu için, okula gelmedi.” sözü de dűřunsel içeriėi olan mesaja örnektir (Cüceloėlu, 2005b). Aile iletmek istediėi dűřuneyi içeriksel olarak irdeledikten sonra, o mesajı nasıl dile getireceėine karar verirken, kime, neyi ileticeėine çok dikkat etmelidir. Aile içerisinde insanlar, birbirini çok iyi tanımalıdır. Mesela bayanlar ve çocuklar, duygusal mesajların sözlerden çok davranıřlarla ifade edilmesinden hořlanırlar. Bunun tam aksine duyguların ifadesi için sözler kullanılırsa, iletilmek istenen dűřune etkililiėini kaybedecektir. Yani diyoruz ki, mesajı iletirken, hangi sembolden yararlanacaėını bilmek de iletiřim açısından çok önemlidir. Etkili ve amaçlı bir iletiřim

hedeflendiğinde mesajın şekli ya da organizasyonu da büyük önem taşır. Dolayısıyla kaynak ve mesaj ne kadar güçlü olursa olsun, eğer mesaj düzenli bir şekilde organize edilmemişse, etkili bir iletişimden bahsetmek zordur.

Aile içerisinde gerçekleştirilen iletişimde anne babalar çocukların anlayabilecekleri sembollerini kullanmalıdırlar. Konuşurken kullanılan kelimeler onların anlayabileceği ölçüde basit ve anlaşılır olmalıdır. Eğer onların anlayabileceğinden daha zor ve karışık kelimeler kullanılırsa, mesajın söyleniş amacı gerçekleşmediği için mesaj aktarılmamış olacaktır. Bugün ailelerde bir konunun defalarca konuşulup, hatırlatılmasının nedenlerinden biri de budur. Çocuklar “ben merkezci” düşünmektedir. Bu dönemde seçilen kanallarda bu özelliğe dikkat etmek gerekmektedir. Söz gelişi sözler aracılığıyla işitsel kanal kullanılmaktadır. “Adalet” kavramı hakkında onların “ben merkezci” düşündüklerinden hareketle, “kendin için yapılmasını ister misin?” sorusuyla bu düşünce yapıları harekete geçirilebilir. Çocuklar soru sorduğunda somut kelimelerle örneklemelerden yararlanarak anlatım yapılmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmada çocuklara bir çocuğun hayatında anne- babanın rolü nedir? diye sorulmuştur. Cevaplarda ilk sırayı “Model olma” cevabı almaktadır. Anne babalar mesajlarını düzenlerlerken, kullandıkları kodlamalara çok dikkat etmek durumundadırlar. Herhangi bir mesajı verirken, bunu uygun bir kodlamadan geçirdikten sonra, beden diliyle de desteklemelidir. Çünkü, çocuklar söylenen sözlerin, verilen mesajın içeriğinden çok temsilinden aileyi ve anne babalarını sorumlu tutmaktadırlar (ÖRGM, 2006).

Mesajı kodlarken aile, örneğin çocuğun yaptığı bir yanlış ifade etmek istiyordur. Kullandığı ifadeler, çocuğu eleştirmek yönünde olmamalıdır. Çocuğun davranışı eleştirilmelidir. Mesajlar çocuğun yaptığı her davranışta, onu suçlayıcı olmamalıdır. Aksi takdirde çocukta hoşunuza gitmeyen ve çocuğun değiştirmesi gereken özelliklerine karşı çocuk, savunmacı olacaktır. Eleştiren ve suçlayan iletiler de çocuğun benlik saygısını etkiler. İletişim dilinde bu konuya “sen iletileri yerine ben iletileri” göndermek deniliyor. Bunu bir örnekle açıklayalım: Baba işten yorgun bir şekilde gelmektedir. Eve gelip dinlenmek ister. Çocuk ise, babasıyla oyun oynamak ve

vakit geçirmek ister. Bu onun kişiliğinin gelişmesi için çocuk önemlidir. Mesajda “sen” iletisi gönderirse, “sen başımın belasımsın.” Dediğinde, çocukta oluşan mesaj “ben çok kötü bir çocuğum.” olacaktır. Baba eğer “çok yorgunum, seninle şu an oynayamayacağım.” dese, çocukta oluşacak mesaj, “babam çok yorgun” olacaktır. Mesajı ifadelendirmek çok önemlidir. Gerçek bir hüner istemektedir. Ailelerin iletişim açısından kendilerini geliştirmeleri çok önemli görünmektedir(Gordon, 2005).

1.1.3. Kanal:

Kaynak ile alıcı arasında yer alan ve işaret haline dönüşmüş mesajın gitmesine olanak sağlayan yola, geçide, kanal adı verilir. Her duyu organına karşılık bir kanaldan söz edilebilir. Mesaj konuşulan kelimelerle aktarılıyorsa, işitme kanalından söz edilir. İşitme kanalı sözlü işaretleri, bir başka deyişle, kelimeleri hava titreşiminden yararlanarak aktarır. Ağızda başlayan titreşim, bizi dinleyen kişinin kulağına gider ve orada işitsel alıcı organ tarafından, sinirsel titreşimlere dönüştürülerek beyine iletilir. Yüz ifadeleri, el kol hareketleri söz konusu olduğunda görsel kanal işin içine girer. Her duruma uygun bir kanal, mutlaka vardır. İletişimin etkililiğini artırmak için birden çok kanal kullanmak son derece önemlidir. Görüntülü telefon bulmak için çalışmaların yapılması bun en açık örnektir. Ancak her ortamda her kanal kullanılamaz (Cüceloğlu, 2005b).

Aile içerisinde sözle veya sözsüz veya görsel davranışla veya duyuşsal davranışla olsun iletişim kurulabilir ve bu noktada her birine ayrı ayrı dikkat göstermek gerekmektedir. Nerede hangi kanalın seçileceği tamamen bireylerin kişisel yeterlilikleriyle alakalıdır. Özellikle değerlerin öğretiminde ailenin duygusal ve görsel kanalı kullanması gerekmektedir. Çünkü değerler ruhsal dünyamızla alakalıdır. Ve ruhsal dünyamıza en etkili mesajlar duygusal ve görsel kanal aracılığıyla iletilir. Unutulmamalıdır ki, dini bilgi sözler aracılığıyla; dini tutum ve davranışlar ise duyu ve görsel kanalın kullanıldığı davranışlarla kazandırılır. Bir de kanal seçilirken çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak seçim yapılmalıdır. Örneğin 3-7 yaşları arası çocukta görsel algılar ön plandadır ve resimle verilen, işitsel olarak sunulandan daha ağır basmaktadır. Değerler aktarılırken çocuk kitaplarından

yararlanmak faydalı olacaktır. Ancak bu kitaplardaki görsel malzeme dikkatle okunmalıdır. Bazı kitaplarda iyi bir mesaja gidilirken, birden ulaşılmak istenen mesaj için acele edilir ve yanlışlar yapılır. “altın yumurtlayan tavuk” hikayesini resimleyen bir çocuk kitabında, tavuğun sahibinin baltayla tavuğun üzerine gidişi ve tavuğun kaçıma çalışırken bunu başaramayı ve öldürülüşünden sonra vereceğimiz “aç gözlü olmak iyi bir şey değildir” mesajı yanlış bir resim altında ezilmiş ve önemini kaybedip, çocuk için anlamsız olmuştur (Mehmedoğlu, 2003).

1.1.4. Alıcı:

“İşaret biçimine dönüşmüş olarak kanaldan gelen mesajları alan ve beyin merkezine aktaran ögedir. Alıcı, gelen mesajın türüne göre farklı alıcılar kullanır. Sözlü mesaj geldiğinde işitme sistemi, görsel mesaj geldiğinde ise, görme sistemi harekete geçirilir” (Cüceloğlu, 2005b/73).

İnsanların iletişimi, bir mesajın birisi ya da birileri tarafından alınmasını kapsamaktadır. Birisinin yazdığını bir başkası okumalı, birisinin yaptığı bir resmi bir başkası seyretmeli, birisinin söylediklerini bir başkası dinlemeli ki, insanlar arası iletişimden söz edilebilsin. İletişimde amaç bir tepkinin ortaya çıkarılması olduğuna göre bu tepkinin kimden alınacağı sorusu büyük önem kazanmaktadır. İletişim sürecinde istenen tepkiyi vermesi beklenenler, süreçte alıcı rolünü üstlenenlerdir. Ancak özellikle aile içerisinde her zaman iletilmek istenen mesajı almasını istediğimiz kişi veya kişiler sadece almazlar. O mesajı duyan veya anlamlandıran herkes mesajdan etkilenir. Onun için kişinin bir mesaj iletirken, kime iletmek istediği tek başına önemli değildir. O mesajı iletirken çevresinde olacak olan herkes alıcı olabilir. Anne babalar çocuklar çok küçükken, onların anlamadığını düşünüp, yanlarında birçok şeyi söyleyip, yapabiliyorlar. Çocuk anne karnındayken dahi annesinin düşündüğü ve hissettiği birçok şeyden etkilenebiliyorken, doğduktan sonra bunlardan etkilenmemesi mümkün değildir. Tartışan ve birbirine saygı göstermeyen bireylerin çocukları aynı eğilimli davranışları gösterecektir.

Aile içerisinde anne ve babalar çocuklarına bir şeyler anlatacakları zaman mesajı düzenlerken kendi zihinsel süzgeçlerinden geçirerek düzenlememeliler ama mutlaka karşılarındaki çocuğun, nasıl anlayacağını düşünmelidirler. Onların gelişimsel özelliklerini dikkate alarak mesajı düzenlerseler, iletişim amacını tamamlamış olurlar. Aksi takdirde anne ve baba sadece iletim yapmış olur ki, iletişimin olabilmesi için karşılıklılık esastır. İletişimde dinleyici olmaksızın iletişim de yok demektir. Konuşmacının söylediği her şey dinleyicilerin referans çerçevesi süzgecinden, onun toplam bilgisi, tecrübesi, hedefleri, değerleri ve tutumlarından geçer. Kaynak ve alıcılar farklı kişiler oldukları için, kesinlikle aynı referans çerçevesine sahip değildirler. Dolayısıyla mesajın anlamı da dinleyici ile konuşmacı açısından aynı olmayacaktır. Konuşmacının tecrübesi gönderilen mesajın karakterini etkilediği gibi, aynı şekilde dinleyicilerin tecrübesi de mesajın alındığı şekli etkiler. İletişimden beklenen başarının gerçekleşmesi için konuşmanın “dinleyici merkezli” olması gerekir

Organizmanın, kendisinde giderilmesi gereken biyolojik, psikolojik ya da toplumsal bir eksiklik duymasına “ihtiyaç”, bu ihtiyacı gidermek için organizmada beliren güce “dürtü”, bu organizmanın ihtiyacını gidermek üzere belli bir davranış göstermesi eğilimine ise “güdü” denilmektedir. O halde insan davranışlarının temelinde ihtiyaçlar yatmaktadır. Alıcı iletişime girdiğinde öncelikle bu ihtiyaçlarının karşılanmasını ister. Birey :

- Fizyolojik (Beslenme, giyinme, barınma gibi,
- Güvenlik (Korunma, İnanma)
- Ait olma ve sevgi
- Takdir ve saygı
- Kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını gidermek ister (Engin ve Birol, 2005).

İhtiyaçlar sıralaması bireyin bilgiye özelde de dini bilgiye yönelmesinde onun önceliklerini belirler. Birey ailesinin yetiştirme tarzı, yetişmiş olduğu sosyokültürel yapısı gereği ve ihtiyaçlarının karşılanması önceliğine göre çevresiyle iletişime girer. Dolayısıyla aile iletişime gireceği zaman, alıcının algılama biçimini, benlik algısını ve hayat felsefesini de dikkate almak durumundadır. Bu durum, gerek eşlerin birbiriyle

ilişkisinde, gerekse de çocuklarla olan ilişkide önemli bir unsurdur. Birincil ihtiyaçları olan fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları karşılanmamış bir çocuk ailesinin bunlar haricinde söylediklerini çok fazla dinleyemeyecektir. Çünkü birincil ihtiyaçlar kişilerin hayatlarını devam ettirebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlardır. Karnı aç olan veya giyinme veya barınma sorunu yaşayan çocuk, kendisine “adil bir Allah’tan” bahsedildiğinde bu konuda farklı algılayışlar içerisinde olacaktır. İnsanlar can ve mal varlıklarının korunmasını isterler. Aynı şekilde insan doğası gereği, özgürlüğü ve mülkiyeti seven bir varlıktır. Bu nedenle tüm insanlar baskıya ve zorlamaya karşı kendilerini korumak isterler. Dini eğitim vereceğiz diye çocukların özgürlüklerini kısıtlamak ve sınırlandırmak, onun ihtiyacı olan özgürlüğü gerçekleştirememesi demektir ve çocuklar, özgürlüğünü kısıtlayan kişi ve nedenlere karşı negatif bir tutum sergileyebilirler. Bugün küçük yaşlarında dini eğitime tabi tutulan çocukların kendi özgürlüklerini ellerine aldıklarında dini tutum ve davranışlardan çok farklı davranışlar sergileyebildiklerine şahit oluyoruz. Yine sevmek ve saygı görmek kişinin ihtiyaçlarından. Bu ihtiyaçlarının karşılandığını düşünmeyen çocuk aileyle önyargılı bir şekilde iletişime girecektir ki, bu da iletişimin sağlıklı bir şekilde sonuçlanmasını engelleyecektir. Anne baba gözünde çocuklar hiç büyümmezler. Yaşı kaç olursa olsun, eğitimi ne olursa sanki hala ailenin küçük bireyleri gibi algılanabiliyor. Bu algılayıştan sonra da saygı görmek ve değerli olmak isteyen birey, ailenin düşüncelerine karşı ilgisiz olabilir.

Kendilerine ulaştırılması kastedilen mesaj dinlenmediği sürece, iletişim ya mevcut olmayacak ya da yanlış gerçekleşecektir. Alıcı mesajı aldıktan sonra kendisine verilen mesaj hakkındaki kararını verir: Ya onu özümseyecek ve o mesaja uygun şekilde davranacak, ya da mesajı reddedip mesajın zıddına bir davranışta bulunacaktır.

1.1.5. Geri Bildirim:

“Bilindiği gibi etkili bir iletişim çift yönlüdür. İletişim, mesaj alınıp anlaşılmadığı sürece tamamlanmış olmaz. Dolayısıyla gönderilen mesajın hedef kitleye etkili bir şekilde ulaştırılmasından emin olunması gerekir. Bu da ancak dinleyicilerden alınacak

geri bildirimle bağılıdır. Kaynak birimin gönderdiği mesajla karşılık, alıcının verdiği cevaba geri iletim adı verilir.”(Cüceloğlu, 2005b\78)

Geri bildirim dinleyicinin tepkisini içerip, konuşan kişinin tam olarak ne kastettiğini anlamaya imkan tanır. Geri bildirim, daha dinleyicinin önündeyken, hatta hiçbir şey söylemeden başlar ve daha sonra da devam eder.

Geri bildirim olumlu veya olumsuz olsun, iletişim sürecinin önemli bir unsurudur. Geri bildirim sayesinde kişi, ileri sürdüğü fikirlerin ne derece anlaşıldığını, ne derece kabul ya da reddedildiğini test etmiş olur. Doğru olarak kullanıldığı takdirde geri bildirimle, gönderilen mesajın doğruluğu ya da etkinliği konusunda bir kontrol etme aracı olarak bakılabilir. Dolayısıyla geri bildirim hiçbir zaman ihmal edilmemelidir. Dinleyiciler gönderilen mesajı uygun bir şekilde dile getirsinler veya getirmesinler, onlar mesajla zihni ya da fizikî bir cevap vereceklerdir. Bu tepki çoğu zaman konuşmacıya gönderdiği mesajın ne derece etkili olduğu ya da anlaşıldığı konusunda bir ölçüdür(Köylü, 2003). Geri bildirim aile içi ilişkilerde geliştirilmesi gereken bir konudur. Anne-baba-çocuk üçgeninde Türk aile yapısından kaynaklanan “sözlere karşılık verilmemesi gereği” geri bildirim bitiren bir anlayıştır. Sanki geri bildirim olduğunda otoriteye saygısızlık etmiş olunmaktadır. Anne baba öyle bir tavır sergiliyor ve çocuğu baskı altında tutuyor ki, çocuk o an için bir tepki veremiyor. Anne baba bu durumu çocuğun onayladığı şekilde yorumluyor. Halbuki, anne babanın baskısının ortadan kalktığı ilk anda çocuk istenilen davranışı yapmayabilecektir.

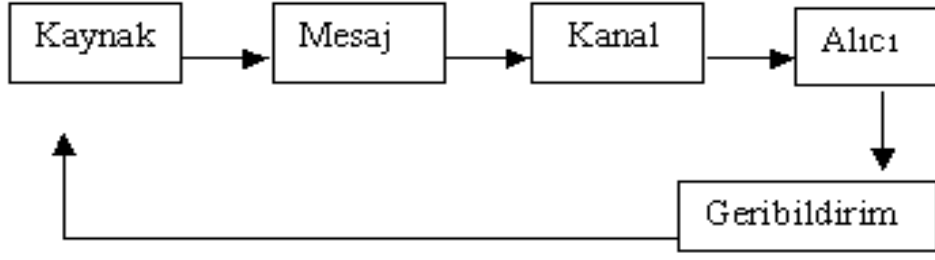
Aile içinde ergenlikle birlikte çocuklar duygusal olarak her türlü otoriteyi eleştirdikleri için, ailelerinden gelecek her türlü öneriye önce tepki gösterecektir. Bu doğal olan bir süreçtir. Hatta bu dönemde neden dünyanın güneş etrafında döndüğünden neden iki ayağımıza da aynı çorabı giydiğimize kadar her şey eleştirilebilmektedir. Bu dönemde geri bildirimler çok sert ve tepkili olacaktır. Her türlü konuda tepkisel yaklaşımları gibi dini bilgi ve değerler konusunda da sorgulayıcı olacaklardır. Bu döneme kadar dini bilgi ve değerlerin duygu yönü ağır basarak verilmesi gerekirken, bu dönemden sonra zihinsel yönü dikkate alınarak verilmelidir. Geri bildirimlerde mümkün oldukça anlayışlı ve gerilimi arttırıcı tepkiler gösterilmemelidir. Önemli olan onlardan gelen

bildirimini doğru veya yanlış olarak değil, geliyor olmasıdır. İletişim olduğu müddetçe, tüm mesajlar düzeltilebilir ve yeniden oluşturulabilir.

İletişim sürecinde kaynak, alıcısına gönderdiği mesajların alınıp alınmadığını; ya da ne kadar anlaşıldığını alıcıdan kendisine yönelecek tepkilerden anlayacaktır. Kaynağın mesajı göndermesi mesajın doğru anlaşılacağı anlamına gelmemelidir. Alıcı mesajı ya dinler ya da dinlemez. Eğer dinlerse yine iki seçeneğimiz vardır: Ya doğru anlar ya da yanlış. Doğru anladığını varsayarsak yine iki türlü seçeneğimiz olacaktır: Mesaja karşıdır ya da mesaja katılır. Tüm bu seçeneklerde eğer alıcı geri bildirimde bulunuyorsa sorun yoktur. Çünkü istediği tepkiyi almak için mesajını yeniden düzenleme şansı vardır. Ama dönüt alamazsa o zaman böyle bir şansı olamayacak ve sağlıklı bir iletişim gerçekleştirilemeyecektir (Ergin ve Birol, 2005). Aile içerisinde eşler birbirinin dinlenilmesini ister. Gerçektende aile içi iletişim problemleri açısından dinlememek ve geri bildirimde bulunmamak çokça şikayet edilen büyük bir problemdir. Eşler karşılıklı olarak dinlendiklerini, ancak geri bildirim sayesinde hissedeceklerdir. İletişimin temelinde yer alan dinleme ve anlatma, karşılıklı konuşmanın birbirinin ayrılmaz parçalarıdır. Eşler birbirlerine konuşma fırsatı verirken çocuklarına da böylesi fırsat vererek, çocuğun önce kendini “birey” olarak algılamasına ve böylece ihtiyacı olan duygusal aktarımdan dolayı rahatlamasına imkân tanıyacaklardır.

Yukarıda bahsedilen iletişim sürecine ilişkin tüm bu unsurlar aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Şekil1: iletişim sürecinin unsurları

Kaynak: Cebeci, 2003

1.2. İletişim Çeşitleri

İletişim alanında yapılan çalışmalarda iletişimi çeşitli şekilde gruplandırmak mümkündür. İletişimi insanlar arası anlaşmaya indirgersek, bireylerin birbirlerini anlamaları süreci olarak tanımlayabiliriz. İnsan merkezli düşünersek iletişimi ikiye ayırabiliriz:

1.2.1.Yüz Yüze İletişim

İnsanların arada mesafe unsuru olmaksızın gerçekleştirdiği iletişim şeklidir. Yüz yüze iletişimin durumunda yakınlık unsuruyla birlikte yüz ifadeleri, mimikler, beden hareketleri ve jestler de iletişime yardımcı olur.

Günümüzde görsel ortamlarda sanal bir yaşam arayışı ön plana çıkıyor. İnsanı insana, insanı doğaya yabancılaştıran bu sanal dünyalar farklı bir karma kültür oluşturuyor. Yeni kuşakların zamanla doğaya yabancılaşması, kendi kültürlerine de, yabancılaşmasına neden oluyor.

İnsanların bir araya gelerek yüz yüze iletişim kurmaları, sohbet etmeleri ve sosyal aktiviteler düzenlemeleri de giderek azalıyor. İnsanlar bir çeşit sosyal yalnızlığa itiliyor. "Yüz yüze iletişimde yüreğin dile ihtiyacı yok" sözü, yüz yüze iletişimin değerini vurguluyor. İnsanlar yüz yüze diyalog kurarlarsa ve konuşmalarına yüreklerini de katarlarsa daha etkili olabiliyor. Yüz yüze iletişimi dört başlık altında inceleyebiliriz:

1.2.1.1. Sözlü İletişim

Sözlü iletişim, mesajın sözlerle iletildiği iletişim şeklidir. Sözler ilk insanla birlikte var olan, bir insan grubu içinde belirlenmiş ortak anlamları taşıyan sembollerdir. Belli kurallarla ilişkilendirilen sözlerin toplamı, insanlar arasında temel iletişim aracı olan dili meydana getirir. İletişimde kaynak kişi, iletmek üzere zihninde biçimlendirip hazırladığı mesajı, kullandığı dilin sözleri ile ifade eder.

Sözlü iletişimde en temel sorun, mesajın alıcı veya alıcılar tarafından doğru ve tam olarak anlaşılmasını sağlayacak başarılı bir ifadelendirme yapabilmektir. Çünkü dilin zenginliği ve sözlerin benzer anlamlarda kullanılabilmesi sebebiyle bir anlamı birden çok farklı sözlerle ifadelendirip, iletmek mümkündür. İletişimdeki yanlış anlamalarda sorun, anlamların kelimelerle dile getirilmesinde değil, dilin kullanımındaki farklı üsluplardan, özel ve özgün tanımlamalardan kaynaklanır. Elbette sözlü anlatımda konuşmacıların kendi konuşma tarzları ve kendilerine özgün ifade ve üslup biçimleri olacaktır. Herkesin aynı anlatım ve üslup kalıbında buluşması beklenemez. Ancak anlatımın özgünlüğü yeni senaryolar uydurmak, yeni kalıplar, terimler ihdas etmek olmamalı, özgünlüğün değişmez ölçüsü, anlatım sürecinde dinleyici ile kurulan canlı iletişim bağı olmalıdır. Aile içi iletişim, ailede sözlü ve sözsüz mesajların nasıl ifade edildiğine gönderme yapar. Aile içinde iletişimin olabildiğince açık ve direk olması ailenin sağlıklılığına işaret eder. Ev işlerinden bunalan ve yardım isteyen bir annenin çocuğuna “çok sorumsuzsun, çok dağınıksın” demesi yerine “ev işlerinden çok yoruluyorum en azından odanı sen topla” diyebilmesidir aslında açık ve direk iletişim; yani sağlıklı iletişim. Açık iletişim, tartışmalar yaşansa bile yine çözüm bulunabileceğini gösterir.

Yine sözlü anlatımda soyut ifadeler ne kadar özenle dilin anlatım özelliklerine uygun seçilmiş olsa da, bunları konuşmada arka arkaya dizmek dinleyicilerin hafızasını zorlar. Yetişkin insanlara bile zor gelecek olan soyut kavramları anlamak, küçük yaştaki bireyler için oldukça yorucudur. Aile içerisinde soyut düşünebilme yeteneğini çocuklar 12 yaşından sonra kazanabilmektedir. Bu dönemden önce onlara soyut kelimelerle anlatım yapmak iletişimi aksatır. Çünkü çocuklar kelimeleri anlamadıkları anda bütün dikkatlerini anlamadıkları kelimeye yöneltecek ve konuşmanın bütünü

kaçıracaktır. Gerçek anlamda bir iletişimden bahsetmek somut kavramlar seçilmediği zaman güçtür.

Soyut anlatımların insan aklında kalmasının yolu, onlar hakkında hatırlanabilir şeyler düşünmektir. Dinleyicilere hatırlanabilir şeyler sunmak için fikirleri benzetmeler, atasözleri, deyimler gibi kalıplara dökmek veya insan tecrübesine dayalı olaylarla aktarmak gerekir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta seçilen olayın herkes tarafından tartışmasız olarak kabul edilecek olmasıdır. Çocuklara ise soyut kavramları anlatmak için benzetmeler yapılmalıdır. Örneğin görülmeyen şeyleri anlatmak için nefes üfleme deneyi yapabiliriz. “nefesini üfle” diyip, görüp görmediğini sorabiliriz. Böylece ona bazı şeylerin görünmeden de var olabileceğini göstermiş oluruz.

Sözlü iletişimde tek başına dilin söz gücüne güvenmek her zaman beklenen başarıyı sağlamaya yetmez. Sözle birlikte jestler, mimikler, resimler, şekiller ve diğer uyarıcılarla anlatımı desteklemek gerekir. Uyarıcı malzeme sadece devreye girerek tek başına iletişim aracı görevi de yapar ve sözden daha güçlü ve etkileyici anlatım sağlar. Sözel ve nesnel sembollerin birbirleri ile uyumlu bir sunuş tekniği ile devreye sokulması, bilgiye yönelen kişinin öğrenme davranışındaki algısal düzenlemelerini etkiler, nitelikli muhakeme gücünü ortaya çıkarır (Cebeci, 2003). Aile içerisinde çocukla veya eşlerle gerçekleştirilecek olan iletişimde sözlerle birlikte beden diline çok büyük iş düşmektedir. Çünkü sözler, beden diliyle kuvvetlendirildiğinde gerçek gücünü göstermektedir. Bu iletişimi daha etkili yapacaktır. Bu destekleyici malzemeler hemen sözlerin ardından da verilmek zorunda değildir. Hayatımızın geneline serpiştirerek verilebilir. Hatta bazen sözün ötesine yapılan davranışlar geçmektedir. Sözle “doğru sözlü olmak” mesajının defalarca verildiğini kabul edelim. Ancak başka bir zaman bunun örneği olacak davranışı sergileyelim. Bu kesinlikle sözel anlatımımızı desteleyecek bir davranış olmuştur. İletişim her ortamda ve zamanı olmadan gerçekleşen bir süreçtir. Bir anda başladığını ve bittiğini kabul edemeyiz. Her an iletişim içinde olduğumuz için sözlerimizle, davranışlarımızla çelişmemeye gayret sarf etmeliyiz.

Yine aile içerisinde konuşmalarımız arasına dini kalıp olan ifadeleri serpiştirerek verebiliriz. Yatağına yatarken çocuğa “Allah rahatlık versin”, yemekten sonra “Elhamdülillah” sözü gibi sözler hayatın geneline serpiştirilerek kullanılabilir.

Çocuklarla yapılan konuşmalarımızda veya onlara kitap vs. okumalarımız esnasında, onların anlamadığı kelimeleri hemen değiştirmek gerekmektedir. Kelimeyi onlara anlatmaya çalışmak yerine onların anladığı kelimeyi kullanmak faydalı olacaktır. Aksi takdirde çocuk mesajı yakalayamayıp yeni öğrendiği ya da öğrenmeye çalıştığı kelimeye yoğunlaşacaktır.

1.2.1.2. Yazılı İletişim

Yazılı iletişim, konuşmada kullanılan sembollerin kağıda dökülerek ses kanalı ile değil de yazı kanalı ile kurulması ile gerçekleştirilir. Aslında yazı, dilin elle üretilen kağıt üzerindeki çizimlerinden, söz de ağızla üretilen seslerden ibarettir. Her ikisi de insan hafızasında kelimeleri, cümle yapısı, tamlamaları ve kuralları ile var olan dilin iki farklı şekilde tezahürüdür.

İletişim aracı olarak yazı dilinin kendine has özellikleri, iletişim başarısı ile zorlukları ve avantajları vardır. İletişim sürecinde sesler ortaya çıktığında kaybolurken yazı ortaya çıktığında var olur. Bu farklılık, sözlü iletişimin alıcının algı tekrarına izin vermediği, buna karşılık yazılı iletişimin algı tekrarına olabildiğince açık olduğu anlamına gelmektedir. Yazılı iletişimde böyle bir sakınca yoktur. Okuduğumuz bir metni anlamadığımız ya da doğru anladığımızdan emin olmadığımız zaman yazıyı istediğimiz kadar tekrar okuma şansımız vardır.

İletişimde kaynak kişi açısından iletişime giren kişinin söz ağızdan çıktığında alıcıya ulaşmadan önce onu değiştirme şansı yoktur. Fakat yazıyı muhataba ulaşmadan önce istediği kadar değiştirebilir.

Yazılı iletişimin bir önemli avantajı da, konuşmada ki kelimelerin yanlış telaffuzundan doğan yanlış anlamalara izin vermemesidir.

Yazılı iletişimin bu avantajlarının yanında elbette dezavantajları ve dikkat gerektiren yanları da vardır. Öncelikle yazıya aktarılan sözler, belli işaret ve sembollerden ibarettir. Sesteki titreşim, tonlama, perdeleme ve bunların yankılandığı duygular yazıda yoktur. Konuşmacının sesi ile aksettirip dinleyicinin hissiyatını harekete geçiren duyguları yazıda görünmez.

Yine yazı da, sözlü anlatımdan daha uzun cümleler kurulur. Bazen bir cümle üç beş satırı geçer ve okuyucu böyle uzun bir cümlenin başladığı noktayı ve cümlenin öznesini unutarak anlatılanı bütün olarak kavrama güçlüğü çeker. Bu da yazı dilinin dezavantajlarından (Cebeci, 2003). Yazılı iletişim aile içerisinde daha çok okunulan kitaplar aracılığıyla gerçekleşebilir. Ailedeki iletişim yaşamsaldır. Yazılı iletişim bu açıdan ailede pek yer bulamaz. Çocuk kitapları aracılığıyla çocuklarımızla hem iletişim kurabilir, hem de onlara değerlerin aktarılması konusunda üstü kapalı eğitim yapmış oluruz. Hikaye kitapları sayesinde çocukla anne baba veya yakınları birlikte vakit geçirmiş olur; aynı zamanda kitaplar sayesinde çocuğun dili gelişir, hikayedeki kahramanların yerine kendini koyarak insanı tanır. Hoşuna giden özellikleri kendine alır, gitmeyenleri eleştirir. Çocuğun hayal gücünü geliştirip çocuğun zihinsel gelişimine katkıda bulunur. Ailenin güçlenerek devam etmesi için eşler arasında ortak heyecan ve coşku uyandıracak konular ve ilgi alanlarının olması ve bunların paylaşılması gerekmektedir. Beğenilen bir kitabın paylaşımı, bir şiirin tartışılması eşlerin birlikte vakit geçirmesi açısından önemlidir.

1.2.1.3. Görsel- Nesnel İletişim

İnsanlar arasındaki iletişim sadece yazılı ve sesli dilden ve sözlerden ibaret değildir. Bunun dışında göze hitabeden, insanın görerek öğrenmesini sağlayan çok zengin görüntü malzemeleri de iletişimde etkin bir yer tutmaktadır. İnsanların oturuş, el ve yüz hareketleri, kişiler arası mesafe, çeşitli nesnelere, resimler, şekiller, renkler aracılığıyla kurulan iletişime nesnel iletişim denir (Cüceloğlu, 2005b). Ailede özellikle babalar fiziksel temastan uzak dururlar. Sevgilerini gösterme şeklini bilemezler. Otoriteyi korumak adına sanki hep mesafeli olmak gerekmektedir. Halbuki, çocuk babasından uzak durarak babasına saygısını göstermiş olmuyor, babasına ondan korktuğunu göstermiş oluyor. İnsanların kendilerinin en rahat hissettikleri yer evleri ve dolayısıyla aile hayatlarıdır. İşten yorgun argın gelen baba veya anne belki konuşacak gücü kendinde bulamayabilir. Ancak en azından çocuğuna güler yüz gösterip, fiziksel bir temasla ona olan sevgisini göstermelidir. Bunu yaptığı takdirde çocuk ona daha çok saygı duyacaktır. Sevgiyle beraber kazanılan saygıyı hayatta hiçbir şey bozamaz. Kişi sevdiği kişileri üzmemek istemez. Aksine onu memnun etmek için, yeri gelir kendine

zıt gördüğü şeyler bile yapar. Beden dilinin bu kadar pratik bir çözümü varken otorite kuracağım diye özel çaba harcamanı ne gereği vardır?

Nesnel iletişim, alıcının görme duyusu ile bilgilere, diğer bir deyişle nesnelere taşıdığı anlamlara yönelmesi esasına dayanır. İnsan herhangi bir görülebilir materyale baktığında uyarılır ve otomatik olarak öğrenme meydana gelir. Nesnel iletişimde öğrenmeyi sağlayan şey göstergenin kendisidir. Mesaj iletmek isteyen kişi göstergeleri kullanarak iletişim kurar. Bu iletişimde görsel malzeme tek başına iletişim aracı olarak kullanılabilir gibi, sözlü iletişimde iletiyi güçlendirici takviye unsuru olarak da kullanılabilir. Babanın “biz seni seviyoruz, senin iyiliğini istiyoruz” sözü ile verdiği duygusal iletiyi aynı zamanda beden dilini de iletişim içine katarak desteklemesi iletişimin tam anlamıyla gerçekleşmesi için gereklidir.

Değerleri iletmede sözsüz davranışlar ya da sözle bütünleşik dini ve ahlaki davranışlar birer nesnel iletişim unsuru olarak önemli derecede etkilidirler. Her işe başlarken besmele çekmek, su içtikten sonra “elhamdülillah” demek, ulaşım araçlarında büyüklere ve bayanlara yer vermek vb. davranışlar bunları izleyenlere kalıcı mesajlar aktarır. Bu tür yaşantılarda sözlerden çok yapılan davranışlar birer görsel ve nesnel unsur olarak kullanılırlar (Cebeci, 2003). Bir anne baba, yalan söylemenin yanlışlığından bahsederken diğer taraftan, görüşmek istemediği arkadaşına, kendisini yok dedirtiyorsa sözleriyle davranışları çelişmektedir ki, çocuklar nesnel mesajları almak ve anlamlandırmayı daha çok tercih ederler (Stedee, 2004).

İnsanın kendinde olan nesnel iletişim araçları ise; el, yüz ve diğer beden hareketleri; duruş, oturuş ve yürüyüş şekilleri; kılık ve kıyafetlerdir. Bunların tamamı kısaca “beden dili” olarak adlandırılır. Beden dili insanlar arası iletişimde başlı başına bir iletişim aracı olarak önemli yer tutmaktadır. İnsan istese de istemese de beden dili ile iletişime girer, insanlara mesaj gönderir, onları bir şekilde etkiler. Konuşulan dil kadar beden dili de hayatımızın ayrılmaz bir parçası olarak etkin bir iletişim gücüne sahiptir. Bu ikili iletişim sürecinde bedene özgü anlam daha güvenilir olmakta ve beden sessiz diline ters düşen sözcükler pek az dikkate alınmaktadır (Engin ve Birol, 2005). Andrew Carnegie'nin dediği gibi “ Yaşlandıkça insanların söylediklerine daha az önem veriyorum, sadece yaptıklarını izliyorum.”

1.2.1.4. Duygusal İletişim

Duygusal iletişim, söz ve yazı kullanılmadan kurulan duyguların paylaşımı ile ilgili bir iletişim şeklidir. Sevinç, heyecan, korku, nefret, gibi duygular sözlü ifadelerden çok temas, duruş mesafesi ve duygusal yaklaşım gibi tutum ve davranışlarla daha kolay ifade edip, aktarılır. Bir utancı bir mahcubiyeti kişinin o anki duruşundan daha etkin hiçbir söz anlatamaz.

Düşünceler sözlü iletişimle duygular ise sözsüz iletişimle daha kolay aktarılmaktadır. Bir bakışla, bir dokunuşla nice yürek dolusu sevgiler ve hayranlıklar dile getirilebilir. İnsanlar arasında yakınlık ve sevgi duyguları dokunma davranışlarıyla da dile gelir ve güçlenir. Dokunma duyumuzun gelişmesi yeme içme kadar önemlidir (Ergin ve Birol, 2005).

Nesnel iletişim ile duygusal iletişimde, söz ve yazı dışındaki nesnel malzeme kullanılarak iletişim sağlanır. Bu ikisini birbirinden ayırmamıza neden olan husus, ilkinde her türlü mesajın iletilmesi söz konusu iken, ikincisinde sadece insana ait göstergeler aracılığı ile duygusal mesajların iletiliyor olmasıdır. Ayrıca nesnel iletişimden farklı olarak duygusal iletişim, insanın dışındaki görsel malzeme devreye sokulmadan sadece, insanın duruş şekli, duruş mesafesi ve dokunuşlarıyla kurulur.

Edward Hall'ın ABD'de 1966 yılında yaptığı araştırmaya göre insanlar birbirleriyle olan ilişkilerini dört bölgede düzenlerler: Mahrem alan 0-46cm, kişisel alan 46-120cm, sosyal alan 120-350 cm, genel alan 3,5 m'den daha fazla olan bir uzaklıktır (Ergin ve Birol, 2005). Aile içerisinde fiziksel olarak mahrem olan mesafe geçerlidir. Ama bazı ailelerde fiziksel yakınlıkla ruhsal yakınlık aynı oranda olamamaktadır. Birbirine kan bağı olarak çok yakın olan insanlar, aynı ev içinde yaşamalarına rağmen, birbirlerinden habersiz yaşamaktadırlar.

İnsanlar, başkalarıyla iletişime gireceği zaman, kendi "benini" korumak adına kendilerini farklı kalıplar içerisinde gösterebilirler. Bir nevi çeşitli maskeler takabilirler denilebilir. Aile ortamı ise, tüm maskelerimizi çıkardığımız ortamdır. Yaşantımızın önemli bir parçasını eşimizle ve çocuklarımızla geçiririz. Sosyal hayatta öz saygısı ve öz güveni gelişmemiş olan insanlar, duygularını ifade etmekte başkalarına karşı dikkatliken, aile ortamları onların kendilerini çok rahat hissettikleri ortamlar olduğu

için, duygularının kontrolünü elden bırakıp, öfkeli, kızgın olduklarında, intikam alma duygusuyla iletişime çok rahat girebilmekteler. Tahammülsüz davranıp, eşlerinin veya çocuklarının duygusal tepkilerini küçümseyebilir, aşağılayabilir, bu şekilde davrandığı için onu suçlayabilirler. Özellikle hanımların yaşları kirpik ucunda bekler. Beylerinde öfkeleri dil ucunda. Öfke, gözyaşı, utangaçlık, heyecanlanmak, korkmak aşağılanacak duygular değildir.

Dini içerikli bir mesaj ya da değerler bağlantılı bir olay karşısında gösterilen hayret ve şaşkınlık yahut beğeni ve heyecan duyguları onu gözleyene olumlu veya olumsuz dini bir mesaj iletir. Mesaj, duygu kalıbı içinde iletildiği için alıcıda duygusal tepki meydana getirir. İnsan çeşitli duygular taşıyan, olaylar ve sözler karşısında bu duygularını bir şekilde dışa vuran bir varlık olarak aynı ortamı paylaştığı insanlarla duygusal iletişime girmesi kaçınılmazdır.

İnsanın dini bilgi, fikir ve kanaatleri daha çok sözlü ve yazılı iletişim yoluyla gelişirken dini duygu ve tutumları önemli ölçüde duygusal iletişim yoluyla gerçekleşir. Kişinin davranışlarını yönlendirmede dini duygular bilgi ve kanaatlerden daha etkin olmaktadır. Yalan söylemenin, birinin hakkını yemenin haram olduğu bilgisine sahip olan bazı insanlar bu işleri kolaylıkla yaparlarken, haramlık duygusunu içselleştirmiş olanlar bunları yapmamaktadırlar.

Kişinin dine ve dini değerlere karşı olumlu veya olumsuz duygular taşıması onun önceki duygusal yaşantıları ve duygusal etkilenmeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Dini konulardaki duygusal tepkiler, duygusal iletişim ve etkileşimlerden bağımsız değildir (Cebeci, 2003).

İnsan ruhi yapısı itibariyle haz, neşe ve zevk veren ya da hoşlandığı duyguların arkasından gitme ve onları devam ettirme eğilimindedir. Bu aynı zamanda, onun içinde sönmeyen bir istektir. Buna karşılık o, kendisine elem, üzüntü ve acı veren ya da hoşlanmadığı duygulardan uzak olma ve onlardan kaçınma ve kesinlikle kurtulma eğilimindedir. Aile, dini hayatla ilgili çocuğuna bilgi ve tutum kazandırmak istiyorsa, onunla duygusal iletişime girmeli ve bu iletişimi olumlu sonuçlandırmalıdır ki, çocuk duyduğu bu hazzı tekrar yaşayabilmek için hayatı boyunca çaba harcasın (Yavuz, 1994).

1.2.2. Uzaktan İletişim(Kitlesele iletişim)

Kişisel iletişim kapsamına giren fakat yüz yüze olmayan bir iletişim şeklide ses ve görüntü araçları ile anında kurulan iletişim olması sebebiyle güncel ve anında sonuç verici etkiye sahiptir. Diğer taraftan iletişimde mesafenin etkisi yok olunca, iletişimin artıp gelişeceği beklentisi şekil olarak gerçekleşmiş görünse de, içerik olarak gerçekleşmemiştir. Uzaktan iletişim, kişiyi bireyselliğe iten, sosyal dayanışma ve kişisel gelişmeye engeller koyan bir sonuç getirmiştir. Uzaktan iletişim bağlantılarının zenginliğinin getirdiği önemli bir sonuçta, iletişim ağı içindeki bireyin artık kendi kültürel kimliği, inançları ve değerleri ile yaşamak yerine; her yerde var olan, her şey ile birlikte yaşamak zorunda kalmış olmasıdır.

“Aile bireylerinin televizyon, bilgisayar, cep telefonu, cd çalar vb. köprülerle yöneldikleri iletişim bilgileri birbirinden farklı hatta birbirinden saklı durumdadır. Aile içinde ve aileler arasında bilgi, duygu, düşünce paylaşımı sağlayan sohbet ortamları anılarda kalmak üzeredir. Bu durum toplumda paylaşma ve dayanışma ile gelişen kültürel bütünlüğü, değer aktarım sistemini ciddi olarak tehdit etmekte ve bireyi kasıtlı etkilemeleri fark etmeyecek bir çaresizliğe itmektir” (Cebeci, 2003\71).

“Kitlesele iletişimde kişiler arası iletişimden farklı olarak geri bildirim unsuru ya gecikmeli veya dolaylı bir şekilde vardır ya da hiç yoktur. Yazısı gazetede yayınlanmış bir yazar, televizyonda konuşması sunulan bir konuşmacı, ancak kendisine gelen mektuplardan veya telefonlardan tepki alabilir. Film yapımcısı, film eleştirmenlerinin yorumları kadar, filmine gelen seyirci sayısını da bir geri iletim olarak değerlendirebilir. Bazen bu tepkiler hiç gelmez. O zaman da geri bildirim alamaz. Kişiler arası iletişimde çift yönlü olma zorunluluğu vardır. Ancak kitle iletişimi tek yönlü kalabilir” (Cüceloğlu, 2005b\221). Yine kitle iletişiminde ortam sınırlaması vardır. Kişiler arası iletişimde ortam sınırlaması yokken, kitlesele iletişimde iletişim ortamı yönünden çeşitlilikten bahsetmek mümkün değildir. Yazar ya da televizyon sunucusu, evde eşiyile konuşurken kelimeleri nasıl kullandığı konusunda pek titizlik göstermezken, yazdığı yazıda ya da televizyondaki sunumu esnasında dikkatli olmak zorunluluğunu duyar.

Ait olmak, bireyin ihtiyaçlarından biridir. İnsan ancak sosyal iletişim ve etkileşimle bir dinin ferdi olduğunun farkına varacak ve ondan mutluluk duyacaktır. Dini duygu ve

yaşantıların bireysel bir şekilde yaşanması, hem bireyin aidiyet ihtiyacını karşılamayacak, hem de dinin, ortak yaşantılarla paylaşılan sosyal bir olgu olma özelliğini bertaraf edecektir.

Bu gerçekten hareketle, dini değerlerin yaşatılmasında, uzaktan iletişimin olumsuzluklarına karşı, ortak dini yaşantıların, aile içi ve aileler arası sohbetlerin sıkça yapılması, hatta bunların adet haline getirilmesi etkin bir çare olarak görülmektedir. Dini değerleri yaşatmak isteyenler, herkesin bireysel yaşadığı, uzaktan iletişim vasıtalarının aldatici hazzı ile bunu başaramazlar. Dini değerlerimizi uzaktan iletişimin de etkisiyle akşamlarımızı, tatillerimizi ve diğer serbest vakitlerimizi; ailelerimizle, dostlarımızla paylaşmanın çaresini bulmalıyız (Cebeci, 2003).

Dizilerin ve özellikle reklamların yeni hayat standartları belirlemesi ve bunları olmazsa olmaz şeklinde sunmaları bazı aileleri zor duruma düşürmektedir. Değerler televizyon kanalıyla sunulurken en az bireysel eğitimlerimiz kadar etki yaparlar. Bayramda çocukların yolunu bekleyen bir büyük anne ve büyük babanın hüznünü resmeden bir şekerleme reklamından sonra, aileler anne- babalarını ziyaretlerinde göreceli bir artış olduğu gözlenmiş olduğu belirtilmiştir. Bir su reklamında ise, muhtaç olan herkese yardım eden insanlar su gibi bir kompozisyonla değer aktarımına örnek olarak sunulmuştur.

Son günlerde var olan bir reklam filminde, bir yakıt şirketinin beşinci büyük şirket olduğu ile ilgili reklamda beş sayısıyla ilgili çeşitli örneklendirmeler ve hatırlatmalar yapıldıktan sonra “bunun konumuzla ne alakası var?” “biz yakıt şirketinin beşinci büyük şirket olduğunu demek istemiyoruz” gibi cümleyle reklamı bitirmektedir. Burada senaristler, önce insanların bu sayıya ilgisini çekip, daha sonra da açık bir yalanla sunumunu bitirmektedir. Ancak kullanılan ifade “biz şirketimizin beşinci olduğunu söylemek için bu kadar şey anlatmadık” ifadesi, çocuklara ve insanlara yalanın açık bir teşvikidir. Yalan söylemek bu reklamda meşrulaştırılarak, çocuklarımıza ve tüm insanlara örnek halinde sunulmaktadır.

1961 yılında “gözlemleyerek öğrenme” kavramını bir deneyle ispatlayan Albert Bandura'nın yaptığı çalışma, sonuçlarının televizyon programlarının çocuklar üzerindeki etkisine gönderme yapması açısından önemlidir. Bandura, deneyinde bazı çocuklara bir film izlettiriyor. İzlettirdiği filmde, “Bobo Doll” adı verilen bir oyuncığa

bağırıp söven, onu tekmeleyen bir ergin görünüyor. Bunu izleyen çocuklar, daha sonra teker teker oyuncakla dolu bir odaya alınıyorlar. Tam oyunlarının ortasında, biri gelerek bu oyuncaklarla artık başka bir çocuğun oynayacağını söylüyor. İlgi çekici bu odadan çıkarılan ve hayal kırıklığına uğratılan çocuk, içinde az oyuncakın bulunduğu başka bir odaya alınıyor. Bu odadaki oyuncakların arasında “Bobo Doll” da bulunuyor. Filmi izleyen gruptaki çocukların, “Bobo doll”a daha saldırgan davrandıkları gözlenmiştir (Tübitak, 2007).

Aynı sorun bilgisayar içinde söz konusudur. Bunun çözümü ise çocukların her siteye girmesini engelleyecek filtre uygulamasına gidilmesidir. İnternet çok güzel, geniş bir bilgi ağıdır. Ancak yetişkinler de, bilinçli oldukları halde bazı zararlı siteleri görmek istemeseler bile görebiliyor. Çocuklar için ise, bu durum çok daha sakıncalıdır. Dolayısıyla ailelerin filtre programları bilgisayarlarına kurmaları doğru olacaktır.

Tablo 1:Her 100 birim bilgi, hangi yöntemde ne kadar akılda kalıyor?

METOD	%	METOD	%
Okuma	10	Film izleme	50
Dinleme	20	Sergiye izleme	50
Resme Bakma	30	Gösteriyi izleme	50
Tartışmaya Katılım			70
Konuşma Yapma			70
Dramatik sunum yapma			90
Gerçek bir deneyi canlandırma			90
İnteraktif multimedya			90
Bir projeyi gerçekleştirme			90

Kaynak: Türev ed, 2006

1.3. Öğrenme ve İletişim İlişkisi

İnsan doğuştan sahip olduğu kalıtsal özellikler dışında hiçbir şey bilmeyerek dünyaya gelir. Hayata gözlerini açtıktan sonra kesintisiz bir öğrenme sürecine girer. Bizi biz yapan, kimliğimizi, kişiliğimizi, karakterlerimizi belirleyen yegane unsur öğrendiklerimizdir. Beş duyumuz çalıştığı sürece görür öğreniriz, iştir öğreniriz,

hisseder öğreniriz, koklar ve tadar öğreniriz. İnsan ancak duyuları ile insandır ve hayatın tamamı duyular yoluyla kazanılan öğrenmelerden ibarettir.

İnsanın hayatı boyunca çevresi ile girdiği her iletişimde aldığı her etki onda bir tepki oluşturur ve bir iz bırakır. Bu aynı zamanda bir öğrenmedir. Ünlü psikolog Thorndike'e göre öğrenme, dış objelerle insan organizması arasında duyular aracılığıyla gerçekleşen bir etki tepki hadisesidir. Herhangi bir duyu organımız yolu ile bize ulaşan bir etkiye zihnimizde bir tepki oluştuğu an öğrenme meydana gelir. Tepki oluşmadığında öğrenme meydana gelmez.

Bazen kulağımıza çevreden bir ses gelir ancak biz oralı olmayız. O bir kaynaktan çıkmıştır ve bir anlam taşımaktadır. Kulağımıza gelmiş olmasına rağmen onun ne sesi olduğuna zihnimizde bir karar veremeyiz. Bundan dolayı kulağımıza ulaşan bu sesle ilgili bir şey öğrenmiş olmayız. Öğrenmenin olabilmesi için sesin kulağımıza ulaşması yeterli değildir. Ona bizim zihnimizde bir anlam verebilmemiz gerekmektedir. Bu da bir iletişim olayının gerçekleşmesi demektir. Dolayısı ile iletişimin olmadığı yerde öğrenmenin gerçekleşmesi mümkün değildir.

Öğrenme ile iletişim arasında öğrenmenin kalıcılığıyla ilgili bir temel farklılık vardır. Doğru bir iletişim olayında kaynağın ilettiği anlam alıcı tarafından tam ve doğru olarak alındığında öğrenme gerçekleşmiş olsa da sadece anlamadan ibaret, öğrenmenin çabuk unutulur nitelikteki en alt düzeyidir. Oysa en anlamlı öğrenme kalıcılığı olan ve iz bırakan öğrenmedir. Bu bakımdan eğitimciler öğrenmeyi “izli davranış değişikliği” olarak tanımlarlar.

Eğitim açısından öğrenme önce bilişsel, duyuşsal ve devinsel diye üç alana ayrılır. İnsan, öğrenim konusu ile ilgili olarak bilişsel alanda zihni değerler kazanır; duyuşsal alanda inanma, değer verme ve tutum alma şeklinde kazanımlar edinir; devinsel alanda da güzel konuşma, şarkı söyleme, nezaket, kibarlık, usulüne uygun davranma gibi becerileri kazanır. Her obje bu üç alanda birden öğrenilebildiği gibi bunlardan yalnız iki alanda veya yalnız bir alanda da öğrenebilir. Diğer bir ifadeyle hedef alınan

davranış değişikliğine göre öğrenmede bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardan biri daima ağırlıklı durumdadır.

Eğitimbilimci Bloom bu alanları kendi aralarında çeşitli kademelere ayırmıştır. Öğrenme olayı bu kademelerin birinci basamağında en alt düzeyde, altıncı basamağında ise, en üst düzeyde gerçekleşir. Öğretim amaçlı iletişimlerde bu öğrenme basamakları dikkate alınarak, öğrenmenin olabildiğince üst basamaklarda gerçekleşmesi sağlanmalıdır. Bu da öğretim etkinliğinde salt bilgi aktarma olayından çok daha fazla bir çabayı gerektirir. Özellikle okul öğretiminde öğrenme ortamında bulunmak, programlanmış bilgi ve davranışları öğrenmek zorunda olmak çocuklar için çekici bir durum değildir. Çekiciliğın olmadığı yerdeki öğrenme güçlüğü dikkate alınırsa öğretici iletişimlerde öğrenme basamaklarının gözetilmesi çok önem taşımaktadır. Çünkü öğretici iletişimler ne kadar etkin ve güçlü ise öğrenmeler o derece güçlü ve kalıcı olacaktır (Cebeci, 2003).

1.4. İletişim ve Din Eğitimi

Bir dinin insanlar tarafından kabul edilip benimsenmesi onun öğrenilmesini gerektirir. Dolayısı ile dinler öğretim ve öğrenmelerle bağımsız olamazlar. İslam Dini de Hz. Muhammed'e peygamber görevi verilmesinden itibaren bir öğretim ve öğrenme sürecinde ortaya çıkmış ve insanlık tarihindeki saygın yerini almıştır.

Peygamberin sağlığında İslam'ın öğretilmesi öncelikle bir tebliğ yani ilan etme, duyurma ve bildirme faaliyeti olarak, duyup kabul etmiş olanlar için de bilgilendirme, tutum ve davranışlarını düzenleme şeklinde yürütülmüştür. Zamanın ilerlemesiyle İslam Dini belli bir coğrafyada yerleşmeye, yeni kuşaklar bu dinin ortamında hayata katılmaya başlayınca onun öğretilmesi artık kaçınılmaz olarak bir aktarma faaliyeti şeklini almıştır.

İslam bilgin ve düşünürleri ilk devirlerden itibaren öğretim ve öğrenme olayı üzerinde düşünmüş ve görüşleri ileri sürüp tedbirler geliştirmişlerdir. Önceleri kişisel ve yerel tecrübelerle başlayan çalışmalar zamanla kurumsallaşmış, değişik tür ve kademelerde kütüphaneler, ev ve cami ders halkaları, kitapçı dükkanı ve kütüphane dersleri, saray

okulları ve nihayet medreseler şeklinde düzenli öğretim kurumları ortaya çıkmıştır. Medreseler önemli birer dini öğretim kurumları olarak gelişirken bir yandan da öğretimin şekli, tarzı, metotları, öğretmen ve öğrenci davranışları konularında zamanın şartları ve imkanları ölçüsünde düşünce ve görüşler üretilip geliştirilmiştir (Kazıcı, 1995).

Diğer yandan Batıda felsefe içinde başlayan çalışmalarla önce eğitim bilimi sonrada onun alt dallarında değişik disiplinlerin ayrışması ile eğitim bilimleri ortaya çıkmıştır. İnsanlığın eğitim konusunda sahip olduğu birikim gün geçtikçe yeni tecrübelerle zenginleşmeye devam etmektedir. Aynı şekilde din birey ilişkisinde, eğitim-öğretim çabalarının dışında güçlü ve sürükleyici etkenler ortaya çıkmıştır. Birey sınır tanımayan iletişim araçlarının ver bilgi kanallarının kuşatması ile her gün çok farklı inanç, kültür ve değerlerle yüz yüze gelmektedir. Bu ortamda insan dindirilemez merak ve sınırları zorlayan duygusal güçlerinin sürüklemesiyle ruhsal enfeksiyon tehdidi altında kalmaktadır (Cebeci, 2003).

Ayrıca dinin kendisi, ortaya koyduğu mesajın insanlar tarafından öğrenilmesi ve öğretilmesi vazifesini öngörür. Yüce Allah Kur'an-ı Kerimde insanları Allah yoluna çağırmayı, onlara katında yegane din olan İslam'ı öğretmeyi Müslümanlara emrediyor:

“ Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir”(Al-i İmran, 3/104).

“Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır, onlarla en güzel şekilde tartış”(Nahl, 16/125).

Bu âyetlerden hareketle, Müslümanlar hem kendi aralarındaki bilmeyenlere, hem de diğer insanlara ilahî hakikatleri öğreteceklerdir. Bu onlar için dini bir görev ve sorumluluktur. Şüphesiz her sorumluluk onu bihakkın yerine getirmeyi gerektirir., sırf görevi yapmış olmak için, gereklerine ve kurallarına riayet edilmeden yapılan işler insanı sorumluluktan kurtarmaz.

1.5. Aile İçi İletişim Engelleri

İletişim engelleri, iletişimin sağlıklı ve etkili bir şekilde gerçekleşmesini engelleyen bir takım durumları ifade etmek için kullanılır. Yoksa iletişimin gerçekleşmemesi diye bir şey söz konusu değildir. Çünkü iletişim her zaman ve her ortamda var olan zorunlu bir süreçtir ki bu iletişimin en temel ilkesidir. Aile içerisinde, anne babadan veya çocuklardan veya her ikisinden kaynaklanan iletişim engelleri vardır. Ancak onların dışında, tamamen onların kontrolü haricinde ve ortamın etkisiyle oluşan bir takım iletişim engelleri vardır. Bu engeller, anne baba ve çocuk arasındaki iletişim engelleri ve çocuğun iletişim güçlükleri, anne baba ve çocuk dışında gelişen iletişim engelleri başlıkları altında genel olarak toplayabiliriz:

1.5.1. Ebeveyn ile çocuklar arasında iletişim engelleri

Bu engeller, belli bir amaç için insanlara mesaj iletmeye kalkışan kişinin konumu, yeterliliği ve iletişim becerisi ile ilgilidir. Anne baba, çocuklara göre iletişim amacını belirlemek, bu amacı gerçekleştirebilecek mesajı düzenlemek ve amaca uygun bir şekilde iletmek yükümlülüğü taşır. Bu yükümlülüğü yerine getirmede gösterilecek zaafılar, sürecin başarısını olumsuz etkileyeceğinden bunlar birer iletişim engeli olarak değerlendirilir.

1.5.1.1. Güven Sorunu

Başarılı bir iletişimde inanılabilirlik, güvenilirlik, çekicilik hususlarında kaynakta görülen eksiklikler iletişimin başarısını engelleyici etki yapacaktır. Güvenilir ve inanılır bulunmayan birisinin sözlerinin, dinleyenler üzerinde güçlü bir etki yapması beklenemez. Bir dediği diğerini tutmayan, ikiyüzlü, gösterişçi, yalancı ve dedikoducu insanlarda önemli kişilik yetersizliği olduğu için bunların giriştiği iletişimlerden yararlı ve başarılı sonuçlar beklenemez (Ergin ve Birol, 2005). Çocuklar için, anne ve babalar örnek olarak önemli bir üstünlüğe sahiptirler. Onların her söylediği ve yaptığı doğrudur. Onlar çocuklar için “model olan” kişilerdir. İletişimde kaynak olan anne ve babalar güvenilirlik, çekicilik ve inanılabilirlik konusunda böyle önemli bir avantaja

sahiptirler. Bu üstünlüğü, çok iyi kullanmaları gerekmektedir. Çocukların yaptığı ya da söylediği pek çok şeyi kabullenen (gerçekten, samimi) ana babalar, kişi olarak kabullendikleri duygusunu taşıyan, çocuklar yetiştireceklerdir. “Yalan söylemeyin” derken diğer taraftan çocuğa görüşmek istemediği bir kişiye kendisini yok dedirtiyorsa, çocuk için anne babanın güvenilirliği zedelenmektedir. Anne babalar eğer çocuğun davranışını kabul edemiyorsa, ediyor gibi davranmamalıdır. Her hangi bir kişiye karşı içlerinden sevgi gelmiyorsa seviyormuş gibi görünmemeliler. İnsanlara ayırım yapmış olmamak için yapmacık kabul ve sevgi göstermek zorunda değiller. Dürüstlük, çocuğun gerçek duyguyu anlamasıdır.

1.5.1.2. Bilgisizlik

Anne babanın iletişime girdiği konuda bilgi eksikliğinin bulunması, hem mesajı kurgulamada hem de ifadelendirip iletmede başarısızlıklara sebep olur, bu da iletişim eyleminin başarıya ulaşmasında bir engel olarak kendini gösterir (Köylü, 2003). Anne ve babalar, çocuk sahibi olmadan önce çocukla ilişki ve iletişim konusunda mutlaka kendilerini yetiştirmek durumundadırlar. Günümüz çocukları her alanda kendilerini çok daha fazla geliştirme şansına sahipler. Onlar için her şeyi bilen, her şeyi yapabilen konumundaki “süper anne ve babaların” bilgi seviyesini arttırması gerekmektedir. Aksi takdirde anne ve babalar çocuğun gözünde prestij kaybetmektedirler.

1.5.1.3. Dil ve ifade yetersizliği

Anne babanın iletme istediği mesaj, çocukların bilgi düzeyine, anlam kapasitesine, ilgi alanına ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmez ise çocukların bu mesajı tam ve doğru olarak alması güçtür. çocuklar bu mesajı ya eksik, ya yanlış alacak ya da hiç almayacaktır. Çocukların iletilecek bilginin ne kadarını anlayabileceği, ne kadarına ihtiyacı olduğu ve hangi yönüne ilgi duyacağı hususları mesajı belirleme açısından çok önemlidir. Anne babanın bu hususlarda yeterli bilgiye sahip olması, kendi amacının ne olduğunu da dikkate alarak ona göre mesajın yoğunluğunu, derinliğini ve genişliğini belirlemesi gerekir (Cebeci, 2003).

Anne babanın bu konuda göstereceği ilgisizlik ve umursamazlık, doğru ve verimli iletişim kurulmasını engelleyecektir. Çoğu anne ve baba çocukların ilgisizliğinden ve anlayış yetersizliğinden şikayet ederek anlatımlarının başarısızlıkla sonuçlanmasının sorumluluğunu onlara yükleme kolaylığına kaçarlar. Halbuki, iletişimde en büyük engel, karşısındakine bir şeyler anlatmak isteyen kişinin anlatacağı konuyu ne şekilde, ne kadarını ve nasıl anlatacağı hususunda bilgi sahibi olmayışıdır. Çocukların zihinsel gelişim açısından hangi özellikleri taşıdıklarını bilmeyen, ortam ve zaman konusunda dikkatsiz davranan, gürültü unsuruna dikkat etmeyen anne ve babalar, mesajı düzgün bir şekilde düzenleyemeyecek, düzenleyemediği mesajı uygun cümlelerle ifade edemeyecek, ve dolayısıyla vermek istediği mesaj ne kadar büyük ve önemli de olsa, çocuk için anlamsız olacaktır.

Mesajı ileten ile alan arasında her ikisi için de aynı anlamı taşıyan kodlar kullanılmadığı, birine göre bir anlam, diğerine göre başka bir anlam taşıyan kodlar kullanıldığında iletişim engeli ortaya çıkar. İnsanlar arasında ortaklaşa kullanılan dil, bir kodlar sistemidir, diğer bir ifadeyle işaretler sistemidir. İletişimde taraflar aynı ya da benzer dil işaretlerine sahip iseler, anlamların yapılandırılması her defasında kolay olacaktır. Aksi halde farklı işaret sistemleri iletişim sürecinde hedeflenen ile algılanan anlamların farklılaşmasına yol açacaktır.

Bunu bir örnekle açıklayalım: Aile bayram alışverişine çıkmıştır. Küçük kızı götürmemişler, O'na ne istediğini sormuşlar, O da "kırmızı ayakkabı" istediğini söylemiştir. Aile akşama kadar uğraşmış ama kırmızı ayakkabı bulamamışlardır. Daha sonra O'na yeşil güzel bir ayakkabı almışlardır. Ancak eve gelince küçük kız kırmızı ayakkabıyı göremeyince, ağlamaya başlamış ve hiç susmamıştır. En sonunda babası O'nu kucağına almış ve O'na açıklamasını yinelemiştir. "Bak yavrum! İstediğin ayakkabıları bulamadık. Sen şimdi bunları yırt, parala. Biz sana yenisini alırız" demiştir. Çocuk susmuş ve anlaşma yapmış gibi gözükmektedir. Ancak küçük kız daha sonra yeni alınan ayakkabıyı makasla bir güzel kesmiş ve babasına giderek: " bak yırtıldı, paralandı. Hadi bana yeni ayakkabı alın" demiştir. Burada suçlu olan hiç kimse yoktur. Sadece mesajın kodlanışında çocukla baba arasında dil algılayışları açısından farklılıklar olduğu için birbirlerini yanlış anlamışlardır. Seçtiğimiz kelimeleri kendi

algılayışımıza göre seçtiğimizde eksik kodlamış oluyoruz. Yetişkinler genellikle ima içeren üstü kapalı ifadelerle konuşmayı tercih ederler. Ama net ve açık olmayan iletişimde, her zaman yanlış anlamalar mevcuttur ve iletişimi engelleyen bir etkendir.

Aileler dini eğitim verecekleri zaman da, söylemek istediklerini çok iyi ifadelendirmelidirler. Mesela “Dua” kavramı hakkında bilgi verilirken, Allah’ın çocukların duasını kabul ettiği, hiç reddetmediği, ne isterlerse olduğu şeklinde anlatımlarla hem ibadet bilincini çocukta geliştirmek, hem de çocukla yaratıcı arasında bir bağ kurulmasını sağlamak gibi saf bir düşünce ile hareket edilmektedir. Ancak bu mesajı alan ve uygulayan çocuk, zaman sonra duada istediklerinin gerçekleşmediğini görünce hem kendi kişiliği adına hem de yaratıcısıyla iletişimi adına olumsuz düşünceler içerisine girebilmektedir. Bu noktada dua ile ilgili söylenen her şey doğru olmakla birlikte, her şeyin bir zamanının olduğu ve Allah’ın bu istenenleri belli bir zaman sonra da gerçekleştirebileceği gibi bir açıklama da ilave edilmelidir.

Şüphesiz ki aileler, çocukların iyiliği için uğraşırlar. Ancak mesajı ifadelendirirken, mutlaka çocuklarının içinde buldukları yaşın da, dikkate alınması gerekmektedir. Ahlaki eğitim için çocukken zevkle dinleyeceğiniz bir hikaye, ergenlikten sonra sıkıcı ve hayal ürünü gelebilecektir. Veya insanların yetişkinlik döneminde dünyevileştikleri bir gerçekken, onlara dünyanın geçiciliğinden, maddiyatın önemsizliğinin bahsetmek anlamsız olacaktır. Anne ve babaların, buna da dikkat etmesi gerekmektedir.

Aynı şekilde sözün dışındaki sembollerin taşıdığı anlamlarda da müşterekliğin olması gerekir. Hafif bir tebessüm ve samimi bir eda alıcı tarafından laubalilik olarak algılanabilir. Yahut ciddi ve resmi tavır da kibirlenme ve karşısındakini hafife alma olarak algılanabilir. Halbuki, mesaj ileten kişi ne tebessümü ile ciddiyetsizliği ne de resmi duruşu ile küçümsemeyi kastetmiştir. Buradaki “kodlama ve kod açma farklılığı”, yanılısamaya sebep olmuştur. Bu bakımdan mesajı ileten kişi alıcının kod açma yeteneğinden emin olmak ve ikisi için de aynı anlamı taşıdığına şüphe olmayan sembollerini kullanarak kodlama yapmak durumundadır. Aile içerisinde eşler, farklı yörelerden ve dolayısıyla farklı kültürlerden olabilmektedir. Karadeniz Bölgesi’nde samimiyet olarak değerlendirilen bazı davranışlar, Doğu Anadolu bölgesinde laubalilik

olarak değerlendirilebilmektedir. Haliyle bu durumlarda eşler arasında iletişimde sorunlara sebep olabilmektedir. Bugün eşlerin belki de birbiriyle en çok tartıştıkları ve iletişim problemi yaşadıkları konulardan en önemlisi bu kültürel farklılıklarıdır. Taraflar birbirlerini sürekli kullanılan sembollerden dolayı eleştirmektedir. Bazı ailelerde eşler bu sorunları ortak sembollerden hareketle çözebilmektedir. Ancak bu defa da karşılıklı olarak eşlerin aileleri birbirini yanlış anladığı için sorun yaşamakta ve yine durum evli olan bireylere aksetmektedir.

İletişimde sunuş, mesaj ileten araçları kullanma becerisi ile ilgili bir husustur. Ses tonu, ses perdesi, dil bilgisi, dili etkili kullanma yeteneği, beden dilinin kullanımı, diğer nesnel ve duygusal araçlar vb. mesajın aktarımında devreye girebilecek her şeyi sunuş kapsamında değerlendirilir. Bu konularda olabilecek aksaklık ve eksiklikler, iletişimin başarısız olumsuz etkileyeceğinden iletişim engeli kabul edilir. Sesi kısık veya bozuk, kekeme, dili kullanma becerisi zayıf, beden dilini etkili bir şekilde kullanamayan kimselerin etkili bir iletişim kurmaları, insanları dinletip ikna edebilmeleri güçtür. Sunuş yetersizliği, diğer engellerin aksine yanlısamalara meydan vermekten çok iletişim kopmalarına, muhatapların iletişimden kaçmalarına sebep olmaktadır (Ergin ve Birol, 2005).

Ailelerde sunuşlarda hep bir problem yaşanır. Özellikle ergenlikle birlikte çocuklar kendileriyle saygı unsuru arada olmaksızın konuşulmasını istemezler. Anne babalar için hiç büyümeyen çocuk, onların söylediği her şeyi hala itirazsız kabul edecek ve anında uygulamaya koyacaktır. Bu durum anne ve babanın arzuladığı bir durumdur. Çocuk ise, artık düşünceleri doğrultusunda yaşantısını sürdürmek istediği için onlardan gelen her şeyi eskisi gibi direkt kabul etmeyecektir. Onun için aileler, çocuğa bir şeyler anlatacakları zaman veya öğüt vermek istediklerinde çocuğun hangi yaş diliminde olduğuna mutlaka dikkat ederek sunuşlarını yapmalıdırlar. Ve üslup olarak artık otorite aracı olarak kullandıkları “emredici” üslubu terk etmelidirler. Aileler genellikle çocuğun hangi yaş diliminde olduğunu hesap etmeden hareket ederler.

Genellikle anne babalar, terapistler ve danışmanlar tarafından “Tipik On İki” denilen sözlü tepkileri kullanırlar. Bunlar:

1. Emir vermek, yönlendirmek,
2. Uyarmak, göz dağı vermek,
3. Ahlak dersi vermek,
4. Öğüt vermek, çözüm ve öneri getirmek,
5. Öğretmek, nutuk çekmek, mantıklı düşünceler öne sürmek,
6. Yargılamak, eleştirmek, suçlamak,
7. Övmek, aynı düşüncede olmak,
8. Ad takmak, alay etmek,
9. Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak,
10. Güven vermek, desteklemek, avutmak, duygularını paylaşmak,
11. Soru sormak, sınamak, çapraz sorgulamak,
12. Sözünden dönmek, oyalamak, şakacı davranmak, konuyu saptırmaktır (Gordon, 2005).

Bastırıcı iletiler (yargılamak, eleştirmek, suçlamak ad takmak, alay etmek, utandırmak, yorumlamak tanı koymak, analiz etmek, öğretmek, nasıl yapılacağını söylemek) kişinin yaşamı boyunca engellenmesinin tohumlarını atar. Su damlalarının mermeri delmesi gibi her gün kullanılan bu bastırıcı iletiler de yavaş yavaş hissedilmeden çocuklar üzerinde yıkıcı etki bırakırlar. Bunları kullanmak iletişimi sınırlar. Anne babaların bu konuşma kalıplarından sıyrılarak kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

1.5.1.4. Yanılsama

İletilen mesajın iletenin amacından farklı bir şekilde alıcı tarafından algılanmasına iletişim dilinde yanılsama denir. Yanılsama ya ortamın etkisi ya da mesajı iletme de kullanılan semboller sisteminde kaynak ile alıcı arasında tam bir uyumun olmaması durumunda görülür. Buna yanlış anlama veya yanlış anlaşılma demek doğru değildir. Çünkü, kaynak kişi yanılsamayı ortadan kaldıracak yeni bir yola başvurmazdıysa yanılsamaya düşen kişi yanlış anladığını kabul etmez. Duyduklarını ve gördüklerini doğru anladığını düşünür. İnsan yeni bir anlayışa ulaşmadıkça anladığının doğru olduğunu kabul etmeye devam edecektir. Buradaki yanlışlık anlayana göre değil anlatana göredir. Yıllarca aynı evde yaşayıp, aynı hayatı paylaşan insanların seneler

sonra aslında birbirlerinin mesajlarını ne kadar yanlış anladıklarını fark ettikleri olmuştur. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse: Yeni evlenilmiştir. Evliliğin ilk günlerinde sofrada çeşitli yemeklerle birlikte kuru fasulye yemeği de vardır. Bu durum bir çok öğün devam edince bayan “herhalde eşim çok seviyor, onun için böyle her yemekte kuru fasulye de var” düşüncesiyle yemekleri kendi yapmaya başladığı andan itibaren yapabildiği ölçüde her yemekte kuru fasulye de yapmaya çalışmıştır. Aynı yanılısama erkek için de geçerlidir. O da “eşim çok seviyor düşüncesindedir” bu durum evliliğin yirmi yılı boyunca sürüp gitmiştir. Bir gün erkek durumu dile getirmiştir. “niçin her zaman kuru fasulye var” diye sormuştur. Aslında biliyordur cevabı: “çok seviyorum” demesini bekliyordur eşinin. Söylemek istediği şey “ben çok sevmiyorum. Madem çok seviyorsun sen kendine yetecek kadar yap. Ben artık yemekten sıkıldım.” olacaktır. Ancak gelen cevap onu şaşırtmıştır: “sen seviyorsun ya” demiştir soru soran ve şaşırın gözlerle eşi. Yirmi yıllık bir yanlış anlaşılma vardır. Eşlerin birbirini çok iyi tanımadığı bir zaman da düşülen yanılısama hiç dile getirilmediği için karşılıklı olarak devam etmiştir.

Yanılsama iletişimde iki yerde gerçekleşebilir. Birincisi anne babanın mesajı ifadelendirmesi esnasında olur. İkincisi ise, çocuğun veya eşlerin mesajı algılayıp ifadeleri anlamlandıracağı sırada gerçekleşir. Bunu bir örnekle açıklayalım: Anne çocuğuna “anne hakkıyla” ilgili bir dini hikaye anlatmaktadır. Veysel Karani’nin hayatını anlatmaktadır. Veysel Karani’nin yatalak olan annesine büyük bir özveriyle baktığını, annesinin bir söylediğini iki etmediğini anlatmaktadır. Veysel Karani ayrıca görmediği halde hissederek ve daha sonrada başkalarından haber alarak varlığını öğrendiği yeni dine yani İslam Dini’ne inanmaktadır. Bu dini açıklayıcısı olan kişiye karşı da yakın bir sevgi ve muhabbet duymaktadır. Daha sonra annesinden Hz. Muhammed’i görmek için izin istediğini ve annesinin “sadece O’nun kapısına kadar gitmene izin veriyorum” dediğini anlatır. Olay gelişir ve Veysel Karani Hz. Muhammed’in kapısına gider, O’nu evde bulamaz. O’na hemen bitişikteki camide insanlarla konuştuğunu bildirirler. Ancak O “sadece kapıya kadar gelmek için izin aldım bitişikte dahi olsa ben gidemem” diyerek, üzülerek geri döner. Anne burada Veysel Karani’nin ne kadar annesine bağlı olduğunu anlatmak isterken, çocuk burada “ne vardı hemen yana gitse de, bu kadar görmek istediği kişiyi görse görse!” diyerek,

“ben olsam giderdim” şeklinde düşünebilmektedir. Annenin yapmak istediğinin tersine çocuğa annelerin bazen yanlış talimatlar verebileceği, o zaman da duruma göre bir karar verebileceği gibi yanlış bir mesaj da verilebilir. Bu durum çocuklarla veya başkalarıyla kurduğumuz dini iletişimde dikkatli olmamız geçeceğinin önemini vurgulamaktadır.

Kitle iletişim araçları sayesinde çocuklarımızın dil yapıları oldukça gelişmiştir. Bu duruma her birey, kendisi de tanık olmuştur. Aile içerisinde ebeveyn, kodlamalarda bulunurken çocukların gelişmiş olan dil yapılarını düşünerek kodlamalarını yapmalıdır. Aksi takdirde iletişim engeliyle karşılaşmaları mümkündür.

1.5.1.5. Ön yargı sorunu

Toplumda din, dil, ideoloji, siyaset, moda gibi etkenlere dayanan önyargılar daima mevcuttur. Her insanda olduğu gibi eğitim ve öğretim amaçlı iletişimlere giren kişileri de aynı etkenlerden kaynaklanan önyargılar onun iletişim tarzında kendini gösterir. Farkında olarak veya olmayarak, insanlarla iletişimimize bu önyargılarımızla başlarız. Dolayısıyla düşünce yapısı ve yaşam tarzı hakkında olumsuz önyargılara sahip olduğumuz kimselere selam vermemek, ilgi göstermemek, iltifat etmemek, onlarla sıcak ve samimi ilişkilere girmemek bu önyargımızın iletişim tarzımıza yansımalarıdır.

Eşlerin birbiriyle kuracağı iletişimde de ön yargı kendini gösterecektir. Birbirini çok iyi tanıma fırsatı bulamayan çiftler, evlendikten sonra birbirlerini tanımaya başlayınca önyargıları nedeniyle birbirlerinin olduğu gibi kabul edemeyecek, değiştirmeye çalışacak ve dolayısıyla iletişim aksaklıklarıyla dolu bir şekilde yaşamlarını geçireceklerdir. Bu hem kendi hayatlarına hem de bu ortamda doğacak olan çocuğa etki yapacaktır.

Aile ortamında kendi yetişme tarzı nedeniyle anne babalar çocuklarını yetiştirirken ön yargılı davranabilmektedir. Çocukluk yıllarında engellenmiş bireyler, anne- baba olduklarında, eskiden kendilerine tanınmamış olan özgürlüklere çocuklarının sahip

olmalarına karşı çatışma içerisine düşmektedirler. Sorun bu yetişme tarzını genel geçer bir kurallar sistemiymiş gibi düşününce ortaya çıkmaktadır. Çünkü günümüzdeki tüm yeni şeylere karşı anne- baba önyargılı olacaktır. Dolayısıyla bugününü yaşayan çocuk için, bu önyargılı eğitim çelişkilerle dolu olarak geçecektir. Anne- babanın bu önyargıları çocuklarıyla kuracağı iletişime de yansiyacaktır. Aynı durum Çocukların arkadaşlarıyla tanışırken de, ortaya çıkabilir. Çocuklar, insanları çok iyi tanıma ve daha sonra ilişkilerini sürdürebilme şansına sahip değildir. Ancak büyükler bu konuda tecrübeli olabilmektedir. Çocuklar, süzgeçten geçirmeden arkadaş edineceği için, anne- babaları bu edinilmiş arkadaşlarıyla tanıştıklarında bu arkadaşın, önyargılı oldukları grup arasından edinilmiş olduğunu öğrendiklerinde, çocuğuna müdahale edebilir. Görüşmemesi söylenebilir veya çocukla alay edilebilir. Halbuki çocuk arkadaşını gerçekten çok sevmiş ve değer vermiştir. Bu müdahaleler çocukla ailenin arasının açılmasına, ilişkilerin aksamasına ve bozulmasına neden olabilir.

Aile içersinde eşler veya çocuklar, sürekli iletişim ve etkileşim içerisindedirler. Bu durum neticesinde de, birbirlerine karşı belli ön yargı ve kabulleri zamanla oluşabilir. Bu önyargı ve kabuller, yeni girilecek iletişimde de, kendini gösterir. Çocuğunu anlayışsız ve bencil olarak niteleyen anne ve babalar, çocuğun tüm isteklerini haklı veya haksız olarak, bu ön kabulle değerlendirecek, ve dolayısıyla reddedeceklerdir. Aynı durum, çocuk nezdinde anne ve baba için de geçerlidir. Anne- babasının tüm söylediklerini ön yargılı bir şekilde “her zamanki gibi yine beni düşünmeden, beni anlamadan söylüyorlar” şeklinde düşünen bir çocuk, o an için haklı dahi olsa, anne- babasını haksız olarak değerlendirecek ve iletişimde aksaklıklar devam edecektir. Ergenlik dönemiyle birlikte, bu önyargılar iki taraf için de gün yüzüne çıkacaktır. Bu ön yargılar aslında her zaman vardır ama ergenlik psikolojisiyle kendini bir birey olarak gören ve diğer insanların da bunu görmesini isteyen çocuk, artık önyargılarını dile getirecek, aile ise, onu değiştirmekle suçlayacaktır.

1.5.2. Çocuğun İletişim Güçlükleri

İletişimin başarılı olabilmesi için alıcı tarafının da iletilen mesajı doğru anlamış olması gerekir. Muhatap kitlenin özellikleri dikkate alınarak iletişim başlatılsa dahi onların

kontrol edilemeyen ve iletişimi kısa bir sürede olsa kesintiye uğratabilecek yaşantılarının beklenmedik bir anda ortaya çıkması mümkündür.

Dinleyiciler arasında kanaat üreten ve insanları bu yönde etkileme imkanına sahip birinin konuşmanın en önemli cümlelerinden birini kaçırdığını düşünelim. Bu kişinin söylenenleri kastedilen anlamın tersi yönde anlaması, bu anlayış üzerinde kanaat oluşturup insanlara iletmesi, yayması ve onları bu yönde etkilemesi ihtimali oldukça yüksektir. Kanaat üreten insanları etkileme konumunda olmasa bile bir kısım dinleyicinin konuşmacının maksadının aksi yönde kanaat sahibi olmaları önemsenmeyecek bir husus değildir.

İletişimde taraflar sürekli yer değiştirirler. Kaynak alıcı, alıcı da kaynak durumuna gelebilir. Anne babalar, bu bilinçte olmak durumundadırlar. Bir mesaj gönderdiklerinde, bu mesaja geri bildirimde bulununca, çocuklar artık onlar alıcı konumuna girmişlerdir. Anne babaların bu durum çok fazla kabul ettikleri bir durum değildir. Anne babalar daha çok alıcı konumundayken çocukları dinlemezler. Çocuk dinlendiğini görmek ister. Anne babalar, çocuğun söylediğini duymak istemelidir. Bu, onu dinlemek için zaman ayırmayı istemek anlamına gelir. Duyguları ne olursa olsun kendi duygularından ne denli farklı olursa olsun onun duygularını gerçekten kabul etmelidirler. Çocuğun duygularını tanıdığına, onlarla baş edebileceğine ve sorunlara çözüm bulma yeteneğine tam olarak güvenmelidirler. Bu güveni, çocuğun sorunlarını çözdüğünü görerek kazanacaklardır.

1.5.2.1. Dikkat

İnsan, giriştiği iletişim sürecinde bir yandan konuşulanları dinlerken, bir yandan da düşünmeye devam eder. Normal konuşma hızındaki insanlar dakikada 150 kelimelik söz söylemektedir. Aynı süre içinde insan zihninden geçen kelime sayısının ise, ortalama 600-700 arasında olduğu yani konuşulanların 4-5 katı olduğu belirtilmektedir (Cebeci, 2003).

Dikkat kopması, kişinin iç iletişimine aşırı bağlılığı ile de açıklanmaktadır. Karşımızdaki kişinin bize gönderdiği iletiyle önce kendi içimizde konuşur, onu değerlendirir, yorumlarız, hafıza depomuzdan getirdiği çağrışımlarla onu ilişkilendiririz. Dolayısı ile dışarıdan aldığımız her iletiye karşı bizim bir cevabımız vardır. Bu cevap iletiyi gönderenin iletişim amacına uygun olması iletişimin doğru kurulduğunu, uygun olmaması da yanılısamayı ifade eder. Bazı kimseler aldıkları iletiye karşı verecekleri cevap konusunda, bazen hızlı karar oluşturamayıp kısa bir zaman kaybı yaşarlar. Böylece iletişimde dikkat kaybı yaşanır.

Dikkat kopmasına yorgunluk, havanın veya ortamın bunaltıcı olması, konuşmanın monoton ve sıkıcı olması, konunun ilgi çekici olmaması gibi durumlar da sebep olabilir. Sözlü iletişimde yazılı iletişimde olduğu gibi alıcı, iletiyi anlamadığı zaman dönüp tekrar okuyamaz. Konuşmacı onu beklemeyip konuşmasına devam edecektir. Bu durumda dinleyicinin zihninde anlatılanların bütününde yerine oturmayan düşünceler doğabilecek, bağlantılarından ayrılan ifadeler konuşmacının kast etmediği anlamda anlaşılabilir. Bu bakımdan dikkat kopmasına düşen kişiye anlatım devam ettirilmemelidir.

Aile içerisinde eşler arasında veya çocuklarla kurulan iletişimde de dikkat kopması yaşanabilir. İşten yorgun bir şekilde gelmiş olan eşler, birbirlerini veya çocuklarını dinlerken dikkat kopması yaşayabilirler. Bu durumda karşıdaki kişi anlamadığı sürece sorun olmaz dememeli alıcı, söylenen cümlelerin tekrarını istemelidir. Ya da niçin dinleyemediğini açıklamalı ve zaman istemelidir. Çünkü karşı taraf bunu dikkatsizliği hissedince kendisine önemsiz olduğu, ya da değer verilmediği şeklinde gönderilen bir mesaj olarak algılayacaktır. Karşıdaki kişiye gösterilen saygı, iletişimin aksamaması için önemlidir. Dinlenilmediğini hisseden birey karşıdaki kişiye içten içe kızacaktır. Bu durum da daha sonraki iletişimlere etkileyecektir.

Anne babalar yine, dinlenilmedikleri konusunda veya değer aktarımı anında çocukların ilgili olmadıklarından şikayetçidirler. Eğer böyle bir sorun yaşıyorsa, kesinlikle anne baba anlatımını monoton bir şekilde sürdürüyordur. Çünkü çocuklar, değerlerin

hikayelerle anlatımından oldukça memnun olurlar ve çok ilgilidirler (Mehmedoğlu, 2003).

Çocukların ilgileri çok dağıktır. Uzun süre aynı Şeye ilgi gösteremezler. Bu nedenle anne baba çocuklarıyla uzun süreli konuşmalar yapmamalıdır. Aynı zamanda onların anlayamayacağı soyut kelimeleri en aza indirgeyerek ve onları somutlaştırarak vermelidirler. Dini literatürde kelimelerin çoğu soyuttur. Çocukların anlayamadığı kelimeye takılıp mesajın tümünü kaçırmayı içten bile değildir. Kısa ve somut cümleler kurmak gerekir.

Anne babalar, çocuklarla konuşurken kullandıkları kelimelere dikkat etmelidirler. Kelimeleri onların anlayabilecekleri kadar açık ve net kullanmalıdırlar. Onların anlamadığı kelimelerde ısrar etmemelidirler. Anında değiştirmeli ve yeniden aynı kelimeleri kullanmamalıdırlar. Çocuklarla konuşurken geri bildirimle mümkün olduğuunca almalıdırlar. Sık sık onlara geri dönülmelidir.

Unutmamak gerekir ki, dinleyiciler bazen konuşmacıya ayıp olmasın diye dinliyormuş gibi görünmeye çalışabilir. Bazen de konuşmacının konuşma ahengi, ses tonundaki tatlılık onlara yeter ve konuşmanın muhtevası ile ilgilenmezler. Bu durumda konuşmacının dinleyicilerde gözlemlediği dikkat sahte dikkattir. Diğer bir söyleyişle bu iletişimde ki dönüt yanıltıcıdır (Cebeci, 2003). Buna iletişim dilinde “sahte dikkat” denilir. Bunu önlemenin belki de tek yolu dinleyici ile kurulacak sıcak bir iletişim ortamıdır. Canlı bir ilişki ortamında sahte dikkati önlemek kolaylaşır. Okul ve toplumda sahte dikkati önlemek çok olanaklı değildir ama aile ortamında sahte dikkat daha kolay önlenebilir. Dinleyicilerle düşünce ve duyguların paylaşımı ile onlar da anında iletişim ortamına sokulabilir. Onların görüşleri de anlatımın içine katılabilir. Sıcak bir konuşma havası ile çocukların göstereceği sahte dikkat önlenebilir. Ayrıca sahte dikkat olduğu anda anne babaya bu bir uyarıdır. Artık konuşmayı sonlandırması gerekir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi çocukların ilgileri çok çabuk dağılmaktadır.

1.5.2.2. Algıda seçicilik

Algıda seçicilik, insanın algı sürecinde etkili olduğu kabul edilmiş psikolojik bir kavramdır. Çevrede bulunan uyarıcılardan, olaylardan ya da nesnelere bir ya da bir kaçına dikkati yöneltmektir. Kişinin daha önce yaşadığı deneyimlerin, önyargıların, rüyaların ve benzer her türlü duygularının o anki algılama düzeyinde etkili olduğunu ifade eder.

Algıda seçiciliği etkileyen dış etmenler; uyarıcının şiddeti, aşırı zıtlık, hareketlilik, süreklilik, tekrar, alışılmamış dışındaki uyarıcılar ve tanışıklıktır. İç etmenlerse; beklenti, ilgi, gereksinim ve inançtır (Baymur, 1997).

Şekil 2: Figür- Fon İlişkisi

Kaynak: Baymur, 1997\92

Ailede çocuğunu çok iyi tanıyan anne babalar, değer öğretimi konusunda çocukların ilgisini çekebilecek olan alanlardan hareketle iletişime girebilir. Çocuklar belli yaşa kadar ben merkezcidirler. Onlara hep kendilerini için iyi olacak olan, onların işine yarayacağını düşündürerek konular sunulabilir. Mesela adaletli olmak, dürüst olmak erdemleri anlatılırken çocuklara adaletli olanı herkesin sevdiği, aslında “onun da adil olduğu ve bu özelliğini beğendiği” vs. tarzında ifadelendirme yapılırsa, bu durum, ben merkezci düşünme yapıları hesap edilmeden yapılan ifadelendirmeye göre önemli fark oluşturacaktır. İlkokul çocuğu için arkadaşlıkları ve okul hayatı çok önemlidir. Onlara, özellikle okuldan ve arkadaşlık ilişkisine dair örnekler vermek ilgilerini çekecektir.

Duymakla dinlemek arasında bilinçli olmayan bir seçim yapılabildiğini bir çoğumuz deneyimlemiştir. Bu farkında olmadan yapılan seçim oldukça komplike bir arka plana sahiptir. Hepimiz biraz yaşlanmış ve kulaklarımızın ağır işittiğini iddia eden insanların zaman zaman pekala duyup, zaman zaman da duvar gibi sağır olduklarını biliriz. ‘İşlerine geleni duyup işlerine gelmeyeni duymazlar’ deriz. İşte egonun sahiplenici, direten, ısrar eden arzuları da bizi duvar kadar sağır edebiliyorlar. Sadece sağır etmekle kalmıyorlar, ‘bakar kör’ de edebiliyorlar. İletişimin içeriğinde beş duyunun etkin rol oynadığı düşünülürse baktığımızı görememe hali de sorun yaratıyor. İşimize geldiği gibi bakıp öyle duyuyoruz. Ve bunu özellikle de bizi büyütecek, kendimizi tanımamız yolunda değerli işaretler taşıyan ailelerimizle olan ilişkilerimizde sıkça yaşıyoruz.

Bir olay ya da kişiyle karşılaşıldığında, beklentiler o olay ya da kişinin algılanışını etkiler (Cüceloğlu, 2005b). Anne babalar, çocukların özel ilgilerinden olumlu yönde yararlanmalıdırlar. Söylediklerini yaptırabilmek için, birer koz olarak kullanmamalıdırlar. Mesela namaz alışkanlığı kazandırılmak istenen çocuğa oyun oynamasına ancak namazını kılarak çıktıktan sonra izin verilmesi gibi. İbadetler özendirilerek kazandırılabilir. Yasaklamalarla değil. Bu sadece isteğine kavuşabilmesi için geçmesi gereken bir engel gibi algılanır. Bu durum, o an için çözüm olabilir ancak genel olarak çocuğun eğitiminde ve çocukla kurulmaya çalışılan iletişimde büyük bir yanıltır.

Sevgi, dostluk, merhamet duygusu gibi değerlerin aktarılacağı zaman da ailelere yardımcı olacak olan onun algılarının seçici olduğu unsurlardan yani özel ilgi alanlarından hareket etmektir. Diyelim ki çocuk, doğaya düşkün. Hayvanlar dünyasını veya ağaçların dilini kullanarak, merhamet, dayanışma gibi erdem davranışları öğretebilirsiniz. Yiyecek arayan karıncaya birlikte yiyecek bulmak, camdan ya da balkondan kuşlara birlikte yiyecek vermek gibi birlikte yapılacak etkinlikler, bu eğitim biçiminin bir çeşididir (Mehmedoğlu, 2003).

Erkek çocukları futbola meraklıdır. Adalet duygusu kazandırılacağı zaman, aynı mevkide oynamak için uğraşan iki futbolcudan birinin çok çalıştığını diğerinin de onun kadar çaba harcamadığından hareketle “hak edenin oynaması mı daha doğrudur?” yoksa “hak etmeyenin mi?” şeklinde sorularla onun ilgisi çekilebilir.

Gençler sinemaya, tiyatroya veya diğer sosyal aktivitelere ilgilidirler. Bu da olması tabii olan bir durumdur. Aileler onun ilgi alanlarını yanlış bulup, özellikle de bu alanları eleştirerek bu aktivitelerin dini olmadığını iddia etmemelidirler. Bu durumda çocuklar içten içe, dini olana tepkili olmaya başlayacaklardır. Bir kavanozun içini insanın yaşam alanı, bu kavanozun içine girebilecek olan şeyleri de insanın yaşamında yapıp ettikleri olarak örneklendirecek olursak, İslam dini bu kavanozun içine sığabilecek büyük taşları koymuştur. Onun içine daha küçük taşlar, ondan daha küçükleri de girecektir. Büyük taşların haricindekiler kişiye kalan hürriyetlerdir.

Anne ve babanın tavırlarını oluşturan nedenler incelendiğinde, tüm tavır alışlarda olduğu gibi, anne- babaların çocuklarına karşı takındıkları tavrın da, bir öğrenme ürünü olduğu görülür. Yavuzer'in ifade ettiği anne ve babaların çocuklarına karşı tavırlarını etkileyen başlıca faktörler:

“Anne ve babaların zihinlerinde nasıl bir çocuk istedikleri konusunda, daha doğumdan önce, hayali bir çocuk kavramı oluşur. Dünyaya gelen çocuk, anne ve babanın beklentilerine uygun olmadığı takdirde, oluşan kırıklık sonucu, anne ve babada reddetme tavrı gelişir. Toplumun kültürel değerleri, çocuklarını yetiştirmek üzerine anne ve babaların tutumlarını etkiler.

Üstlendikleri ebeveyn rolünden haz duyan ve görevlerini severek yaptıklarına inanan anne-babaların çocuklarına takındıkları tavırlar, çocuklarını nasıl yetiştireceklerini bilemeyen, güvensiz ve kendilerini yetersiz hisseden anne ve babaya oranla daha başarılı ve olumludur.

Bütün bunların dışında, anne ve babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarında rol oynayabilir.

Yine aile içinde eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı takınılan tavrı etkileyen bir başka faktördür. Örneğin eşiyile anlaşamayan bir kadın tüm sevgisini ve ilgisini çocuğuna verebilir.” (Yavuzer, 1998)

Anne ve babanın geçmişteki deneyimleri, onların çocukları hakkında bazı projeler geliştirmelerinde de etkili olabilir. Örneğin anne babası tarafında dini eğitim verilmemiş yada verilse de yanlış verilmiş anne baba, çocuklarına danışmadan, onların kararını sormadan dini eğitimin yoğun olduğu kurs vs. gibi yerlere gönderebilmektedirler. Veya yeteneğinin olup olmadığını düşünmeksizin onu, bale vs. kursuna göndermesi gibi.

1.5.3. Ortam Engelleri

Ortam, iletişimin yer aldığı zaman ve mekan demektir. İletişim daima belli bir ortamda yer alır. Bazen şart ve durumlar iletişimin lehine olurken, bazı durumlarda olumsuz

yönde etki edebilir (Köylü, 2003). Her girdiğiniz ortamın size verdiği mesajlar vardır. Bu ortam banka şubesi, otobüs garı veya bir devlet dairesi olabilir. Her ortamda, o ortamı oluşturan bilinç, ortam aracılığıyla size mesaj yollar.

İnsanlar güncel bir olayın heyecanı ve telaşı içinde iken onlara bu güncelle bağlantısı olmayan bir konuda konuşma yapmak, bilgi aktarmaya çalışmak faydasızdır. Ailelerde anne babalar değerleri aktarırken, güncelle bağlantı kurarak anlatım yapabilmelidirler. Mesela Hz. Muhammed'in bir hadisi şerifi anlatılmak ve öğretilmek isteniyor. Güncel hayatla bağlantısı kurularak verilmeye çalışılmalıdır. O'nun hayatı aktarılırken güncel hayatla karşılaştırmalar yapılarak aktarılmalıdır.

Dini bir iletişim içerisine gireceği, yer ve zamanın müsait olmasına dikkat etmelidir. İnsanları zor durumda bırakacak bir zaman ve mekan seçilmemelidir. İnsanlar gerek camilerde gerekse farklı mekanlarda zaman problemi yaşayabilirler. Bu modern dünyanın ve çalışma temposunun bir yansımasıdır. "Cuma günü nasılsa hutbe dinlemek zorundalar" düşüncesiyle konuyu uzatmak doğru değildir. Etkili verilecek olan kısa bir mesajı tercih etmek insanları Cuma ibadetinden mahrum etmekle kıyaslanamaz bir üstünlüğe sahiptir.

Zamanı iyi kullanamayan bir kısım anne babalar, faydalı olduğuna inanılan konuşmaların uzaması halinde çocuklar sıkılmakta, onun bir an önce sadede gelmesi ya da konuyu açık ve kısa bir biçimde sunmasını arzu etmektedir. Çocuğun dinleme süresi ve düşünceleri yoğunlaştırarak muhatabını anlama süresi sınırlıdır. Çocuk nasılsa sesini çıkarmıyor diye konuyu uzatmamak gerekmektedir.

Evde çocuklar televizyondaki filme odaklanmışken, onlara dini konularda bilgiler vermeye çalışmak doğru sonuçlar doğurmayabilir. Bu durum onların dini iletişime karşı hassasiyetlerini köreltmekten başka bir işe yaramayacaktır. Onun yapmak istediği bir şeyle, dini konuları alternatif tutmak zararlıdır. Çünkü, kişi istediğini yapamayınca engellemeyle karşılaşmış olur. Engellemeyle karşılaşan kişi de telafi için, sebeplere karşı tepki geliştirir.

Çocuğun içinde bulunduğu ortam iletişim için uygun olamayabilir. Mesela çocuğun arkadaşlarının yanında onunla çocukmuş gibi konuşmak, O'nu sevmek veya çocuğa herhangi bir bilgi sunmaya çalışmak yanlıştır. Çünkü orada çocuk arkadaşıyla

konuşmak istemekte ve bir birey olarak saygı görmek istemektedir. Ailenin onunla hala çocuk edasıyla konuşması onun kendisini arkadaşına gösterememesi demek olacağı için, söylenen şeyleri ne kadar doğru olsa da duymak istememektedir.

Hatta arkadaş grubu içerisinde küçük düşürülen çocuk, aileyle zıtlaşarak, inadına aynı hatalı davranışı devam ettirecektir.

Ailenin diğer bireylerinin arasında, çocuğa hatalı olan davranışını hatırlatmanın hiçbir faydası yoktur. Çünkü, çocuk bu ortam içerisinde herkesin duyacağı bir şekilde dile getirilen düşünce ve duyguların duyulmasını istememektedir. Ailenin, içinde bulunulan zamana ve mekana oldukça dikkat ederek iletişimine devam etmesi gerekmektedir.

Mesela, aileyle çıkılan yürüyüşler esnasında oturulan parkta çocukların oynayacağı türden de, oyuncaklar bulursa orada anne babanın Allah'ın yarattığı güzel şeyleri anlatmasının yararı yoktur. Çünkü çocuğun ilgisi bir kere, ortamın oyuna müsait olması açısından dağılmıştır. Orada yapılacak en güzel şey çocuğu bırakmak ve oyununu oynamasına izin vermektir.

Anne babanın ve aile ortamının çocuğun ilk doğduğu andan itibaren devam eden süreç içerisinde çocuğa etkisi büyük olmaktadır. Anne babanın kişilik yapıları , eğitim durumları , meslekleri , zeka düzeyleri , bedensel ve ruhsal hastalıkları , psikosozyal durumları , sosyokültürel statüleri , yetişme tarzları ve kendi anne babalarından gördükleri muamele, çocuğa yaklaşım tarzları, çocuk için ayırdıkları vakit vb. durumlar, çocuğu birinci planda etkiler.

Çocuğun bu türlü anne baba etkileşiminin yanı sıra, ailenin sosyoekonomik durumu, ailenin teknolojiden yararlanımı, ev ortamının yeterliliği, ev ortamındaki huzur ve anlaşma durumu, yaşanan şehir, evin bulunduğu sosyokültürel çevre, sosyal imkanlar, devletin sunduğu imkanlar, okul ve öğretmen durumu, akrabaların durumu ve konumu, sağlık hizmetlerinden yararlanma, iletişim ve medya araçlarının durumu ve buna benzer sayılmayacak kadar etken ile çocuk etkileşim içerisinde. Bütün bu etkileşimler ile çocuğun psikosozyal, sosyokültürel gelişim ve şekillenmesi sağlanır.

Olumsuz mesajların ve iletişimin ailenin her bireyine, özellikle çocuklara etkisi çok fazladır. Unutulmamalı ki yaşayan ve gelişen bir psikosozyal varlık olan çocuk ; konuşulan her sözden, her jest ve mimikten, her tavır ve durumdan, iyi veya kötü

olarak etkilenecek ve bu etkilenme ile çocuğun kimlik, kişilik ve psikososyal yapısı şekillenecektir.

Aile içerisinde iletişim ortamında dini bir gecenin ifası esnasında aile bireyleri beraber vakit geçirirken gelen gecenin tebriği için mesaj, herkesin ilgisini dağıtabilir. Veya bu ortamda birinin telefonuyla ilgilenmesi yanındaki kişilerin de dikkatini çekebilir.

“Her doğru her yerde söylenmez.” atasözümüz bu konuda dile getirilebilir. Aileler çoğu zaman söylediklerinin yapılmadığından şikayet ederler. Hatta söyledikleri kesinlikle doğrudur ama yine de çocuklar bunu uygulamazlar. “Haklıyken haksız konumuna düşerler.” Burada ailenin dikkat etmediği gerçek, iletişimde buldukları yerde var olan gürültüdür. Bir gerçek ailenin tüm üyeleri içinde söylenmiş olabilir veya çocuğun arkadaş grubu içinde söylenmiş olabilir. Veya çocuk çok sevdiği bir filmi izliyorken olabilir. Çevredeki ilgi çekici unsurlar varken mesajı iletmek onun anlaşılmasını azaltır. İletişim içindeyken ortamda iletişimi engelleyecek gürültülerin engellenmiş olması gerekir.

Gürültü dış kaynaklı olursa engellenmesi mümkün olabilir genellikle ancak her zaman dış kaynaklı olmayabiliyor. Aklındaki yazılı notu o an için ailesini dinlemesine engel olabilir. Veya çocuğun fiziksel ihtiyaçları nedeniyle açlık, yorgun olma gibi, söylenilene yapmak istemiyor olabilir ve bunlar gürültü unsuru olarak mesajın dinlenilmesini ve anlaşılmasını engelleyebilir.

Anne babanın giyiniş tarzları veya onların üslupları çocuğun ilgisini çekebilir ve dikkatlerini dağıtabilir. Mesela çocuk Türkçe dersinde anlatım problemlerini işlemiştir. Evde annesi veya babası mesajını iletirken, Türkçe’ye dayalı hatalı birer cümle kurmuş olsunlar. Çocuğun tüm ilgisi bu cümleye kayacak ve mesajın içeriği boşa gitmiş olacaktır.

İletişim engellerinin çoğu iletişime giren tarafların iletişim becerileri ile alakalıdır. Bir kısım engeller de iletişimin zamanı ve ortamı ile ilgilidir. İletişim sürecinde hangi engelin nerede ortaya çıktığının bilinmesi, onları ortadan kaldırmanın ve iletişim aksamalarını önlemenin ön şartıdır.

BÖLÜM 2: AİLE

Aile, toplumun sürdürülmesini sağlayan temel kurumdur. Ailenin sürekliliğini sağlayan her toplumda cinsel ilişki, anne şefkati gibi organik niteliklerin yanı sıra aşk, evlat sevgisi, ekonomik olarak güvenlik sağlama, nesli sürdürme, eşler arasındaki dayanışma gibi sosyal içerikli nitelikler de söz konusudur. Bunların yanı sıra bir kurum olarak aile, nüfusu yenileme, kültürü kuşaklar arasında taşıma, çocukları toplumsallaştırma, korunma ve barınma, sağlıklı yaşam, ekonomik, biyolojik ve psikolojik doyum gibi özellikleri de içinde barındırır.

Her ne kadar aileye karşı 21. yüzyılda küreselleşmeyle birlikte ailenin yok olacağı açısından görüşler üretilmeye çalışılsa da, toplumsal değişim sürecinde ailede toplumla birlikte değişerek, toplumun yapısına uyum sağlamayı sürdürmektedir (Oktik ve Sezer, 2004).

Aile, toplumun en küçük ve en önemli bir birimidir. Toplumlar, fertlerden ve fertlerin oluşturduğu ailelerden oluşmaktadır. Toplumda aile çok önemli rol oynamaktadır. Toplumu oluşturan aileler her yönden ne kadar sağlıklı, mutlu ve gelir düzeyi yüksek ailelerden oluşursa toplum da, o derece sağlıklı ve mutlu olur. Aileleri oluşturan fertlerin de bilinç düzeyi yüksek ve sağlıklı olmaları, sağlıklı aileleri meydana getirmektedir. Kişilerin, yaşamlarını sürdürebilmesi, gelişmesi, aile içinde ve ailenin olanakları ile sınırlıdır. Beslenmeleri, barınmaları sağlıklı olmaları ve eğitim almaları ailenin sunduğu olanaklarıyla sınırlı olmaktadır. Aile ne kadar iyi olanaklara sahip olursa, çocuklarına sundukları olanaklarda o kadar iyi olacaktır (Ersel, 2004).

Birleşmiş Milletler Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne göre aile, toplumun doğal ve temel grup birimidir ve toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne göre de aynı tanım yapılmıştır (Asagem, 2007).

Aile: İçimizdeki çevreyle en sıcak ilişkide bulunduğumuz, zaman, mekan, duygu, düşünce, ve toplum çevresi, kültür çevresi, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, bugüne dek toplumda oluşturulmuş kültürel ve dinsel

zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal birimdir (Subaşı, 2004).

Ailenin özellikleri:

1. Evrenseldir.
2. Duygusal bir temele dayanır.
3. Şekillendirme özelliğine sahiptir.
4. Kapsamı sınırlıdır.
5. Sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır.
6. Üyelerinin sorumlulukları vardır.
7. Sosyal kurallarla çevrilidir.
8. Sürekli ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahiptir.

2.1. Aile Çeşitleri

2.1.1. Geniş Aile:

Büyük anne, büyük baba otoritesi altında, özellikle erkek çocukların ve eşlerinin ve onların çocuklarının, yani üç neslin aynı çatı altında yaşadığı ve örneklerinin giderek azaldığı aile şeklidir. Bu aile içinde mütalaa edebileceğimiz bir aile şekli de, geniş ailenin temel özelliği olan baba otoritesinin oğla geçmiş halidir. Burada aile içindeki ilişkiler diğerinden biraz farklıdır. Otorite evli olan erkek çocuğa geçmiştir. Burada aile başkanı, karısı ve çocukları, başkanın anne babası veya bunlardan birisi ve bekar kardeşler yer alır (Asagem, 1997).

Aile geniş olunca akrabalık ilişkileri de, geniş ve yoğun olmaktadır. Aile içerisinde ekonomik, kültürel, dini yönden bireyler birbirine yardım etmektedir. Denilebilir ki, geniş aile üyelerine güvence sağlar. Eşler hastalanınca veya çalışmak mecburiyeti içerisinde kalınca çocukların bakımı veya onların eğitilmesi gibi konular, hiç sorun oluşturmaz.

2.1.2. Çekirdek Aile

Anne baba ve bekar çocuklardan oluşan aile şeklidir. Günümüz sanayi toplumunda en yaygın olan aile tipi budur. Göçler yoluyla başka yere yerleşen veya aynı köy, kasaba ve şehirde kaldığı halde babanın, evli oğullarının doğrudan sorumluluğunu yüklenmemesi gibi sebeplerle, bu aile tipi yaygınlık kazanmıştır.

Aile tipi üzerindeki tartışmalar çoğunlukla, Parsons'un sanayileşmiş, bürokratik toplumlarda fonksiyonel aile tipinin "izole" olmuş çekirdek aile olduğu görüşü üzerinde odaklanmıştır. Parsons'a göre, artan coğrafi hareketlilik ve dikey toplumsal hareketliliğin baskıları aileyi çekirdekletirmeye götürmektedir. Bu aileye daha çok sanayileşmiş veya sanayileşme yolunda olan toplumlarda rastlanmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme ile aile tipi arasında tartışmaya açık bir ilişki kurulmaktadır (Kut, 1988).

Çekirdek ailede eşler, başkalarının karışması, buyurması olmadan ilişkilerini düzenleyebilirler. Kaynana, kayınpeder, görümce, eltilerle bir arada oturmak mecburiyeti olmayınca, eşler arasına girmeler ve sürtüşmeler en aza indirgenmiştir. Büyüklerle iç içe yaşanmadığı için, eşler ve çocuklar birbirine çok daha sıcak ve yakın davranabilmektedir. Çekirdek ailede yuva havası vardır. Sevgi gösterisi ve içten davranmak için en uygun ortamdır. Ailelerini ilgilendiren konularda birbiriyle görüş alışverişinde bulunabilir, tartışabilir ve kendilerince en uygun kararı alabilirler. Çünkü, geniş ailede, ev içerisinde büyükler varken, eşler birbiriyle rahat bir şekilde konuşamıyor ve kendilerince bir karara varamıyorlardı. Çekirdek ailede, her şeyden önemlisi çocuklarını diledikleri gibi yetiştirebilirler. Çocuklarıyla onları yetiştirmek adına iletişime girmek bir tarafa, onlara en ufak bir sıcak davranışı gösteremeyen aileler vardır. Bu olumlu yönlerine karşılık çekirdek aile, üstesinden gelemeyeceği sorunlarla karşı karşıya kalabilir. Eşlerin ikisi de çalışıyorsa, çocuk bakımı büyük bir sorun oluşturur. Eşlerden birisi hastalanınca evin düzeni bozulur. Geniş ailedeki dayanışma ve destekten yoksundur çekirdek aile. Çocuk bakımında ve ev işlerinde danışılacak, yardıma koşacak kimseleri yoktur (Yörükoğlu, 2000\ 49).

Modernleşme sürecinde aile, geleneksel toplum içindeki işlevlerinden bir bölümünü başka kurumlara devrederek çekirdekleşmektedir. Daha özgül bir anlatımla tarımsal toplumdaki endüstriyel topluma geçişte meydana gelen değişimler, ailede de bir takım

değişikliklerin olmasına neden olmuştur ve geniş aile işlerliğini kaybederek yerini modern toplumu daha iyi sağlayabilecek olan çekirdek aileye bırakmaktadır.(Özkan, 2005) Bazı kuramcılar bir sonraki aşamada, yani teknolojinin ve modernleşmenin daha sonraki evrelerinde çekirdek ailenin de işlevsel olmaktan çıkıp evlilik ve akrabalık ilişkilerinin daha da zayıfladığı bir ortamda evli çiftin bulunmadığı parçalanmış aileye geçişin hızlanacağını öne sürmüşlerdir.

Endüstriyel düzey yükseldikçe geniş aile önce kardeş çizgisi üzerinde etkinliğini kaybetmektedir. Aile içindeki yaşlıların çocuklar üzerindeki etkinliği azalmaktadır ve aile üyelerinin kişisel çıkarları, aile çıkarlarıyla uyuşmamaya başlamaktadır.

2. 2. Çocukla İletişim Açısından Farklı Aile Tutumları

2.2.1. Aşırı Otoriter ve Reddedici Aile:

Bu ailede, çocuğun bedensel ve ruhsal gereksinmelerini karşılamayacak kadar olumsuz duygular beslenilir. Çocuğa şefkat, sevgi, sıcaklık verilmez, her yaptığı eleştirilir. Çocuğun iyi yönleri değil olumsuz yönleri ortaya çıkarılır. Otoriter ve reddedici aile tutumunda evde söz hakkı, özgürlük ve otorite anne babanıdır. Çocuğun yaptığı her şey göze batar ve çocuk sürekli ceza alır. Yaptıkları olumlu olsa da, ceza almak korkusu ile bunları söyleyemez

Bu çocuklar kötü muameleye maruz kalmaktan korktukları için anne ve babaya karşı edilgen, uysal ve erdemli olmaktadır. Fakat içten içe anne babaya karşı düşmanlık duyguları geliştirirler. Kendisi dışındaki insanlarla yeterli iletişimi kuramadıkları için saldırganlığı kendisine yönlendirebilirler. Yeniliklere açık değildirler, yeni şeyler üretmeleri zordur. Sürekli kusurları aranan çocuk streslidir ve stresliyken hata yapma olasılığı artar. Hata yapan kişileri affetmeyi bilmezler, hoşgörülü olamazlar. Kendilerine ve çevrelerindeki kişilere güvenmedikleri için kendilerine iyi davrananlara şüphe ile bakarlar ve toplumdan giderek uzaklaşırlar. Yardım duygusundan uzak, sinirli, inatçı, hırçın, uyumsuz olabilirler. Kurallara uymayan veya otoriteye boyun eğen, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemeyen bir kişilik geliştirebilirler (Yavuzer, 2005).

2.2.2. Aşırı hoşgörülü Aile

Bu aile de ise, anne baba tatmin olmamış ihtiyaçlarının ve gençlik dönemlerinin peşindedirler. Çocukların fiziki ve ruhsal ihtiyaçlarını giderme yönüne gitmezler ve lakayt oldukları için çocuğun sesini kesmek adına onların her isteğini yerine getirirler. Böylece çocukların beklentileri aşırı bir şekilde gelişir. Belirsiz hedef ve beklentiler içindedirler. Bu yüzden çocuklarının yetişmesinde felsefe veya özel bir bakış açısı metodunu takip etmezler. Çocuklarının davranışlarını kontrol altına almaz, kendi yaşayış tarzlarını seçmeleri için onları tamamen özgür bırakırlar. Çocuklarından hiçbir özel beklentileri yoktur. Kendilerine ve başkalarına zahmete vesile olsa dahi, çocuklarının davranışlarına özel bir önem göstermez ve lakayt davranırlar. Çocukları onlara itaat etmediğinde rahatsız olmazlar ve bu itaatsizlik normalmiş gibi davranırlar. Çocuklarından iyi bir davranış gördüklerinde ödüllendirmeyi, kötü bir davranış gördüklerinde ise cezalandırmayı ihmal ederler. (Kasdedilen ceza, ödülün mahrum bırakmaktır; fiziksel cezalandırma değildir.)

Pasif ve kayıtsız ebeveyn, çocuğun davranışları karşısında ilgisiz, kayıtsız davranan ana-babadır. Çocuğun varlığı ile yokluğu belli değildir. Bazen de ana-babalar çocukla yüz göz olmamak gerekir düşüncesiyle çocuklarıyla yakın ilişki kurmaktan kaçınır. Bu davranışların temelinde yatan nedenler; çalışma hayatının yoğun temposu nedeniyle ana-babalarda oluşan aşırı yorgunluk ve çocuklara ayrılacak zamanın sınırlı olması yada ayrılan zamanın etkili kullanılmaması, çocuğun bakımını ana-baba dışında bakıcının, büyükanne, büyük babanın üstlenmesi vb. nedenlerdir.

İhmal edilmiş bir birey olarak bu çocuklar anne-babalarının ilgisini çekmek için çoğu zaman kötü davranışlar sergilerler. Çünkü uslu duran, problem çıkartmayan çocukla kimse ilgilenmez. Çocuğun ceza alması bile kısa bir müddet için var olduğunu hissettirir. Bu nedenle aldığı ceza onun için bir tür ödüldür (Yavuzer, 2005).

2.2.3. Kabul eden, Güven veren, Demokratik Aile

Bu aile en ideal ailedir. Aile bireyleri canlı ve sevgi doludurlar. Ebeveyn tutumları içinde en ideal olanıdır. Anne-babanın çocuğu kabulü, sevgi ve sevecenlikle ele alması, çocukla ilgilenmesi şeklinde davranışa yansımaktadır. Kabul eden anne-baba

çocuğun ilgilerini göz önünde tutarak onun yeteneklerini geliştirecek ortamı çocuk için hazırlar. Kabul gören çocuk genellikle sosyalleşmiş, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı, duygusal ve sosyal açıdan dengeli ve mutlu bir bireydir.

Aile her şeyden önce çok iyi bir rehberdir. Çocuğa yol gösterilir ama alacağı kararlar konusunda serbest bırakılır. Alternatif sunulur. Seçim çocuğa aittir. Çocuk seçiminin sorumluluğunu alır. Böyle bir ailede evde-toplumda kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Çocuk neyi nerede yapacağını veya yapmayacağını bilir. Ev ve toplum kuralları çocuğa anlatılır. Her şeyden önce anne-baba iyi bir **modeldir**. Çocuklarında görmek istemedikleri davranışları kendileri de yapmazlar. Çocuk sınırlar içinde özgürdür.

Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk , kendine ve çevresine saygılı, sınırlarını bilen, yaratıcı, aktif, girişken, sağlıklı ilişkiler kurabilen, saygılı, sorumluluk sahibi, hoşgörülü, uyumlu bir birey olarak yetişir

Özetle; denilebilir ki, her yüz aileden çok az sayıdakilerin ne yapması gerektiğini bildiği bir gerçektir (Yavuzer, 2005).

2.2.4. Dengesiz ve Tutarsız Aile

Bu ailelerde çocuğun yaptığı bir davranış bazen çok sert bir tepki alabilirken, bazen de çok olumlu karşılanabilmektedir. Tutarsız anne babanın iki çocuğuna karşı farklı tutumu ya da anne babanın kendi eğitim tarzlarındaki farklı tutumları çocukları olumsuz yönde etkileyebilir.

Bir davranışın kimi zaman ödüllendirilmesi kimi zaman da cezalandırılması, çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında kuşkular uyanmasına neden olur. Ne zaman, nerede, ne yapacağını bilemezler. Kendi görüş ve düşüncelerini aktaramazlar. Çocuk kendini kanıtlamak ve dikkatleri üzerine çekmek için, ürkek, yumuşak huylu, söz dinleyen ya da kendi benliğini ve bağımsızlığını göstermek için kavgacı, sinirli bir çocuk olabilir. Zamanla çevrelerindeki insanlara güvenmeyen, her şeyden şüphelenen, kararsız bir kişilik yapısı geliştirebilirler (Yavuzer, 2005).

2.2.5. Mükemmeliyetçi Aile

Mükemmeliyetçi tutumda anne baba her şeyin en iyisini çocuğundan bekler. Kendi gerçekleştiremediği yaşantıları çocuğunun gerçekleştirmesini ister ve çocuk olduğu gibi kabul edilmez. Aile, bedensel ve zihinsel yönden beklentileri karşılaması için çocuğu kapasitesinin çok üstünde eğitime tabii tutar. Çocuktan aşırı titizlik ve temizlik beklenir. Mükemmeliyetçi ailelerde kurallar ve kalıplar belirlenir ve çocuğun bunlara mutlaka uyması beklenir. Çocuğa bütün çocukça davranışlar yasaklanır. Arkadaş seçimi de aileye aittir.

Mükemmeliyetçi anne baba tutumuyla yetişen çocukların fikirleri genelde çok katıdır. Bir şey veya kimse ya çok olumlu ya da çok olumsuzdur. Çocuk kendi doğal iç güdüleri ve ağır kurallar arasında sıkışıp kalmıştır ve sürekli bir iç çatışma içindedir. Sevgi ve nefret karışımı duyguları aynı anda yaşar. Her işte en iyi ve en üstün olmak ister. Fakat istediği seviyeyi yakalamayınca hayal kırıklığına uğrar ve çalışmayı tamamıyla bırakabilir. Aşağılık duygusu gelişir (Dönmezer, 1999).

2.3. Ailenin Çocuğun Gelişimine Etkisi

2.3.1. Ailenin sosyo- kültürel yapısının çocuğun eğitime etkisi

Dünyada ve ülkemizde yaşanan hızlı nüfus artışının sonucunda, hızla gelişen sanayileşme, ekonomik ve sosyal sorunlar, eğitim yetersizliği, nüfusun yoğun olduğu bölgelerde iş sahalarının ve işgücü talebinin karşılanmasında yetersiz kalınması ve bunun gibi nedenlerle başka bölgelere veya ülkelere göç yaşanmaktadır. Türkiye’de de başta Avrupa ülkeleri olmak üzere başka bir çok ülkeye göç edilmiştir. Kendi ülkemizde de bölgesel göçler yaşanmaktadır. Yaşanan bu göçler hızlı bir kentleşmeyi de peşinde getirmektedir. Yoğun göç olan şehirlerde dışardan gelenlerin ekonomik durumları yetersiz kaldığından gecekondulaşma ve çarpık kentleşme ortaya çıkmaktadır. Bu tür yerlerde yaşayan insanlarda özellikle alt yapı yetersizliği nedeniyle çeşitli sağlık, eğitim, kültürel, ekonomik ve sosyal sorunlar gözlenmektedir.

Henüz kentleşme bilincine sahip olmadan kentlerde yaşamak zorunda kalan insanlar, kendileri ile birlikte önceden o kentlerde yaşayan insanların düzenlerinde de olumsuz

etkilere yol açmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde özellikle son 20 yıl içinde yaşanan hızlı nüfus hareketleri, hızlı kentleşme büyük oranda ekonomik ve sosyo- kültürel sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Hattapoğlu, 2004).

Aile toplumun en küçük ve en temel birimidir. Aileyi toplumsal bir sistem, toplumsal bir birim, toplumsal bir birlik, grup, insan topluluğu olarak tanımlayan sosyologlar olduğu gibi, toplumsal bir kurum olarak tanımlayanlar da vardır.

İletişim, tüm canlılar ve insanlar arasında yüzyıllardan beri süre gelen temel bir olgudur. İletişim hem bireysel, hem kurumsal düzeyde toplumsal yaşamın temel ve vazgeçilmez bir özelliğidir. Bireyin gelişiminde ve eğitiminde önemli bir işlevi olan ailede de, iletişim çok önemlidir. Çocukların iyi bir gelişme gösterebilmeleri anne-baba ile çocuklar arasında etkili bir iletişimin kurulmasına bağlıdır.

Ancak aile, ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi, aynı ülke içinde de kentten kırsal kesime, ekonomik duruma ve yörelere göre de farklılıklar gösterir. Bugün eşler arasında sorun yaşanan konuların başında kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar gelmektedir. İç ve dış göçler nedeniyle kentsel nüfus artmış, kültürel farklılıklar kentlerde çoğalmıştır. Farklı kültürden insanlar hayatın getirileriyle birlikte tanışarak evlilik kurumları oluşturmaktadırlar. İlk zamanlar çok büyük farklılıklarmış gibi gözükmeyen kültürel farklılıklar, aynı evin paylaşımıyla birlikte gün yüzüne çıkmaktadır. Özellikle çocuk yetiştirme konusunda herkes geleneksel bilgilerini ve kazanımlarını işin içine sokmaya başlayınca bu farklılıklar daha da aşikar olmaktadır. Eşler arasında anlaşmazlıklara neden olan bu durumları tabi ki çocuk da hisseder. Çocukların ben merkezci düşündükleri gerçeğinden hareketle, anne babasının bu tartışmalarından ve anlaşmazlıklarından kendilerini sorumlu tutmaya başlarlar. Suçluluk psikolojisiyle hareket ederler. Bu durumda çocukların psikolojik olarak sağlıklı bir ortamda yetişememesi demektir.

Çocukların okuldaki durumları, günlük kısa notlar, alış veriş planları, ödeme planları, kısa konuşmalar, standart hal hatır sormalar, günlük olaylardır. Aile içinde birlikte olunan zamanın çoğunu TV izlemek, TV program yorumları, gündemdeki konuların kısa kısa bir değerlendirilmesi yapılır. Hatta artık çoğu ailelerde ev programları TV dizi saatlerine göre şekillenir. Bunlar ev içi iletişimin mesajları olmaktadır.

Konuyu derinlemesine irdelediğimizde, düş kırıklıkları, geleceğe ilişkin duygular, insanlar arasındaki olumlu yada olumsuz iletiler günlük iletişim içinde kendine yer bulmamakta bu nedenle duygular, düşünceler sessizce geçirilmektedir.

Aile-içi iletişimin düşük yoğunluğu, sığılığı, azlığı giderek insanlar arası ilişkileri de zayıflatmaktadır. Aile içinde yabancılaşma görülmekte, etkin iletişim aile dışındaki gruplar arasına kaymaktadır. Baba iş yerindeki arkadaş gruplarıyla, anne kadınlar arasında ki gruplarla, çocuklarda arkadaş gruplarıyla etkin iletişim kurmayı yeğlemekte, duygu ve düşüncelerin paylaşımı ev dışına taşınmaktadır. Ev içinde zayıflayan iletişim, buna karşın ev dışında gelişen ve bireysel çıkar ön planda olan iletişim sonucu, aile üyeleri arasında farkında olmadan bir yabancılaşmayı getirmektedir. Bunun sonucu değişen insan davranışları doyumsuzluk, kıyaslama aile içinde gruplaşmalara yol açmaktadır.

Anne-oğul, baba-kız yada çocuklar arası gruplaşma eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu durum iletişimi büsbütün bozmakta sosyal roller sertleşmektedir. Aile içi demokratik iletişimin yitirilmesi ailede krizi artırmakta, bunun sonucu aile üyeleri kendilerini mutlu kılacak sanal mutluluklar peşinde koşmaktadırlar.

Son zamanlarda haberlerde hiç toplumumuzda görülmeyen, kültürümüz, toplumsal değer yargılarımızdan uzak gelişmeler izlemekteyiz. Bunlara arasından toplumumuzda çabuk öfkelenme, sorgulamadan, somutlaştırmadan suçlamalar, şiddet ve hızlı aile çözümlerini en öne çıkanlar olarak sayabiliriz.

2.3.2. Ailenin Genişliğinin Çocuğun Gelişimine Etkisi

Geniş aile tipinin yaygın olduğu toplumlarda, özellikle küçük topluluklarda akrabalık ilişkileri önemli yer tutmaktadır. Geniş aile ekonomik bir birimdir. Üyelerinin statüleri ailelerin toplumdaki konumuna göre belirlenir ve kuşakların sosyalleşmesinde ana-babadan başka, akrabanın da görev ve sorumlulukları vardır. Geniş aile üyelerine güvence sağlar. Üreme, çoğalma ve psikolojik ihtiyaçların giderilmesine imkan veren bir ortamı oluşturur. Bundan başka, geniş aile, çalışma dışındaki zamanın kullanılması ve dinin gereklerinin öğrenilmesi için de ortam sağlar.

“Çekirdek aile, geleneksel aileye göre yalnız, desteksiz ve zayıf bir aile kurumudur. Bu nedenle bu tür ailelerde eşlere daha çok sorumluluk yüklenmiştir.”(Yörükoğlu, 2000\49) Geniş ailede, aile üyeleri bir arada yaşadığı için, anne babanın olmadığı zamanlarda dahi, çocuk kendisine örnek alacak yakınları bulabilir. Ancak, çekirdek ailede, eşlerin çalışması durumunda çocukla ilgilenecek ve ona çeşitli noktalarda örneklik edecek kişiler yoktur.

Modern yaşama tarzının ve teknolojinin gelişiminden önce ailenin toplum içindeki biçim ve işlevi daha değişikti. Bugün, gerek ailenin biçim ve işlevinde, gerekse kadının toplum içerisindeki konumunda, geleneksel toplum yapısına göre büyük farklar olmaktadır. Her ne kadar modern yaşamın kuralları hakim hale gelmeye başlasa da, ülkemizdeki aile yapısı hem modern, hem de geleneksel toplumun etkilerini taşımaktadır (Özkan, 2005). Bu karışık görünümün olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Örneğin aile büyükleri ile ve diğer akrabalarla sıkı ilişkilerin sürmesi, birçok güçlük sırasında aileye çok önemli destekler sağlarken, modern dünyadaki insan ilişkilerinin gerektirdiği rol farklılaşmalarının hayata geçirilmesinde, ailenin kendi kararlarını bağımsızca belirleyebilmesinde sorunlar çıkarmaktadır.

2.3.3. Ailelerin sosyo- ekonomik durumunun çocuğun gelişimine etkisi

Aile kurumu sosyal hayat için temel olan birey, işle toplum arasında bağ kuran bir kurumdur. Modern dünyada aile, insan ilişkilerinin biçimini belirlemede en eski ve en etkili kurumdur. Üyelerinin iyi yetişmesi için doğal bir çevre olan aile kurumu, dünyada ve ülkemizde geçirdiği tüm değişimlere karşın hem bireyler hem de toplumlar için önemini korumaya devam etmektedir. Son yıllarda ciddi ekonomik krizler yaşayan ülkemizde ise aile kurumu, bireyler için daha da anlam kazanmıştır. Çünkü ülkenin ve bireylerin içinde bulunduğu ekonomik sorunlar, toplumsal yapımızda varolan aile içi yardımlaşma ve dayanışmayı artırmıştır. Fakat yoksulluğun aile kurumu üzerindeki yansımaları çok boyutlu olabilmektedir. Yoksulluk, aile bireylerinde sağlık sorunlarının ortaya çıkması, kadının ve özellikle de çocukların uygun olamayan ortamlarda çalışması, çocukların eğitimden uzaklaşması, ailenin köyü ortamlarda yaşaması, eşler arasındaki ilişkilerin bozulması, hatta kimi ruh sağlığının bozulması gibi pek çok soruna neden olabilmektedir. Bu sorunların her biri çocukları

derinden etkilemekte ve çocukların bireysel ve toplumsal gelişimini tamamlayamamalarına neden olmaktadır.

Bir toplumda yoksulluktan en çok etkilenen ve bu konuda en duyarlı grubun çocuklar olduğu bilinmektedir. Çocukların herhangi bir geliri olmadığı halde günümüzün en önemli sorunlarından biri olan çocuk yoksulluğu, ailenin yoksulluğuna ve özellikle de ailenin işsizliğine bağlı olarak yaşanan bir olgudur. Ailenin işsizliği sonucunda ortaya çıkan aile yoksulluğundan da yine en çok etkilenen ve en çok zarar görenler ailenin en küçük üyeleri olan çocuklardır. Çünkü yoksulluk sayesinde çocukların yaşama, büyüme ve gelişme hakları riske atılmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde doğan çocukların yüzde 40'ı aşırı yoksulluk içindeki ailelerde dünyaya gelmektedir (Beder Şen, 2004).

Bütün çocukların en temel ihtiyacı sağlıklı bir bakım, düzenli beslenme, sevgi ve şefkat veren bir aile ortamıdır. Çocuğun sağlıklı ve dengeli gelişimi açısından bu temel ihtiyaçlar birbirinden bağımsız düşünülemez. Bu nedenle her şeyden önce çocukların temel gereksinmelerinin karşılanması gerekmektedir. Ailenin çocuklarına sevgi, bakım ve koruma sağlayabilmeleri için, birlikteliklerinin korunmasına, geçimlerini sağlayabilecek düzenli bir işe, psikolojik ve sosyal bir doyuma ihtiyaçları vardır. Geçimlerini sağlayabilecek düzenli bir gelire ve dolayısıyla iyi bir yaşam standardına sahip olan ailelerin çocukları, geliri olmayan ya da çok az gelire sahip yoksul ailelerin çocuklarına göre daha avantajlı durumdadır. Yoksul ailelerin çocuklarının doğuştan itibaren fiziksel, sosyal ve bilişsel açıdan gelişimleri risk altındadır. Yoksulluk çocukların gelişimini ve geleceğini önemli derecede etkilemektedir.

Yoksul ailelerin çocuklarının, yoksulluğun getirdiği sıkıntılar nedeniyle öz güven gelişimlerinin eksik olduğu ve bu çocukların ilişki içinde buldukları arkadaşları ile aralarında ekonomik açıdan farklılıkların olması nedeniyle aşağılık duygusu geliştirebildikleri de gözlenmektedir. Yine yoksul Ailelerin çocuklarının, farklı sosyoekonomik statüdeki akran gruplarına özenme ve daha üst sosyoekonomik sınıfa yükselme çabaları da suça yönelme eğilimlerini artırmaktadır. Yapılan araştırmalar, yoksulluk ve yoksulluğun getirdiği yaşam düzeyi ile çocuk suçluluğu arasında bir ilişki bulunduğunu göstermektedir (Peker, 1994). Ailenin yoksulluğu suça iten tek neden

olmasa da suça ortam hazırlayabilmektedir. Çocuk suçluluğuyla ilgili yapılan araştırmalar erkek çocukların kız çocuklarına göre çok daha fazla oranda suç işlediklerini göstermektedir. Ülkemizde de suç işlemiş erkek çocukları kızlara göre bir hayli yüksek orandadır. Hemen hemen suç işleyen çocukların %95'inden fazlası erkektir diyebiliriz. Toplumumuzun sosyal yapısı nedeniyle erkek çocuklar evleri dışında daha serbest olabilmekte, üzerlerindeki aile denetimi daha az olmakta, çeşitli arkadaş gruplarına katılıp anti sosyal faaliyetler ve suç işleyebilmek için daha kolay zemin bulabilmektedirler (İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007).

Okul, çocuğun ilk sosyal deneyimleri elde ettiği yerdir. Suç işlemiş çocuklar, ailenin eksikliğini giderecek, denetlemeyi ve toplumsallaşmalarını sağlayacak okul olanaklarından da yeterince yararlanamamışlardır. Çocuğun eğitim düzeyinin düşük olmasının yanı sıra, suç işlediği esnada genellikle okulla ilişkisinin kesik olduğu dikkat çekmektedir.

Ailenin yoksulluğu, ebeveynin çocuklarının eğitimi ile ilgili tutumlarında da, etkili olabilmektedir. Sosyoekonomik düzeyi iyi aileler eğitimi ve okulu sosyal ve psikolojik açıdan yaşama hazırlayıcı bir kurum olarak görmekte iken, yoksul aileler bu kurumu kendilerine uzak ve yabancı olarak algılamaktadırlar. Yine sosyoekonomik imkanı iyi aileler çocuklarının eğitim faaliyetleri ile ilgilenmekte ve akademik başarıyı ödüllendirmekte iken, diğer aileler çocuklarının okul başarısıyla fazla ilgilenmemektedirler. Bu durum da, çocuğun okula ilgisi ve başarısı üzerinde etkili olmaktadır. Yoksul aileler çocuklarının genellikle eğitim imkanlarından yeterince yararlanamadıkları ve aileleri tarafından desteklenmedikleri için okul başarılarının düşük olduğu ve dolayısıyla bu çocukların gelecekte de iyi bir mesleğe sahip olma ihtimallerinin zayıf olduğu belirtilmektedir (Yavuzer, 1998).

Çocuk istismarı ve ihmalini de yoksullukla ilişkilendirmek mümkündür. Yapılan araştırmalar sonucunda yoksul ailelerde ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyi yüksek ailelerdeki ebeveynlere göre daha otoriter oldukları, eşitliği, bağımsızlığı, yaratıcılığı, başarıyı ve sorun çözücü olmayı fazla önemsemedikleri, çocuk haklarını sınırlandırdıkları ve fiziksel cezalara yöneldikleri ortaya konmuştur. Ailenin yoksullukla mücadele ettiği bir ortamda çocuklara karşı dayak ve şiddet uygulamaları

ebeveynler tarafından doğal karşılanmakta, çocukların ihmali ve istismarı ile karşılaşmaktadır. Yoksulluğun getirdiği stres ile aile içinde çocuk istismarı ve ihmali yaşanmaktadır (Beder Şen, 2004).

Yoksulluk, çocukları ailelerine ekonomik katkıda bulunabilmek ve içinde buldukları şartları biraz olsun iyileştirmek için erken yaşta çalışmaya da yönlendirmektedir. Ülkemizde kırdan kente göç eden aileler –ki nedeni çoğu kez ekonomiktir- kentlerde karşılaştıkları ekonomik güçlükler nedeniyle çocuklarını gelir getirici bir faktör olarak görmektedirler (Yavuzer, 1998). Nedenleri ne olursa olsun, çocukların çalışmaları çocukluklarını yaşayamamalarına, eğitimden uzaklaşmalarına, fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Biçici (2004), bu konuda güzel bilgiler vermiştir:

“Sanayileşmeyle birlikte ailenin ekonomik fonksiyonlarının değiştiği genel olarak kabul gören bir tezdur. Tarım esaslı bir aile de üretimi yapan tarım ailesidir. Ve bunlar toplumda sayısal olarak ağırlıklı bir orana sahiptir. Sanayi toplumlarında ise, üretim yeri ağırlıklı olarak işyeri ve fabrikalara kaymıştır. Üretimin haneden, evden uzaklaştırılması ailenin ekonomik fonksiyonlarını değiştirmiştir. Toplumda meydana gelen her türlü ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve tarihi değişme ve gelişmeler toplumun temel birimi olan aileyi de kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Başta hızlı kentleşme, göç ve sanayi devriminin dayattığı yeni yaşama biçimleri ve değerleri aile kurumunu bir zayıflatma ve parçalanma sürecine itmiştir. Bunun sonucu olarak ailenin bölünmesi, parçalanması, tek ebeveynli ailelerin giderek artması, boşanma oranlarının yükselmesi, vb. insanları ve dolayısıyla toplumu tehdit eden sorunlar baş göstermiştir.”

Zengin ailelerde de durum çok farklı değildir. Çocuk belki maddi sorunlar yaşamamaktadır ancak bu sefer de çocuğun ailesiyle geçirmesi gerektiği zamanı geçirememesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda da, çocuk manevi olarak yalnız kalacaktır. Ailenin anne ve babanın teker teker çocuk eğitimi için önemli olduğu gerçeğinden hareketle istediği bir çok şeye sahip olan çocuğun yalnız kaldığı için manevi tatminsizlik içine düşebilmesi ve bu noktada da yanlış yer ve kişilerle dostluk ve arkadaşlık kurabilmesi mümkündür. Madde bağımlılığı veya sapkın inanışlara sahip olmak gibi yanlış eğilimler içerisine girebilir (Güç, 2003).

Rahime Beder Şen günümüzde alışverişin çok abartıldığını vurguluyor:

“Günümüzde alışveriş, stresle baş etmek, rahatlamak için bir yol olarak görülüyor. Bu, geçici ve aldatıcı bir rahatlama olabilir. Sokağa çıktığımızda alışveriş nedeniyle tartışan, birbirine karşı sesini yükselten eşleri, anne-baba ve çocuklarını görmek

mümkün artık. Kredi kartları veya taksitli satışla henüz kazanmadığı parayı harcayanlar, borçlarla yüz yüze geldiklerinde önce bir şaşkınlık hâli yaşıyorlar. Ödenemeyen ve gün geçtikçe katlanan borçlar bazen cana kıymaya kadar götürebiliyor. Çocukların ve gençlerin, reklâmlardan, çevreden aldıkları tüketme merakı, anne-babayı, çocuklarını sağlıklı yetiştirmede zorlamaktadır. Biz çocuklarımıza yeni şeylere sahip olmanın cazibesine kapılmamayı ve sahip oldukları ile yetinmeyi öğretmeliyiz, diye düşünüyorum. Yanlış ve aşırı tüketim nedeniyle aile, önemli bir konu olan eğitimi, çocuklarının yetişmesini erteleyebiliyor. Çocuklara değerler bilincinin kazandırılması, akrabalık, komşuluk ilişkileri ve pek çok sosyal ilişki ertelenirken, ekonomik zorluklarla baş etmeye çalışılıyor.” (Balaban, 2004)

2.4. Günümüz Türk Aile Yapısı

Aile politikaları, toplumun ekonomik durumu, nüfus yapısı, hane halkı büyüklüğü, doğum ve ölüm oranları ile çok yakından ilgilidir. Ülkeler, nüfus ve aile politikalarını belirlerken bu verileri dikkate almaktadır.

Ülkemizin toplam nüfusu 2000 yılında genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 67. 803.927 kişidir. Bu nüfus içinde 15.070.093 hane bulunmaktadır. Bazı ailelerin birden fazla aileden oluştuğu düşünülürse, Türkiye’de toplam aile sayısının 15 milyonun çok üzerinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

1980 yılında ülkemizde yıllık nüfus artış hızı %2 iken, 2000 yılında bu oran % 1.4’e gerilemiştir. Aynı oran TÜİK’in tahminlerine göre %1.3’e gerilemiştir.

Ortalama hane halkı büyüklüğü 1990 Genel Nüfus Sayımında 5.05 iken, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımında 4.5 olarak tespit edilmiştir. Hacettepe Nüfus Enstitü’sünün 2003 yılında yapmış olduğu Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması’na göre ortalama hane halkı büyüklüğü 4.0 olarak bulunmuştur. Son olarak 2006 yılında ASAGEM ve TÜİK işbirliği ile yapılan Türk Aile Yapısı Araştırması’na göre ortalama hane halkı büyüklüğü 3.8 olarak bulunmuştur. Bu rakam kentlerde 3.7; kırsal alanlarda 4.0 olarak ortaya çıkmıştır. Ortalama hane halkı büyüklüğünün ülkenin batısından doğusuna doğru gidildikçe attığı görülmektedir. Görüldüğü gibi Türk toplumunda ortalama hane halkı büyüklüğünde önemli bir azalma eğilimi görülmektedir.

Ülkemizde evlenme ve boşanma oranlarına bakıldığında 2000 yılında toplam nüfus sayısı 67. 803.927 iken yapılan evlilik sayısı 461.417; evlenme oranı ise %o 6.84 olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında tahminin nüfus 68.529.000 iken yapılan evlilik sayısı 453.213’e; evlenme oranı ise, %o 6.61’e düşmüştür. 2002 yılına geldiğimizde

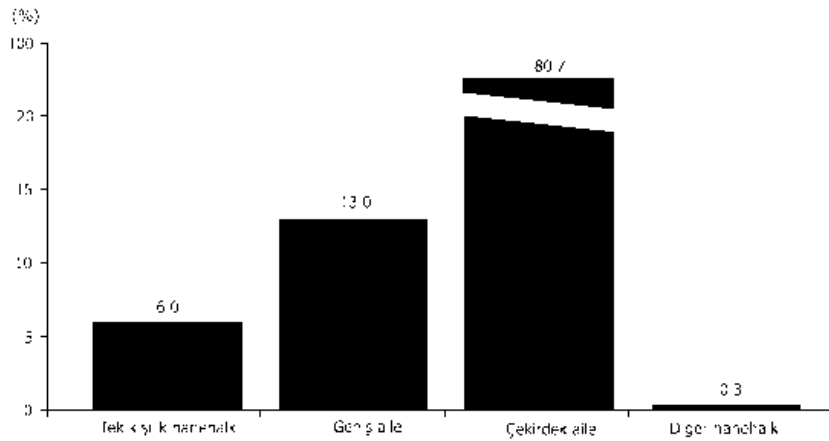
tahmini nüfus 69.626.000 olarak gerçekleşirken, evlilik sayısı 447. 820'ye ve evlenme oranı %0 6.43'e gerilemiştir.

Boşanma oranlarına bakıldığında TÜİK verilerine göre, ülkemizde 2000 yılında 34.862 boşanma görülürken, 2001 yılında bu sayı 50.402'ye yükselmiştir. 2002 yılında bu oran biraz daha artış göstermiş ve sayı 51.096 'ya yükselmiştir (Asagem, 2007).

Çekirdek Aile, Anne baba ve bekar çocuklardan oluşan aile şeklidir. Günümüz sanayi toplumunda en yaygın olan aile tipi budur. Ayrıca göçler yoluyla başka yere yerleşen veya aynı köy, kasaba ve şehirde kaldığı halde babanın, evli oğullarının doğrudan sorumluluğunu yüklenmemek gibi sebeplerle, bu aile tipi yaygınlık kazanmıştır.

Bugün Türk toplumu çekirdek aileyi tercih etmektedir. 1982 Anayasasının 41. maddesi "Aile, Türk toplumunun temelidir." der. Aile kurumunun sağlam, güçlü ve sağlıklı olması, devletin güçlü olmasını sağlayacaktır. Tarih içinde gelişmiş kültür değerlerimiz aile içinde yaşar ve bu yolla gelecek nesillere aktarılır. Ailenin huzurlu ve mesut olması millet hayatına doğrudan tesir edecektir. Şu halde ailenin düzenli, devamlı ve sağlam olmasının yolları aranmalıdır (Asagem, 1997)

Tablo 2: Türkiye'deki Aile tipleri

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Türkiye genelinde yapılan araştırmada, hanelerin % 6'sı tek kişilik hane halkı, % 80.7'si çekirdek aile, % 13'ü geniş aile ve % 0.3'ü de diğer hane halklarından oluşmaktadır. Bu sonuç bize Türkiye'deki aile tipinin çeşitliliğini göstermektedir. Son

otuz yıl içerisinde, endüstriye ağırlık verilmesi , doğurganlık oranının yüksek olması nedeniyle geçinememe sorunu yaşayan ailelerdeki iç ve dış göçler ve üniversitelerle birlikte iç hareketlilik de, bu duruma gelmesine ön ayak olmuştur. Okuduğu şehirde iş bulup, evlenerek oraya yerleşen bireyler de olmuştur.

Modern yaşama tarzının ve teknolojinin gelişiminden önce ailenin toplum içindeki biçim ve işlevi daha değişti. Bugün, gerek ailenin biçim ve işlevinde, gerekse kadının toplum içerisindeki konumunda, geleneksel toplum yapısına göre büyük farklar olmaktadır. Her ne kadar modern yaşamın kuralları hakim hale gelmeye başlasa da, ülkemizdeki aile yapısı hem modern, hem de geleneksel toplumun etkilerini taşımaktadır. Bu karışık görünümün olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Örneğin aile büyükleri ile ve diğer akrabalarla sıkı ilişkilerin sürmesi, birçok güçlük sırasında aileye çok önemli destekler sağlarken, modern dünyadaki insan ilişkilerinin gerektirdiği rol farklılaşmalarının hayata geçirilmesinde, ailenin kendi kararlarını bağımsızca belirleyebilmesinde sorunlar çıkarmaktadır.

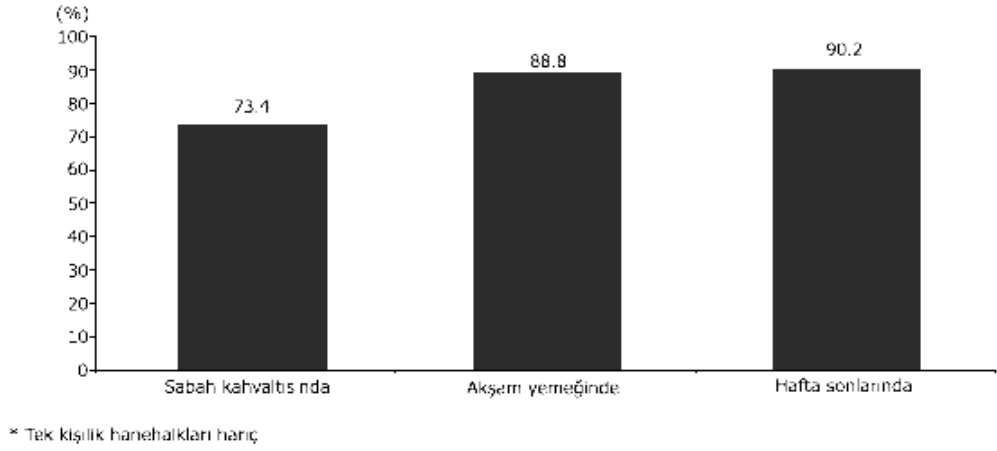
Büyük anne ve büyük baba yaşadıkları değerli tecrübeler ve olgun tutumlarıyla birçok bakımdan çocuğun bakım ve eğitiminde olumlu katkılar yaparlar. Ancak ne var ki, kimi zaman büyük anne, büyük baba , ebeveyn ve çocuk ilişkileri bir takım sorunlara kaynaklık eder. Büyük anne ve büyük baba kendileri ebeveyn olarak belli bir gücü elerinde tutarlar. Bu gücün torunların bakım ve eğitimine çok yardımcı ve yapıcı etkilerinin yanı sıra olumsuz yansımaları olur. Ebeveynlerin kendi çocukluk yaşantıları, çocuklarının nasıl yetiştireceklerinin belirlenmesinde çok önem taşır. Çocuğunuzu yetiştirirken kendi anneniz ve babanız gibi yapmayacağınıza karar verseniz bile, onlardan etkilenmeniz neredeyse kaçınılmazdır. Büyük anne ve büyük babanın aynı zamanda torunları ile ilgili yoğun duyguları vardır. Bu nedenle bir biçimde onların yetişmelerinde söz sahibi olmalarını isterler. Bu konuda kendilerini geride tutmada zorlanırlar. Genellikle çocuk bakımı ve eğitiminde ebeveynlerden çok daha usta olduklarını düşünürler. Büyük anne ve büyük baba, çoğu kere anne babanın büyüdüğünü unuturlar. Onları hala çocuk olarak görürler. Onların torunlarla ilgili bir etkisi de ebeveynin koymuş olduğu otoritenin yürütülmesinde engeller koymaları yoluyla. Toplum hayatının gerekleri nedeniyle bazen de çocukların bakımını büyük ölçüde büyük anne, kısmen de büyükbaba üstlenir. Şüphesiz bu, aileye çok anlamlı bir

yardım, eşi bulunmaz bir fedakarlık ve insanlık örneğidir. Ama sorun çocuk eğitimi olduğunda, ebeveynin böyle bir yardım karşısında minnet duygularını eziklik şeklinde yaşayıp çocuk eğitiminde üzerlerine düşeni yapmamaları tehlikesi vardır. (Koca, 2004)

Yapılan bir araştırmada ortaya konan bir rapor çok ilginçtir. “Çocuk derslerinde başarısız, çalışma isteği azdır. Okuması çok zayıf ve derslerini tek başına yapabilme becerisi yoktur. Tırnak yeme sorunu var ve televizyon izlemeye çok düşkündür.”

Yapılan incelemede çocuğun iyi bir 0-7 Yaş geçirmedeği ortaya çıkıyor. 5 Yaşına kadar kalp ve şeker hastası olan anneanesi kendisini büyütüyor. Anneannesinin aynı zamanda telaşlı bir kişilik yapısına sahip olduğu ebeveyn tarafından belirtiliyor. Babaanne ve büyük babada çocukla yakından ilgilenmişlerdir. 3. Neslin dışında çocuk aynı zamanda hizmetçi kadınlarla büyümüştür. Yine ebeveynin ifadesine göre, çocuk ikinci hizmetçi kadından yalan söylemeyi öğrenmiştir.ancak bu hal bugün için düzelmiştir. İlk gittiği anaokulu başarısızlıkla sonuçlanmış, aile okulu beğenmemiş ve çocuğu o okuldan almıştır. Fransız okuluna ise, hemen hemen hiç uyum sağlayamamıştır. Çünkü okulda Fransızca konuşulmaktadır ve çocuk bu dili bilmediği için uzun süre arkadaş edinememiştir. Anne çalışmaktadır. Baba ise, iş hayatıyla oldukça fazla meşgul olmaktadır. Evlenildiği zaman anne 14.5, baba ise, 23 yaşındadır. İlkokula başlama çocuk üzerinde ayrı bir etki yapar. Öğretmenler, dersler, mesuliyetler... bunların yanında yedi yaş buhran dönemi çocuğun sosyal benliğini keşfetme çabaları...Bu dönemde çocuğa aileden, okuldan, çeşitli sosyal hizmet kurumlarından yardım yeterli olarak, hatta hiç sağlanamamış ve neticede böyle bir sorun ortaya çıkmıştır (Çakmaklı, 1991).

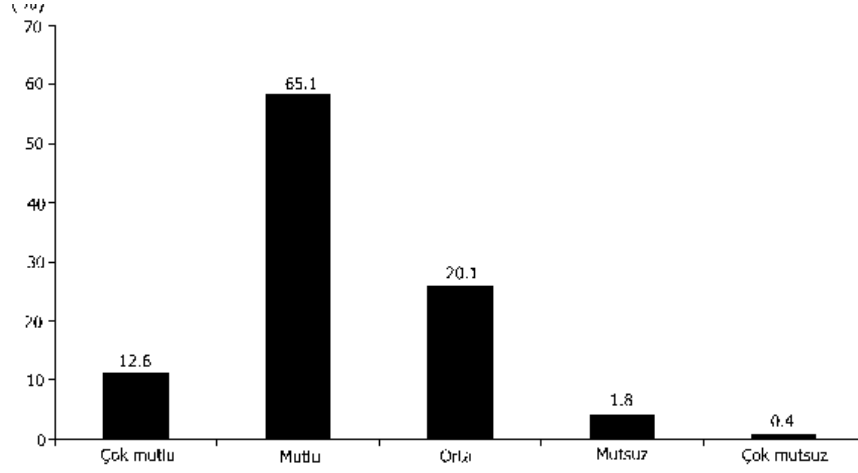
Tablo 3: Türkiye’de hane halklarının düzenli olarak bir araya geldiği vakitler

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Günümüz Türk aile yapısında hane halklarının düzenli olarak bir araya geldikleri vakit %90.2 oranla hafta sonları, %88.8 oranıyla da akşam yemekleridir. Bu duruma eşlerin çalışması, çocukların okulda olması veya onların da çalışmasının neden olduğu söylenebilir. Hatta eğitim alanında atılım gösteren ve bir realite olarak da zorunlu olan dersanelerinde işin içine girmesiyle çocuklarımız, hafta sonları bile evlerinde anne babasıyla vakit geçiremiyor. Beraber geçirilen vakit azaldığı için, beraber paylaşılan şeyler de, azalmaktadır. Bireyler zamanının çoğunu geçirdiği işi veya okuluna çok zaman ayırabilmekte ve ailesini ihmal edebilmektedir. Ailelerin ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devamı için bir takım tedbirler almaları gerekmektedir. Beraber olunan vakit akşam yemekleriye, mutlaka beraber olunmalı, hafta sonlarıysa beraber yapılacak aktiviteler bulunmalıdır. Unutulmamalıdır ki, paylaşım azaldıkça beraber olunmaktan duyulan mutluluk da, azalacaktır. Beraber olmaktan mutlu olmayan kişilerde, zaman sonra görüşmeme yolunu tercih edebilecektir.

Tablo 4:Türkiye’deki ailelerin mutluluk oranı

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Ailedeki iletişimin aksaklıklarından bahsederken tüm problemlere rağmen ailelere sorulan “Mutlu musunuz?” sorusuna verilen cevaplarda %12.6’sı çok mutlu olduğunu, %65.1’i mutlu olduğunu söylemiştir. Bu yüzdeler de, her şeye rağmen, Türk Toplumunu adına mutluluk vericidir. Ancak bu kadar hümanist bir bakış açısıyla değerlendirmek mümkün değildir. Neticeyi etkileyen en önemli faktör Türk toplumunda var olan “Kol kırılır yen içinde kalır”, aile içinde, tartışmaların dışarı yansıtılmaması gerektiğini özetleyen bir atasözüdür. Genelde aile içi sorunlarda sık sık kullanılan cümle, bir sorunu insanların kendi kendilerine halletmeleri gerektiğini, dışardan insanların sorunu öğrenmelerinin bir anlama gelmeyeceğini ya da alçalma duygusu yaratacağını ifade eder. Bu nedenle soruya herkesin mutluyuz gibi genel bir ifade kullanmış olabileceğini söyleyebiliriz. Var olan problemin kimse tarafından çözülemeyeceğine, bunun bu şekilde devam etmesi gerektiğine, bunun kişilerin kaderi olduğuna genel olarak inanılır. Bu duruma eğitim bilimlerinde “öğrenilmiş çaresizlik” denilir. Ya da halk dilindeki söylemiyle “kader” denilir. Yine bir etken de Türk toplumunda insanların beklentileri küçüktür. Küçük şeylerle de mutlu olabiliriz bizler. Çok zengin olmasak da hatta oldukça zor şartlar altında yaşasak da sokağa çıkıp kime sorarsanız sorun herkes önce “huzur ve mutluluk” diyecektir. Ve mutlu olmak içinde küçük şeylerin yeterli olması gerektiğini düşünecektir. Halk arasında “benden daha kötü durumda olanlar

var, bizim halimize şükürler olsun” düşüncesinde olan bir çok kişi var. Bizim kültürümüzde yer alan bu “benden daha kötü durumda olanlar var” anlayışı ne olursa olsun halimizden şikayet etmemeyi bize öğretmiştir. İşte tüm bunlar nedeniyle “öğrenilmiş çaresizlik” veya “kadercilik” diyelim, tüm algılayışlar soruya verilen cevapları etkilemiştir.

2.5. Günümüzde Aile İçi İletişim Özellikleri Ve Sorunları

Ozankaya aileyi şöyle tanımlamıştır: “İçinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde gerçekleştiği, cinsel ilişkilerinin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve anne-babalarla çocuklar ve diğer yakınlar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur.” (Hançerlioğlu, 2001)

Aile toplumun en küçük birimi olmakla beraber, toplumu en fazla etkileyen kurumdur. Aile kurumunun temel işlevlerinden biri de, ailedeki herkesin en verimli şekilde gelişimini yerine getirmektir. Gelişimin sağlıklı şekli, her bireyin ihtiyacını mümkün mertebede karşılamaktır.

Aile içi iletişim de, bu ihtiyaçlardan biridir. Her ailede iletişim farklılıklar gösterir. Hepimizin kendi kişisel özelliklerimizden kaynaklanan iletişim biçimi vardır. İletişim biçimi farklı olsa da, önemli olan aile içi bireylerin birbirleriyle iletişim kopuklukları olmamasıdır.

İletişim, tüm canlılar özellikle de insanlar arasında yüzyıllardan beri süre gelen temel bir olgudur. İnsanlar zaman içinde daha etkili iletişim araçları ,yöntemleri, becerileri geliştirmektedirler. Bireyin gelişiminde ve eğitiminde bir çok görevi ve işlevi olan aile, iletişim bakımından da çok önemli bir kurumdur. Çünkü çocukların iyi bir gelişme gösterebilmeleri için anne-baba çocuklar arasında etkili bir iletişim kurulması gerekmektedir. Etkili bir iletişim, aile üyelerinin karşılıklı olarak birbirlerini düşüncelerini ve duygularını anlamalarını sağlar, işbirliği, yardımlaşma ve paylaşma

davranışlarına yol açar; çocukların gelişmesi için uygun bir ortam oluşmasına neden olur. İyi bir iletişimin gerçekleştiği aile ortamında çocuklar daha özerk ve bağımsız bir kişilik geliştirirler. Düşünme, düşünce ve duygularını açıklama özgürlüğü ve alışkanlığı kazanırlar. Buna karşılık etkili bir iletişimin oluşturulmadığı, iletişim engellerin yer aldığı bir ortamda çocukların gelişim engellenir. Çocuklar özgürce düşünemeyen, düşünce ve duygularını açıkça dile getiremeyen bağımlı bir birey olurlar. İleride çeşitli sorunlarla karşılaşır. Bu nedenle aile bireyleri arasında, özellikle anne-baba ile çocuklar arasında etkili bir iletişimin kurulması çok önemlidir.

Toplumunu oluşturan en küçük sosyal kurum aile olduğuna göre sağlıklı toplumların oluşması açısından çocuğun eğitimiyle ilgili olarak ailenin izlediği yol çok önemlidir. Her aile, bir okuldur. Anne babalar ise o okulun hem öğrencisi hem de öğretmenidir. Ailenin çocuk eğitimine ilişkin anlayışı, içerisinde yaşadığı toplumun kültürüne ve normlarına göre değişmektedir. Ailenin eğitsel ortamı, öğrencinin okulda öğrendiklerini ya pekiştirici yada köreltici bir özelliğe sahiptir. Çocuğun ailede öğrendikleriyle okulda öğrendikleri birbirini destekleyici nitelikte olmalıdır. Böyle bir paralellik sonucunda öğrencinin okulda öğrendikleri pekişebilir. Aksi durumda öğrenilenler körelebilir (Yavuzer, 2005).

Aile içi iletişimin gelişebilmesi için önce ebeveynin aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekir. Yuvanın huzur ve güvenliği, çocuğun gelişimi ve ruhsal sağlığı için gereklidir. Anne-baba ihtiyaçları hakkında birbirleriyle ne kadar samimi, net, açık şekilde iletişim kurarlarsa çocuklar da bu oranda ihtiyaçlarını sağlıklı ifade edebileceklerdir.

Ailenin sorunları gizli-saklı kalmayıp, konuşulabilecek müsait zemin oluşturulup, ortaklaşa çözüm yolları aranıyorsa sağlıklı aile iletişiminden söz edebiliriz.

İletişimin temelinde yer alan dinleme ve anlatma, karşılıklı konuşmanın birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Eşler birbirlerine konuşma fırsatı verirken çocuklarına da böylesi fırsat vererek çocuğun önce kendini “birey” olarak algılamasına ve böylece ihtiyacı olan duygusal aktarımdan dolayı rahatlamasına imkân taniyacaktır.

Aile içi iletişimde diğer önemli nokta, “empati kurabilmektir”. Empati, kendimizi karşımızdaki kişinin yerine koyabilme hadisesidir. Meselâ çocuk oynarken oyuncasını kırduğunda “Üzülecek ne var?” diyeceğimize, o oyuncanın çocuğumuz için ne kadar kıymetli olduğunu anladığımızı belirten cümleler kurmamız gerekir. “Oyuncağını çok sevdiğini ve buna üzüldüğünü anlıyorum” gibi.

Etkin aile iletişimi için gerekli şartlardan biri de, aile faaliyetlerinin plânlanmasına çocukların da katkıda bulunmalarına, fikirlerini söylemelerine izin vermektir. Meselâ; babanın yaz tatilini nerede–nasıl geçirmek istediklerini tüm aileye sorması ve bu doğrultuda kararlar alması, herkese kendini daha iyi hissettirir (Gordon, 2005).

Sağlıklı iletişimin diğer koşulu da ses tonudur. Ses tonumuzu konuya göre ayarlamalıyız ki, sevgimiz hissedilsin, hayır’ımız dikkate alınsın. Aksi takdirde ısrar geliştiren çocuklara sahip olabiliriz. Ses tonundaki vurgu aslında çocuğa ne yapması gerektiğini de bir nebze olarak vurgular (Ağca, 2005).

İletişimde; yargılamadan başlamak, anlamaya çalışmak, sadece duymak değil, etkin dinlemek önemlidir. Unutmayalım ki; iletişim başkasını olduğu kadar kendimizi de anlama aracıdır. Ne kadar olumlu iletişim varsa, o kadar kendimiz ve ötekiyle barışığımız demektir.

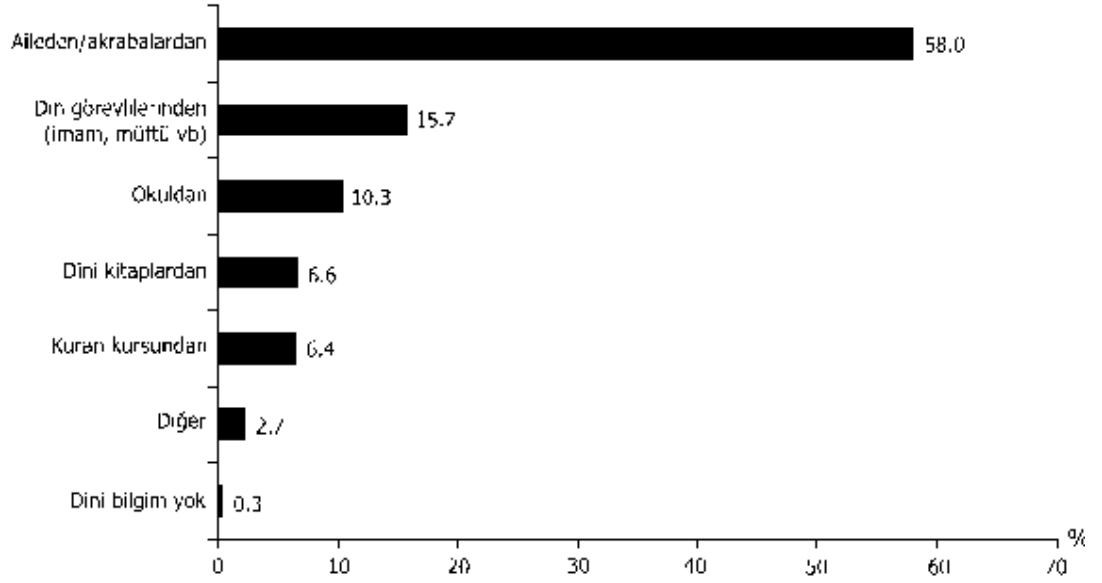
Yapılan bir araştırmada çocuklara: Bir çocuğun hayatında anne babanın rolleri nelerdir? Sorusu yöneltilmiştir. Çocukların verdiği cevaplar :

1. Model olma,
2. Temel ihtiyaçların sağlanması,
3. Yönlendirme,
4. Kültürün ve değer yargılarının kazandırılması,
5. Bilgi kaynağı olma,
6. Özgüven ve sorumluluk bilinci kazandırmadır (ÖRGM, 2006).

Çocukların söylemiş olduğu değer yargılarını ve kültürel birikimin kazandırılması cevabı aslında verilen diğer cevaplardaki “model olma, yönlendirme, bilgi kaynağı olma, özgüven ve sorumluluk bilincini kazandırma” maddelerinin yardımıyla gerçekleşecektir. Çocuklar söylüyor “Aile her türlü bilginin kaynağıdır ve bu bilgilerden birisi de, değerler ve kültürlerdir. Bu bilgiler, çocukları yönlendirmek, onlara özgüven ve sorumluluk bilinci kazandırmak adına yapılmalıdır.” Bu gün 7- 19 yaş arasındaki çocuklar, bu şekilde düşünebilirken, ailenin bu düşüncelerden uzak olması ne kadar acıdır.

Her türlü bilgilerin öğretildiği yer aile ortamı olduğu gibi, dini bilgilerin de öğrenildiği yer ailedir. Yapılan araştırmada, ailelere dini bilgilerin edinilme kaynakları sorulmuş ve % 58 gibi bir cevap yoğunluğu aile ve yakın çevreden cevabına ait olmuştur. Bu sonuç da bize, ailenin dini eğitim vermedeki rolünün büyüklüğünü göstermektedir. Aile bu görevinin bilincinde olarak hareket etmelidir. Aile eğitim görevini hiçbir yere, hiçbir kuruma bırakamaz. Eğer kendisi bu görevini yerine getirmezse, çocuk eğitiminde bazı şeyler eksik kalacak ve bu sorun, çocuğun tüm hayatında etkisini gösterecektir. Bugün insanların birçoğunun, hiçbir şeyden memnun olmamasının, hiçbir şeyle yetinememesinin, en ufak bir sorun yaşadığında depresyona girmesinin nedeni manevi olarak yaşamış olduğu boşluktur. Çünkü Allah’a inanan bir insan her zaman onunla iletişim içinde olduğunu bilir. Hiçbir şeyden memnun olmamak diye bir şeyin olamayacağını, hatta Allah’tan gelen her şeyde bir hayır olduğunu düşünür ve bilir. Bu düşünce de kişiyi tüm olumsuz düşüncelerden uzak tutabilir. Aslında iyi bir Müslüman kendi kendinin terapistidir. Yine bazı aileler çocuğa din eğitimi adına aşırı yükleme yapıyorlar. Onun kapasitesinin üstünde ona bilgi verip, bir de bunun uygulamasının yapılmasını da isteyebiliyorlar. Hatta uygulama konusuna o kadar ağırlık veriliyor ki bu durum, çocuğun normal gelişimi açısından oynaması gereken oyunları engelleyen bir unsurmuş gibi düşünülüyor. Hatta bazı aileler oyunu veya çocuğun normal olan isteklerini bu konuda birer koz olarak kullanabiliyor. Bunun neticesi olarak da çocuklarda dini olan şeylere karşı bir tepki geliyor. İnsanda var olan inanma duygusu eksik bırakılır veya fazla yükleme yapılırsa bireye yaşantısında zarar verecektir. Bu bilgiyi verecek olan konumda aile mekanizması vardır.

Tablo 5: Dini bilgilerin edinilme kaynakları

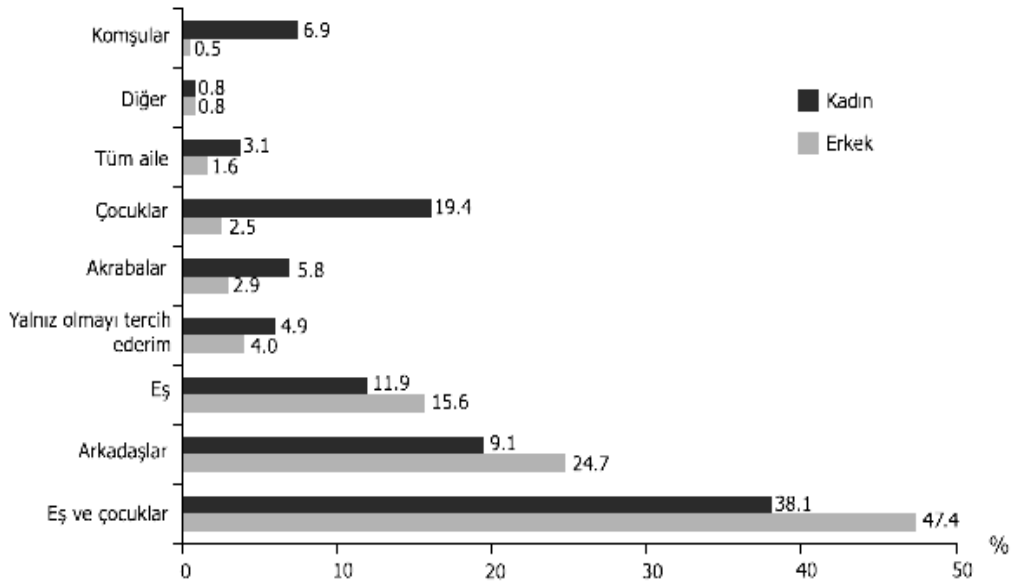
Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırmaları 2006

Türkiye’de değişen şartlarla tüm aile bireylerini akşamları ve hafta sonları bir araya gelmektedirler. Hayatlarının oldukça az bir zamanını beraber geçirebilecekken, kitle iletişiminin gelişmesiyle bu değerli zamanlar da, oldukça az birlikte olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Aile olmak hayatı zorluklarıyla, mutluluklarıyla acılarıyla paylaşmaktır. Bu paylaşımlar ne kadar fazla olursa ailedeki ilişkiler o kadar sağlam ve sağlıklı olacaktır. Yine ailenin en temel görevlerinden biri olan çocukları eğitmek ve onları yaşama hazırlamak görevi ihmal edilmiş olmaktadır. Yalnızlığa itilen ve zamanla buna alışan birey, yaşantısında yanlış adımlar da atsa aile bundan habersiz olacağı için kişiliğinde kalıcı sorunlara neden olacaktır. Özellikle ergenlik döneminde sorunlar kat kat artacakken, bir de bu iletişimsizlik nedeniyle kalıcı problemler doğacaktır. Gençlerin ilgisini çeken telefon, İpod, İnternet vs. de onları bireyselliğe itmekte ve aileden uzaklaştırmaktadır.

Yapılan araştırma da Türkiye’deki bireylerin %3,4’ü hiç televizyon izlemediğini belirtirken, %59.6’sı günde 1-3 saat, %30.2’si günde 4-6 saat, %4.4’ü günde 7-9 saat, %2.5’i günde 10 saat ya da daha fazla izlediğini ifade etmiştir. Türkiye’deki bireylerin % 29.4’ü televizyon ile ilgili görüşler sorulduğunda televizyonun aileye zaman ayrılmasını engellediği düşüncesine katıldığını belirtmiştir. %61.1’i de televizyonun

aile içi ilişkileri de kötü yönde etkilediğini ifade etmiştir. Az veya çok televizyon izlenmektedir. Ailelerin akşamları ve hafta sonları düzenli olarak bir araya gelebildiklerini de düşünürsek, çok değerli olan bu zamanın, değerli olan bir bölümünü televizyon izlemek için geçirdikleri ortadadır. Öyleyse, televizyon izlemeyi de, beraber geçirilen vakit dahiline sokmak gerekmektedir. Tüm ailenin birlikte izleyeceği programlar tercih edilebilir.

Tablo 6: Türkiye’de anne babaların boş zamanlarını geçirdikleri kişiler

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, kadınların %9.1’i, erkeklerin %24.7’si boş zamanlarını arkadaşlarıyla geçirdiklerini bildirmişlerdir. İnsanlar, kimlerle çok zaman geçirirlerse, doğal olarak onlara alışıyorlar ve aralarındaki ilişki artıyor. Erkekler, daha çok arkadaşlarıyla vakit geçiriyorlar çünkü, iş hayatları içerisinde arkadaşlıklar ediniyorlar. Dolayısıyla kiminle vakit geçirilirse, bir şeyler paylaşılırsa o kişiye alışılır. Kadınların arkadaşlarıyla geçirdiği vakitte oran azalıyor çünkü kadınların bir çoğu çalışmıyorlar. Dolayısıyla çevreleri, yaşadıkları alanla sınırlı kalıyor. Veya arkadaş çevresiyle çok fazla görüşemiyor. Çünkü baba evde yoktur evle ve çocuklarıyla annenin ilgilenmesi gerekiyor. Dolayısıyla kadınlar da daha çok komşularıyla bu duyguyu telafi ediyorlar. Çünkü kadınlarda “boş zamanlarımı komşumla geçiririm” diyenlerin oranı % 6.9’tir.

İlginç olan boş zamanlarını geçirmek için annelerin % 19.4'ü yalnızca çocuklarını tercih ederken, babalarda bu oranın sadece % 2.5 olmasıdır. Babalar maalesef Türk adet ve geleneklerinden kaynaklanan bir nedenle, çocuklarıyla direk bir ilişki kuramamaktadırlar. “Boş zamanlarımı eş ve çocuklarla geçiririm” diyenlerde oran %47.4'e çıkarken, aradan anne faktörü çıktığı anda erkeklerin çocuklarıyla ikili ilişkiye girmemekte ya da girememekte olduklarını görürüz.. Burada tabi ki, geleneksel kültürde ailede otorite unsurunun baba olmasının da katkısı büyüktür. Babalar otoritelerinin sarsılacağı düşüncesinden hareketle, çocuklarıyla aralarına sınır koymaktalar. Ancak çocuklar model alma yoluyla öğrenirler. Sevdikleri, beğendikleri kişileri kendilerine model alırlar ve onlar gibi olmaya çalışırlar. Erkek çocukları için özellikle, baba model olma durumundadır. Arada sınır olunca babalar, iyi bir örneklik yapamıyor. Şüphesiz ki, kız çocukları için de, baba modeli önemlidir. Hatta içten içe kız çocukları babaya daha düşkündür. Onunla paylaştığı vakitler çok önemlidir. Baba çocuklar için güçtür. O eksik olunca çocuklar kendisini, güçsüz hissedecektir.

Daha ilginç olan ise, tüm aileyle beraber boş zamanları geçirme oranının yaklaşık % 2'e düşmesidir. Bu oran Türkiye'de çekirdek ailenin oldukça yaygınlık kazandığının işaretidir. Tüm aile ancak özel gün ve gecelerde bir araya gelebiliyor.

Tablo 7: Eş ile sorun yaşanan konular:

	Toplam	Hiç yaşamayız	Yaşarız
Kumar alışkanlığı	100.0	98.3	1.7
Alkol alışkanlığı	100.0	95.3	4.7
Sigara alışkanlığı	100.0	81.6	18.4
Ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar	100.0	65.2	34.8
Gelirin yeterli olmaması	100.0	68.4	31.6
Harcamalar konusunda	100.0	68.8	31.2
Kıskançlık konusunda	100.0	78.1	21.9
İş ile ilgili sorunların eve taşınması nedeniyle	100.0	87.6	12.4
Giyimi tarzı konusunda	100.0	87.3	12.7
Görüşülen kişiler konusunda	100.0	89.0	11.0
Kadının/erkeğin ailesi ile ilişkiler konusunda	100.0	89.2	10.8
Dini görüşlerin farklılığı nedeniyle	100.0	95.9	4.1

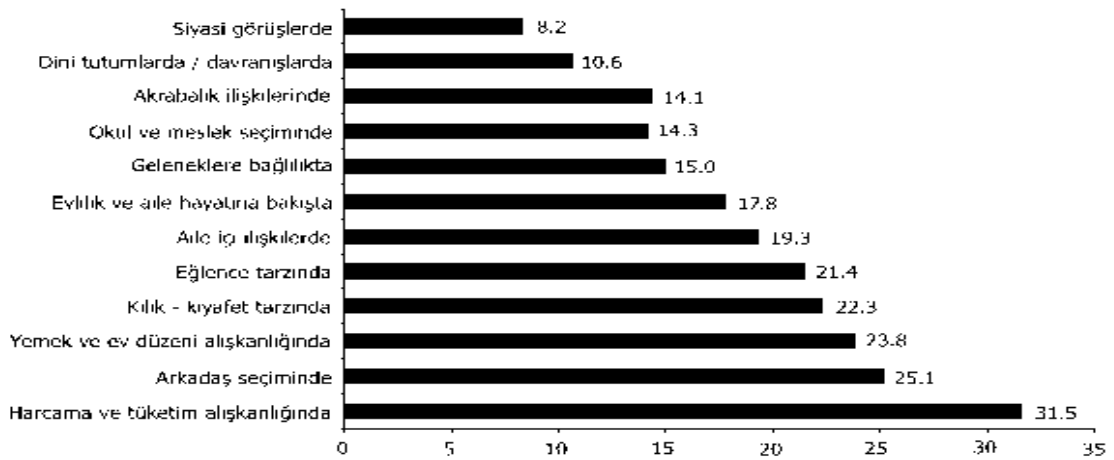
Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Tablo 7'de eşlerin birbiriyle sorun yaşadığı konular ailelere sorulmuş, yaşanan sorunlar arasında yüzdesi en büyük olanın ev ve çocuklar ile ilgili sorumlulukların paylaşımı

noktasında yaşandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Aile içi iletişim açısından bakılınca konunun ciddi bir sorun olduğu ortadadır. Bu sorunlar yaşanırken çocuğun her an büyüdüğü ve hayatlarında uygulayacakları davranışları anne babadan kodladıkları gerçeği unutulmamalıdır.

Günümüzde çoğu baba, en önemli görevinin ailenin maddi geçimini temin etmek olduğuna inanıyor. Bu babalar, çocukların zihinsel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarına eğilemeyecek kadar hayata kapılmışlardır. Anneler de bu durumda babalardan farklı değil. Eşine destek olmak veya bir şeyler üretebilmek adına çalışan annelerin sayısı da artmıştır. Küçük yaştaki çocukların özellikle manevi ihtiyaçlarını annelerden başka kimse karşılayamaz. Bu halde anne bu asli görevinin gereğini yapamıyor. Bu görevinin bakıcı veya büyük annelere bırakıyor ki, onlar bu görevin gereğini ifa edemiyorlar. Eşler gelirin yeterli olmaması ve harcamalar konusunda sorun yaşıyorlar. Bu sorun aynı zamanda başka sorunları da bünyesinde taşımaktadır. Yeterli gelir olmayınca baba ya ek işlerde çalışarak açığı kapatmakta ya da bütçeye anne de destek olmak için çalışmaktadır. Her halükarda eşler arasında sorumlulukların paylaşımı konusunda sorunlar yaşanabilmektedir ki, bu da oldukça büyük olan bir sorundur. Çocuklar babaları veya hem anne hem de babalarından uzak olarak yaşantılarını geçirmektedirler. Anne babalar, çocukların gelişimi için oldukça önemlidir ve eşlerin her ikisi de çalışınca veya baba unsuru yoğunluktan dolayı eksik olunca, çocuklar için büyük problemler doğmaktadır.

Tablo 8: Gençlerin anne babayla sorun yaşadığı konular:

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Tabloda görülen gençlerin anne- babayla yaşadığı sorunlar arasında %19.3 oranında aile içi ilişkiler oranı çıkmıştır. Ancak bu orandan daha yüksek oranlara bakıldığında bunların da aslında aile içi ilişkilerde yaşanan problemlerden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Eğlence tarzı %21.4, Kılık kıyafet % 22.3, yemek ve ev düzeni alışkanlığı % 23.8, arkadaş seçimi %25.1 ve harcama ve tüketim alışkanlığında ise oran % 31.5'tir. çocukla girilecek olan etkili bir iletişim sonucu aslında yaşanan bu problemleri en az düzeye çekmek içten bile değildir. Araştırmamızın konusunu teşkil eden dini tutum ve davranışlarda yaşanan problemin oranı % 10.6'dır. şüphemiz bunda da aile içi yaşanan iletişimsizliğin ya da yanlış iletişimin payı büyüktür. Araştırmada aynı soru bu defa anne babaya sorulmuş yaklaşık aynı sorunlar dile getirilmiştir. Aynı durumlardan şikayet eden aile fertleri sorunun kendilerinden kaynaklandığından ve çözümün yine kendilerinde olduğundan habersizdirler.

Yapılan başka bir çalışmada Türkiye'de çocuklara aileleriyle yaşadıkları sorunlar sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır:

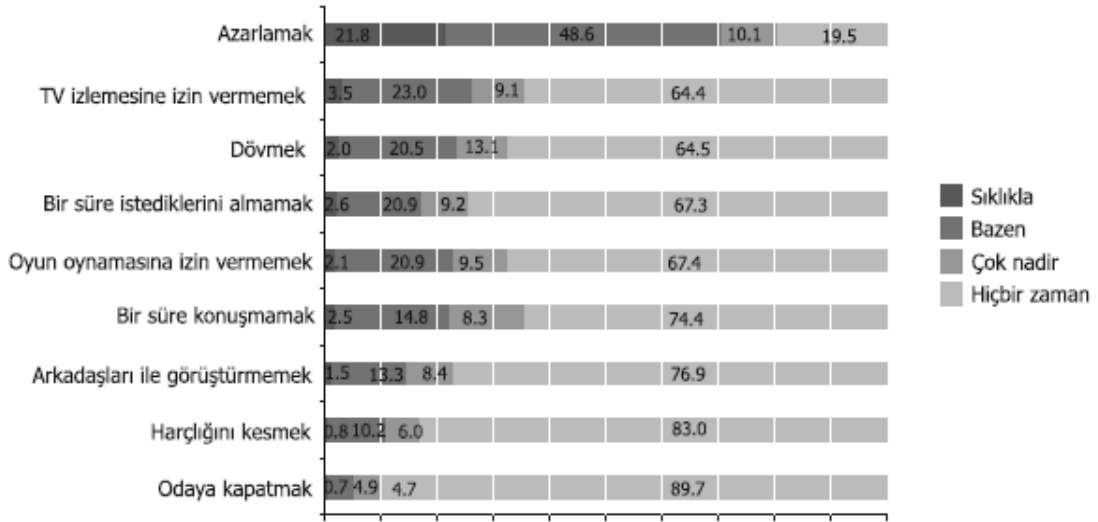
1. Ergenliğin getirdiği sorunları bilmiyorlar.
2. Dinlemiyorlar.
3. Umursamıyorlar.
4. Sorunlarımı açmaktan utanıyorum.
5. İşleri bizden daha mı önemli?
6. Çocukları yokmuş gibi davranıyorlar.
7. Kardeşimiz olunca onu seviyorlar.
8. Şiddet, küfür, dayak uyguluyorlar (ÖRGM, 2006).

Bu tablolardan hareketle söyleyebileceğimiz, ailelerin çocuklarıyla iletişimlerinin yok denecek kadar az olduğudur. Çocukların en çok şikayet ettikleri konular ailenin çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine dair bilgilerinin az oluşu ve dolayısıyla da bu konuda yeterli anlayışın gösterilemeyişidir. Çocukların bizler gibi her şeyi düşünemedikleri, kendilerini yeni yeni keşfettikleri için değişik kıyafetler giymek, değişik gruplar içerisinde olmak ihtiyaçları içerisinde olabilecekleri gerçeğini ihmal ediyorlar. Belli yaş döneminde onlar aile ortamlarını sıkıcı bulmaktadırlar. Herkesin genel doğrularını onlar herkesin farkında olmadığı genel yanlışlar gibi algılarlar.

Halbuki aileler biraz daha bilgili ve eğitilmiş olsalar, çocukların gelişimsel özelliklerini bilip, ona göre eğitimsel , önlemlerini alabilirlerdi.

Aileler, geçim sıkıntısı ve kaygısı içerisinde dalar, çocuklarını umursamayabiliyorlar. Verilen cevaplarda, çocukların büyümeye başladıklarında, “kendilerinin” farkına vardıkları için, ailelerinin cümlelerine daha zıt hareket etmeye başladıklarında sorunların ortaya çıktığı gerçeği vurgulanıyor. Çocukluk yıllarında ailelerin her istediğini genel doğru olarak kabul eden çocuklar, onlardan gelenle yetiniyorlardı. Büyümeye başlayınca, ailelerinden kendi benliklerine göre farklı beklentiler içerisinde girebilmektedirler. Bu onların gelişimi için en doğal olanıdır. Sorun olan şey ise, ailelerin çocuklarının büyüdüğünü kabul edemeyişidir. Hala karşılarında onların “küçük çocuğu” var gibi algılamaktadırlar. Dolayısıyla da hala eskisi gibi, her söylediklerinin yapılması gereken birer direktif gibi kabul edilip, uygulanacağını düşünmektedirler. Anne babaların kabul etmesi gereken dünyaya getirdikleri kişi bir “çocuk” değil, küçük bir “birey” dir. Bu birey, zamanla, deneyimleri ile büyüyecektir.

Tablo 9: Anne- babalarının çocuklarına verdikleri cezalar:

Kaynak:TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

3-17 yaş grubunda çocuğu olan annelerin son bir yıl içinde çocuklarına verdikleri cezalar değerlendirildiğinde, anneler %21.8 oranında sıklıkla ve %48.6 oranında bazen

çocuklarını azarladıklarını belirtmişlerdir. Bu soru babalara da sorulmuş oranlar yaklaşık olarak annelerin oranlarıyla aynı çıkmıştır. Aileler, çocuklarıyla sorun yaşadıklarında genellikle azarlayarak onlara ceza verirler. Bu en kolay olanıdır. Çocuk bir yanlış yapar, ailelerde hemen yanlışı karşısında onu eleştirir ve sorun biter. Hatta bazı ailelerde sorun biraz daha sert olarak şiddetle çözümlenir ki, çocukların bazıları daha önceki araştırmada şiddet unsuruna da değinmişlerdi. Verilen cezaların çocukların direk “ben”ine uygulandığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ceza birincil ceza ve ikincil ceza olarak ikiye ayrılır:

1. **Birincil ceza.** İtici uyarının davranışı izlemesi sonucunda davranışın ileride oluşumunun zayıflamasıdır. Yüksek ses, aşırı sıcak ve soğuk, değişik rahatsız edici kokular, beden üzerinde aşırı güç kullanma, vb uyarılar itici uyarılardır.

Birinci tür cezanın yan etkileri olan yalan söyleme, inkar etme, hile yapma, gizleme, okuldan kaçma ve çekingenlik cezayı uygulayandan ve uygulandığı yerden uzak durmayı sağladığı için okulda ve evde öğrenilmektedir.

Örneğin; bir çocuk bardak kırmış olsun. Anne ve babasına bardağı kırdığını söylemiş olsun. Anne ve baba çocuğu bardağı kırdığı için azarlarsa ve bedensel güç kullanırsa çocuk bir dahaki sefere yalana baş vurabilir, inkar edebilir, anne ve babasıyla bardağı kırdığını paylaşmayacaktır.

2. **İkincil ceza:** Davranışın pekiştirmeyle sonuçlanmasına son verme yada pekiştirmececi geri çekilmesiyle davranışın ileride oluşumunun zayıflaması, azalmasıdır. İkincil cezalar, davranışın yapılmasını tıpkı birincil cezalar gibi azalttığı halde ailelerce çok kullanılmamaktadır. Unutmamak gerekiyor ki, ikincil cezalar çocuğu değil, davranışı yargıladığı için çocuğun kişilik gelişimine katkıda bulunur. Ama birincil cezalar çocuğun “ben”ini hedef aldığı için, çocuğun gelişimi açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkıyor (AY, 1994a). Denilebilir ki, son zamanlarda eskiye nazaran aileler, ikincil cezaları daha çok kullanır olmuşlardır. İkincil cezalarda ortamdan bireyin hoşlandığı bir şey çekilir ki, kalıcı sonuçların elde edilmesi açısından bu daha tercihe şayandır. Ancak hala ciddi manada çocuğa şiddet uygulamaları devam etmektedir.

Dikkat edilmesi gereken bir noktada şiddetin sadece, fiziki şiddet olarak algılanmaması gereğidir. Psikolojik şiddet dediğimiz ve izleri daha çok ileride belli olacak olan ve önemi büyük olan bir şiddet türü, günümüzde konuşulur olmuştur. Bireyin psikolojik sağlık durumunu olumsuz yönde etkileyen, onu üzen, bireyin kendisini baskı ve tehdit altında hissetmesine neden olan her tür tutum ve davranış psikolojik anlamda şiddettir. Psikolojik şiddet kötü söz söylemek, bağırarak, aşağılamak; kadını dış görünüşü veya belli davranışları nedeniyle gücendirmek, arkadaşları, aile ve toplum önünde gülünç duruma düşürmek, aşağılamak, deli ve aptal olduğunu söylemek; tehdit etmek vs. sonucu çocuk ve anne psikolojik şiddete maruz kalırlar. Gerekirse baba çocuğa hiçbir baskıda bulunmasın. Çocuğun yanında annesine yapılan bu şekilde davranışlar dahi çocuğu etkilemektedir. Anne babalar “çocuk daha çok küçük, hiçbir şey anlamaz” düşüncesiyle çocuğun yanında kavga edebiliyorlar. İzleri sonradan ortaya çıkacak olan şiddetin bu boyutuna da ailelerin dikkat etmesi gerekmektedir.

Tablo 10: Aile fertleri ve yakın akrabayla olan ilişkiler: %

		<u>Cokİyi</u>	<u>İyi</u>	<u>Orta</u>	<u>Kötü</u>	<u>CokKötü</u>
Toplam						
Eşinin diğer akrabaları	100	18.4	69.7	9.8	1.6	0.5
Diğer akrabalar	100	22.4	67.0	9.4	1.0	0.3
Eşin kardeşleri	100	22.5	67.3	7.2	2.3	0.6
Eşin babası	100	28.1	62.4	6.2	2.4	0.9
Eşin annesi	100	28.4	62.0	6.7	2.1	0.9
Kardeşler	100	34.9	57.9	5.4	1.4	0.4
Baba	100	42.5	51.4	4.3	1.2	0.6
Anne	100	45.9	50.7	2.6	0.7	0.2
Eş	100	45.8	47.2	6.2	0.5	0.4
Çocuklar	100	51.4	46.1	2.1	0.3	0.1
Erkek						
Eşinin diğer akrabaları	100	18.2	69.3	10.5	1.6	0.4
Diğer akrabalar	100	20.9	66.4	11.1	1.2	0.4
Eşin kardeşleri	100	23.3	67.9	6.6	1.8	0.4
Eşin babası	100	28.3	63.3	5.6	2.1	0.8
Eşin annesi	100	28.9	63.3	5.3	1.6	0.8
Kardeşler	100	32.8	58.3	6.7	1.8	0.4
Baba	100	42.6	50.5	5.1	1.2	0.6
Anne	100	45.7	50.5	2.9	0.8	0.2
Eş	100	48.3	46.4	4.8	0.3	0.3
Çocuklar	100	51.2	46.1	2.3	0.4	0.1
Kadın						
Eşinin diğer akrabaları	100	18.7	70.0	9.2	1.6	0.6
Eşin kardeşleri	100	21.8	66.8	7.7	2.8	0.8
Diğer akrabalar	100	23.8	67.5	7.6	0.9	0.2
Eşin annesi	100	27.7	60.5	8.2	2.7	1.0
Eşin babası	100	27.9	61.5	7.0	2.8	1.0
Kardeşler	100	37.0	57.5	4.2	1.0	0.3
Baba	100	42.4	52.2	3.5	1.2	0.7
Eş	100	43.2	48.0	7.5	0.8	0.5
Anne	100	46.2	50.8	2.2	0.6	0.2
Çocuklar	100	51.5	46.1	2.0	0.3	0.1

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Türkiye genelinde 18 ve üzeri yaştaki bireylerin %51.4'ü çocuklarıyla ilişkilerini çok iyi olarak değerlendirmiştir. Erkeklerin %48.3'ü eşleriyle ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtirken, kadınların %43.2'si eşleriyle ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirtmişlerdir. Yukarıda ki sonuçlara bakıldığında da durum aile içi ilişkiler adına sevindiricidir. Türkiye genelinde ve erkek ve kadınların verdikleri yanıtlarda gerek eşlerin birbirlerinin anne ve babalarıyla gerekse de diğer akrabalarla ilişkilerin iyi ve üzeri olduğu yanıtları alınmıştır.

Ancak bilinen bir gerçek vardır ki genellikle gelin ve kayın valide anlaşmazlıkları büyük sorunlar oluşturur ailelerde. Bu sorunlar oldukça büyük problemleri doğurur devamında. Boşanma oranlarında ailelerin bireylerin evliliklerine karışması yadsınamaz bir gerçektir. Burada insanların yine “genel kabullenişleri” devreye girmektedir.

Tablo 11: Ailelerin yakınlarını ziyaret ettiği durumlar:%

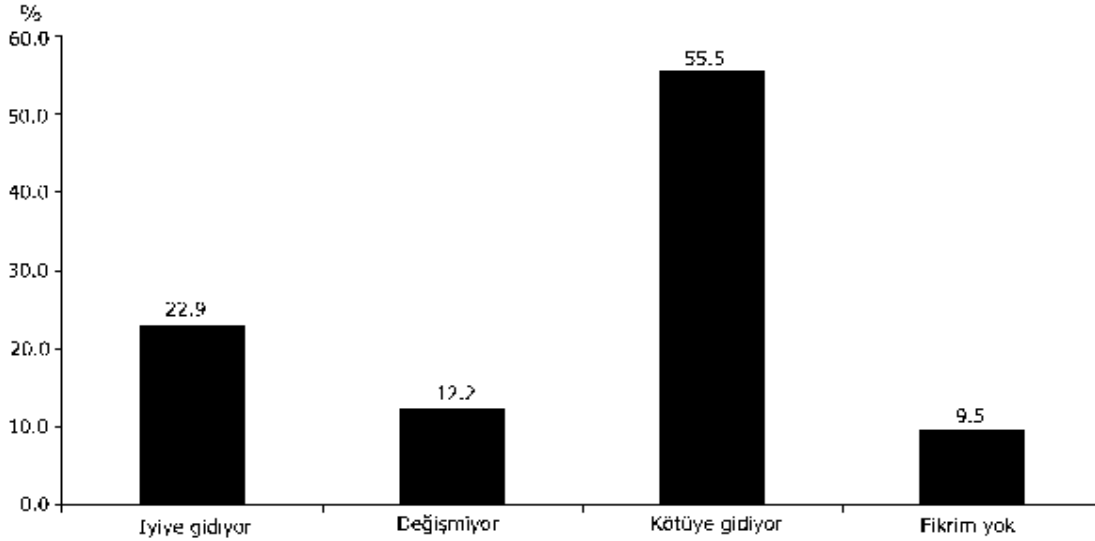
	Toplam	Mutlaka	Genellikle	Bazen	Hiç
Ev alan yakınlarınıza ev görmeye	100.0	41.1	29.4	19.6	9.9
Askere gidenleri uğurlamaya veya karşılamaya	100.0	42.3	31.0	17.6	9.1
Kabir/mezarlık ziyaretine	100.0	43.1	29.1	20.6	7.2
Bebeği olan yakınlarınıza bebek görmeye	100.0	43.8	30.7	16.2	9.2
Hacdan dönenlere	100.0	46.0	28.9	15.3	9.8
Cenaze töreni	100.0	46.4	25.3	14.1	14.2
Düğün nikah vb. törenlerine	100.0	53.2	31.7	12.1	3.0
Hasta ziyaretine	100.0	54.8	31.6	11.4	2.3
Başsağlığı ziyaretine	100.0	57.4	30.0	9.5	3.1
Dini bayramlarda bayramlaşmaya	100.0	71.8	21.1	5.3	1.8

Kaynak:TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Türkiye genelinde 18 ve üzeri yaştaki bireylerin %46.4'ü mutlaka cenaze törenlerine katıldıklarını, %71.8'i mutlaka dini bayramlarda yakınlarını ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Bu sonuçlardan Türk aile ilişkilerinin kuvvetli bir şekilde devam ettiğini görüyoruz. Çeşitli nedenlerle, örf ve adetlerimizden kaynaklanan nedenlerle insanlar bir araya gelmeye gayret sarf ediyorlar. Türk toplumunda gelenek ve görenekler oldukça önemlidir. Her ne kadar bu konularda bizlerin de kültürümüzde yozlaşmaların olduğundan şikayet de etsek, yine de ilişkilerimizin bir çok kültüre göre oldukça iyi

durumda olduğunu söyleyebilir. Bizler paylaşmaya, iyi ve kötü anlarımızı beraber geçirmeye düşkünüzür. Eski tarihlerden itibaren bizler için önemli olan zamanlarda mutlaka yakınlarımızla ve sevdiklerimizle beraber olmak için gayret sarf ederiz. Her ne kadar son yıllarda “çekirdek aileler yaygınlık kazandı, geniş ailelerin sayısı azaldı, bireyselleşmeler artmaya devam ediyor” diye şikayet etsek de, kişiler dini veya ananevi olsun mutlaka birlikte olmak için uğraşıyorlar. Yine buradan şöyle bir sonuç da çıkıyor ki, temeli dini olan bir çok adetimiz bulunmaktadır. İnsanlar dini bir yaşantı yaşamaları da, toplumdaki adet ve davranışlara karşı duyarlıdırlar. Bunlar dini veya değil diyerek ayırmamaktadırlar. Bu da halkın birbiriyle ne kadar barışık ve iç içe yaşadığının işaretidir.

Tablo 12: Toplumda aile ilişkilerinin ne yöne gittiğine dair görüşler:

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006

Tabloya bakıldığında % 55.5 oranında kişiler aile ilişkilerinin kötüye gittiğini söylerken, % 22.9 oranında kişiler de iyiye gittiğini belirtmişlerdir. İlişkilerin kötüye gittiğini düşünen bireylerin oranı oldukça fazladır. Ülkemizde yaşayan bir çok birey bu konunun farkındaysa bundan yararlanmak gerekmektedir. İlişkilerin geliştirilmesi ve iyiye yönlendirilmesi için elimizden gelen şeyleri yapmamız gerekmektedir. İnsanlar başkalarının iyi veya kötü günlerinde genellikle birlikte olmak için uğraşmaktadırlar. Öyleyse niçin ilişkileri kötüye gittiğini düşünmektedirler? Bu bir zıtlık oluşturmaktadır. Burada etkin olan eski tarihlerde daha çok şeyler için bir araya geliyor

olmamız olabilir. Önceden küçük veya büyük olan herşey için birbirimizin yanında olabiliyorduk. Yapılan yemeklerin komşuyla paylaşılması, komşulara gidilen akşam oturmaları eskide kalmaktadır. Yaşı on beşi geçen herkes “eski bayramlar” diye yakınmaya başlamaktadır. Mahalledeki herkesin birbirini tanıdığı günler geride kalmıştır. Artık onlarca dairelik apartmanlarda yaşayan insanlar aylar sonra aynı apartmanda yaşadığını fark edebilmektedirler. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Genel olarak şöyle bir sonuç çıkarabiliriz: Evet akrabalarımız ve yakınlarımızla olan ilişkilerimizde daha dikkatliyiz. En azından özel gün ve gecelerde bir araya gelmek için uğraşyoruz. Ama komşuluk ilişkilerimizde durumumuz hiç de iyiye gitmemektedir. İnsanlar ekonomik sıkıntılar ve teknolojinin etkisiyle komşuluk ilişkilerini aksatmaktadır.

O kadar çok güvenimiz birbirimize karşı sarsılmıştır ki, artık herkes birbirine karşı “bananeci” olup çıkmıştır. Ancak bu bir sinyaldir. Akrabalarımız ve yakınlarımızla olan ilişkilerimizi korumak ve devamını sağlamak için komşuluk ilişkilerimizin bu bozulmuşluğu bizler için önemli birer ipucu olmalıdır.

2. 6. Okulun Aileye Etkisi

Okul, gelişme çağındaki bireylerin genel kültür ve bilgilerle topluma uyum ve intibaklarını, ortak değerleri özümsemelerini, kişiliklerini sağlamak üzere eğitim ve öğretim programlarına alındığı yerdir. Okuldaki eğitim iletişimden bağımsız olamayacağı için, iletişim bilimi uzmanları okuldaki eğitimi pedagojik iletişim olarak adlandırmaktadırlar. Pedagojik iletişim, klasik öğretici- öğrenci ilişkisi yerine her iki tarafın da iletişim sürecinde eşit olduğu, karşılıklı alıcı- verici ilişkisinin benimsenmesi esasına dayanır. Çocukların ancak bu şekilde akılcı ve kararlı bilgi edinmelerinin, fikir ve görüşlerini oluşturup savunabilmelerinin mümkün olduğu kabul edilir. Bu konuda Ergin ve Birol’un düşünceleri önemlidir:

“Okullarımız gerçekte okullarımız endüstri ve tarım kaynaklarımızdır. Okullarımız endüstri kaynaklarımızdır, çünkü, okullarımız hammaddesi insan olan fabrikalarımızdır. Diğer fabrikalar değişik ürünler verebilir. Okullarımız tarım kaynağımızdır, çünkü, okullarımız gelecekteki verim için günümüzü ektiğimiz topraklarımızdır. Tüm tarımsal ürünler tüketilip yok edilirken okullarımızda ektiğimiz tohumların bilgi, beceri, güzellik, doğruluk, bilimsellik, mutluluk, sevgi, saygı, hoşgörü olan ürünleri paylaşıldıkça çoğalmaktadır.” (Ergin- Birol, 2005)

Öyleyse geleceğin daha mutlu bireyini, toplumunu ve dünyasını oluşturmak istiyorsak adına okul dediğimiz fabrikalarımızda ve topraklarımızda ham maddeyi iyi işlemeli, toprağa tohumları özenle ekmeli, ekinleri sevgiyle büyütmeli, varacağımız zenginlikleri tüm insanlıkça paylaşabilmeliyiz.

Her sistem, bir çevre içinde yaşar. Sistem, çevresi elverişli ise yaşayabilir. Çevre, sisteme ne denli gerekli girdileri sağlayabiliyorsa o denli elverişlidir. Her sistemin bir genel bir de özel çevresi vardır. Okulun genel çevresi, içinde yaşadığı toplumdur. Toplumun kültürel yapısı, siyasal düzeni, yönetsel birimleri, ekonomik yapısı, toplumsal değişim ve eğilimleri, kaynakları, yasal düzenlemeleri, bilimsel ve teknolojik gelişmişliği gibi pek çok değişken dolaylı ve dolaysız olarak okulu etkilerler. Okulun özel çevresi ise girdilerini aldığı, mezunlarını saldırdığı, etkilendiği ve etkilediği öbür örgütlerdir. Bunlar üst eğitim örgütleri, öbür okullar, toplum, aileler, örgütler ve benzerleridir. Okul, bunlara girdisi ve çıktısı ile bağlı olduğundan, bunlar olmadan ne var olabilir ne de yaşayabilir (Başaran, 2000\45).

Oysa, okulda yapılan evde anne-babalar tarafından da desteklenmediği sürece okul eğitiminde başarıya ulaşmak olası değildir. Okul ve aile iki farklı toplumsal kurumdur ve farklı beklentiler etrafında şekillenmişlerdir. Bu iki farklı kurumun çocukların eğitimleri konusunda çıkar birliğine getirilmesi gereklidir. Sorun özellikle okul eğitiminin başlangıcı olan ilköğretim birinci sınıflar için çok daha önemlidir, çünkü en temel çalışma ve öğrenme becerileri bu yılda oluşturulmaktadır.

Okulun özel çevresini etkilediği ve ondan etkilendiğini dile getiriyoruz. Bu etkileme ve etkilenme olumluda olabilir olumsuzda. Okul içerisinde her biri farklı ailede yetişmiş bir çok öğrenci vardır. Bu öğrencilerin yetişme farklılıkları olduğundan olumlu özellikleri olan çocuklar olumsuz özellikleri olan çocukları etkileyebileceği gibi bu durum tam tersi de olabilir. Etkilenen çocuklar, mutlaka olumlu veya olumsuz aileleri etkileyecektir. Okul çağı içerisinde özellikle ergenlik döneminde daha yoğun olmakla birlikte arkadaş çevresi ve bir gruba dahil olmak adı altında çok büyük yanlışlar yapılabilmektedir. Yanlış kişilerle arkadaşlık eden çocuklar, ahlaki ve davranışsal yanlış alışkanlıklara alışabilmektedirler. Bu durumda da aile içerisinde bir çok sorun oluşmaktadır.

Okulda Dini bilgiler “din kültürü ve ahlak bilgisi” adı altında örgün eğitimde ilköğretimin dört, beş, altı, yedi ve sekizinci sınıflarında haftada iki saat, orta öğretimde ise bir, iki, üçüncü ve dördüncü sınıflarda haftada bir saat olarak; imam-hatip liselerinde kültür derslerinin yanı sıra dini bilgiler tefsir, hadis, kelam, fıkıh vb. adlarla biraz daha açılım kazandırılarak verilmektedir. Okulda verilen formel eğitimin çocuk üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Buralarda bir takım davranışların öğrenilmesi ve geliştirilmesi de mümkündür. Örgün eğitim kurumlarında eğitim ve öğretimin en önemli unsuru öğretmendir. Dersini seven, dersine saygı duyan öğretmen öğrencilerle sağlıklı iletişim kurabilir. Örgün eğitim kurumlarında verilen din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ve bu dersin eğitimi oldukça önemlidir. Çünkü bu dersin okutulduğu öğretim kurumlarında çok farklı kesimlerden gelen gençler vardır. Bir kısmının ön yargılı olduğu da düşünülürse durum daha önem arz eder. Çünkü okulda öğrendiği bilgileri çocuklar, eğer dinlenmeme engeliyle karşılanmıyorsa ailelerine anlatıp, onlarla paylaşırlar. Bir nevi bilmiyorlarsa onlara da öğretip, onları geliştirirler ya da yanlış bildiklerini düzeltme imkanları tanırırlar. Veya ailelerin unuttukları bazı değerleri, onlara hatırlatmış olabilirler.

Aynı şekilde eğer öğretmen görevini etkili bir şekilde yapıyorsa çocuklara ailenin model olma özelliği gösterememe sorununu kendisi model olarak tamamlayabilmektedir. Çünkü çocuklar belirli yaşa kadar, gözlemleyerek öğrenirler ve anlatılan şeylerin yaşantılara yansımalarından etkilenirler (Kayaalp, 2004).

İletişim her yerde ve her zaman gerçekleşen bir süreçtir. Bir öğretmen okulda karşılaştığı öğrencisine “günaydın” demekle birey, karşısındaki bireyi sevdiğini, saydığını, yeni başlayan gündeki umutlarını onunla bölüşmek istemediğini gösterir. Kendisine “günaydın” denilen kişi karşısındaki ile ilgili olarak olasılıkla “bana saygı duyuyor”, “bana sevgi gösteriyor”,” dostça bir yaklaşım sergiliyor.”vb. gibi değerlendirmelerde bulunacaktır. En kolay olan gülümsemek bile karşımızdaki kişiyi sevdiğimize, ona değer verdiğimizize dair bir mesajdır. Bu hem dini hem de sosyal bir kazançtır.

Bir din dersi öğretmenin söylediği ile yaptıkları arasında farklılıklar oluştuğunda iletişimin daima var olan bir süreç olduğu gerçeğinden hareketle, öğrenci durumun hemen farkına varacak ve kaynağa karşı ve onun model olduğu alana karşı ön yargı

geliştirebilecektir. Ahlaki kuralları öğreten bir öğretmen sözlerinde çok seçici davranmalıdır. Kaba, yakışsız, ağır kelimeler kullanmamalı, dürüst, tutarlı ve samimi olarak mesajını öğrencinin anlayacağı uygun sembolleri kullanarak aktarmalıdır. Kaba çirkin sözleri kullanmayan öğretmen, öğrencilerine örnek olacak , öğrenciler de ailelerinde bu çeşit hatalar yapıncaya uyarıda bulunacaklardır.

2.7. Toplumun Aileye Etkisi

İnsan sosyal bir varlıktır. Onun toplumdan ayrı yaşaması kolay bir durum değildir. Toplum içinde yaşayan insan hem bu toplumu yaşantısı ve davranışlarıyla etkileyecek, hem de toplumun yaşamı ve davranışlarından etkilenecektir. Herkes içinde yaşadığı toplumun normatif davranışlarına uyum sağlama çabası ile sürekli etrafını gözlemlemektedir. Kim ne yiyip içiyor, nasıl davranıyor, nasıl çalışıyor? Uyum ve intibak çabası içinde insanların merak duygusudur aslında etkin olan. İnsandaki merak duygusu toplumun ortak değerlerinin, ahlaki ve insani erdemlerin paylaşılmasında ve bunların devamlılığını sağlamada önemli bir enerjidir. İşte bu enerji, değerlerini diğer insanlarla paylaşma niyetinde olan bir dinin samimi bağlılarına çok değerli bir imkan sunmaktadır. Meraklı bakışlara güzel görüntüler sunarak, meraklı kulaklara güzel sesler duyurarak, meraklı bakışlara örnek olacak ve yol gösterecek davranış örnekleri sunarak bütün merak güdülerine en güzel iletilerle cevap verebiliriz.

Ayrıca büyük bir özenle yetiştirdiğimiz çocuğumuzu toplum içerisine bırakıyoruz. Bu çocuğumuzun sosyalleşmesi için, zorunlu bir durumdur. Özenle yetiştirdiği çocuğunu, özensiz bir topluma hiçbir aile bırakmak istemez. Çocuğa öğretilmiş olan “kaba ve çirkin sözlerle konuşmama” davranışı çocuğun arkadaş ortamında bulunması ve arkadaş edindiği kişilerin bu konuşma örneklerini sergilemeleri çocuğa verilmiş özenli eğitime zarar vermektedir. Bunun pek çok örnekleri mevcuttur. Ancak içinden çıkılabilecek çözüm ise, yine ailede gizlidir. Çocuğa kazandırılmış iç disiplin sayesinde çocuk bu türlü etkilenmelerden kendini koruyabilmektedir. Kötü davranışları sergileyen çocuklara karşı, özenli yetiştirilip, iç disiplin kazanmış çocuklar örnek olabilmekte ve onları değiştirme şansına sahip olmaktadırlar. Ancak eğer çocuklar yanlış bir şeyler yapıyorlarsa, bilinmeli ki, aileler bu davranış örneklerini sergiliyorlardır. Örnek olarak verdiğimiz, kaba ve çirkin konuşan çocukların anne babalarının da bu cümleleri konuştuğuna tanık olunur.

BÖLÜM 3: AİLE İÇİ İLETİŞİM SORUNLARI TESPİTİNE YÖNELİK ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Bulgular ve Yorumlar

Bu araştırma çalışmamızın birinci kısmında yer alan bilgilerden hareketle ailelerdeki iletişim problemlerini saptamak ve bu problemlerin çocukla ailenin dini iletişimi sırasında, ne tür sorunlara neden olduğunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma teknikleri nicel araştırmalarda vurgulananların tersine ölçümden ziyade açıklamayı olanaklı kılacak ilişkileri ortaya çıkarmayı, olay ve olguların içinde gerçekleştiği durumu dikkate almayı önemser. Araştırmamızda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem tam yapılandırılmış görüşme tekniği kadar katı olamamakla birlikte yapılandırılmamış görüşme tekniği gibi de esnek değildir. İki uç arasında olan bu teknik bize yararlı olduğu için seçilmiştir.

Görüşmeler Kocaeli'nin Gebze ilçesindeki ailelerle yapılmıştır. Bu bölgeden seçtiğimiz aileler, ülkemizdeki kültürel çeşitlilikten hareketle belirlenmiş, farklı kültürden kişiler olmalarına özen gösterilmiştir. Yirmi aileyle görüşülmüştür. Ailelerle görüşülmesi noktasında eşler arasında özel bir ayırım gözetilmemiştir. Eşlerden şartları müsait olanlarla görüşülmüştür. Beyler genel olarak çalıştığı için, evde gün içerisinde çok fazla bulunamamaktalar, bu durum ise, onlara ulaşmamız noktasında sorun oluşturmaktadır. Her bir aileyle birebir görüşülmüştür. Ailelerle görüşme yapılmadan önce sorulacak sorular belirlenmiştir. Ancak bu sorular sunum sırasında belli bir sırayla sorularak gidilmemiştir. Ailelerle genel olarak konuşulurken uygun cevaplar gerekli soruların cevapları olarak kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin belirli bir süresi olmamıştır. Çünkü, görüşmelerimiz sohbet havası içerisinde, yoğunluğu fazla olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra bu görüşmelerin kaydedildiği formlar bir araya getirilerek verilen cevaplar gruplara ayrılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Ailelerle sekiz tane soruyla görüşme yapılmıştır. Bu sekiz sorunun ilk dördü aile içi iletişim problemlerini saptamak için düzenlenmiştir. İkinci grup sorular ise, çocuğun

aileyle yaşadığı dini iletişim süreci sonunda dini tutum ve davranışlarını belirlemek adına hazırlanmıştır. İlk grup olarak aile içi iletişim problemlerini saptamış olduk. Daha sonrada bu problemlerin ailelerin çocukların dini tutum ve davranışları adına vermiş oldukları yanıtlardan hareketle çocuklar için ne tür problemlere neden olduğunu saptadık. Şimdi sırasıyla bu problemleri görebiliriz:

3.1.1. Aile İçi İletişim Problemleri

Aile içerisinde iletişim kopukluğuna neden olabilecek pek çok unsur vardır. Bunlar bireylerin birebir ya da dolaylı olan ilişkilerinde oldukça etkilidir. Bu problemlerin başlıcaları şunlardır:

3.1.1.1. Eşlerin kültürel farklılıklarından kaynaklanan Problemler

Değişen ekonomik şartlar gereği bir çok yöreden insanlar bir arada yaşamak zorunda kalmıştır. Aynı şehir içinde farklı yörelerden ve tabi ki, farklı kültürlerden insanlar bir arada bulunabilmektedir. Sanayinin gelişmesi ve geçim sıkıntısı nedeniyle insanlar yaşadıkları yerleri terk ederek, çalışıp, ailesine destek olmak adına başka şehirlere göç etmişlerdir. Bu şehirlere yerleşerek, burada yaşamlarını şekillendirmektedirler. Birbirine yakın mekanlarda yaşayan insanlar çeşitli vesilelerle tanışıp, bir aile oluşturabilmektedirler. Özellikle farklı bölgelerden yani bir Trabzonlunun bir Diyarbakırlıyla, bir İzmirlinin bir Vanlıyla ya da bir Edirnelinin Erzurumluyla evliliğinde, kültürel farklılıklar kendini çokça hissettiriyor. Bu durum, giyim-kuşamdan yemek kültürüne, olaylara yaklaşım tarzına, ev içi sorumlulukların dağılımına ve en önemlisi çocukların yetiştirilme tarzına kadar pek çok şeyi etkiliyor.

Evliliğin ilk zamanlarında, yuvanın ilk heyecanıla birçok şey görülemeyebiliyor. Ama “cicim aylarının” geçmeye yüz tutmasıyla birlikte karı-koca arasındaki yemek ve sofrası kültürü, hassasiyetler, davranış biçimi kendini hissettirmeye başlıyor. Kayınvalideler, gelinlerinin kendi kültür ve davranış biçimlerine hemen adapte olmasını bekliyor. Damatlardan da aynı beklenti kayınpeder cephesinde yaşanıyor. Kimi zaman karı-koca arasında vazgeçilemeyen alışkanlıklar önce gerginliğe, ardından da şiddetli

geçimsizliğe kadar uzanan bir dizi sıkıntıya sebep oluyor. Halbuki kültürel yaklaşımların, alışkanlıkların ne hemen değiştirilmesi mümkündür ne de bunlarda ısrarla devam etmek. Bu sorunu en iyi ortak yolu bulan, birbirlerine anlayışla yaklaşan eşler çözebiliyor. Evlilikte kültür farklılığı en çok ailesinden ayrı yerde okumuş veya çalışmaya başlamış kişilerin evliliklerinde kendisini göstermektedir. Fakat aileler birbirini iyi tanımadığında bazı sorunlar çıkmaktadır.

Görüşülen ailelerde, eşler bu probleme sürekli atıfta bulunmaktadır. Karadeniz kültürüyle büyüyen bir kadın, Doğu Anadolu bir beyle evlilik yapmıştır. Bayan, konuşma içerisinde problemlerini arkadaşıyla çözdüğünü, eşine hiçbir şekilde sorunlarını anlatamayacağını, çünkü eşinin kendisine göre önemli gördüğü sorunları önemsemediğini, önemli olmayan bir meseleyi de, önemseyebildiğini söylemiştir. Duygusalıklar, Doğu kültüründe çok açık yaşanmaz hatta bastırılır. Zaten erkekler genel olarak duygularını ifade etmekte acizdirler. Bir de buna kültürel farklılıklar ve yetişme tarzı girince, durum iyice içinden çıkılmaz bir hal alır. Eşinin, sorun ne olursa olsun, yokmuş gibi gören bir ailede yetiştiğini, bu nedenle her türlü sorunda kaçma durumunu gösterdiğini söylemiştir. Bayan ilk zamanlar bu durumu kabul etmekte zorlandığını ancak artık kabul edebildiğini ve sorunlarının her türlüşünü kendisinin tek başına ve yakın çevresiyle çözdüğünü eklemiştir (Kişisel görüşme, 2007). Görüldüğü gibi bayanın kabul ettim dediği aslında eşine karşı oluşturduğu önyargıdır artık. Eşiyle hiçbir sorunu çözemeyeceği gibi bir önyargı geliştirdiği için, sorunları çözme yoluna gitmiyor, tıpkı onun gibi yokmuş gibi kabul ediyor, bir nevi görmezlikten geliyordu. Ama unutulmaması gereken problemler ve sorunlar hala devam ediyor ve çözülmekçe de, asla bitmeyecektir.

Başka bir aileyle yapılan görüşmede bayan, eşinin ve ailesinin görüşlerinin O'na saçma geldiğini, çok gereksiz kurallarının olduğunu ve bu kurallara ne kendisinin ne de çocuklarının uymasının mümkün olduğunu söylüyor. Ama diyor ki “Ben bunu açık açık söylemem. Deyim yerindeyse, nabza göre şerbet veriyorum” (Kişisel görüşme, 2007).

Burada, eşlerin birbirlerini yöresel farklılıklarından hareketle birbirlerine karşı iletişim açısından önyargılı yaklaştıkları görülmektedir. Eşinin ve onun ailesinin düşüncelerini ve davranışlarını beğenmeyen bir bayan, bunu dile getirmediğini ama sevmediğini söylemiştir. Artık iletişimde hep bir önyargıyla davranıyordur. Ön yargılar da iletişimin amacının gerçekleşmesine etki eden durumlardan biridir.

Yöresel farklılıklar, algılayışları etkiler. Mesajın düzenlemesi ve açılması kişiler tarafından yapılırken, yanılısamaya maruz kalması normal bir durum olarak gerçekleşir. Eğer eşler bu farklılıkları ortak bir noktaya çekerek iletişimlerine devam etmezlerse, iletişimi etkili bir şekilde gerçekleştiremeyecekler, dolayısıyla iletişime “artık birbirimizi her söylediğimizde yanlış anlıyoruz” şikayetini dile getirmekten kaçınıyor.

Yapılan görüşmede yöresel farklılıkların çocuk eğitiminde de ortaya çıktığı söylenmiştir. Örneğin bayan, kendisi için önemli olan bir konuda çocuğa uyarıda bulunulurken, baba, diğer taraftan bunun çocuğu sıkacağı ve annenin çok kuralcı olduğunu hatırlatarak, çocuğa bunun gereksiz olduğunu söylemektedir. Başka bir zaman da, durum tam tersi bir şekilde işlemektedir. Bayan hiç gerekli olmayan bir yerde babanın aşırı tepki verdiğini ve bu durumda da kendisinin savunmacı tutum sergilediğini söylemektedir.

Bu durumda çocuk ilk zamanlar ne yapacağını şaşırarak hatta zorlanacaktır. Ancak çocuklar mevcut duruma alıştıktan sonra, bu durumu mutlaka lehlerinde kullanacaklardır. Annenin ve babanın hassasiyetlerini ve anlaşamama durumlarının farkında oldukları için, hareketlerinde bu durumdan faydalanma yolunu seçecektir. Gerçi anne ve baba çocukların bu durumu kullandıklarını fark edince aralarında bir anlaşma yaptıklarını ancak yine de bu duruma çoğu kez girdiklerini söylemiştir (Kişisel görüşme, 2007). Kaynak olan anne babanın kişilik yetersizliği içine düştükleri bir durumdur. Çelişkiler ve daha sonra da gelecek olan prestij kaybı çocuğun eğitilmesinde çok önemli sorunlar doğuracaktır.

Başka bir ailede bayan eşinin çalışmak zorunda kalışı nedeniyle küçük yaşlardan itibaren yalnız büyüdüğünü bu nedenle kendisine özel bir dünya kurduğunu ve bu dünyada yalnız bir şekilde yaşamaktan memnun olduğunu söylemiştir. Hiçbir konuda başkasına muhtaç değildir. Yemeğini hazırlayabilir, ütüsünü yapabilir, konuşmaya da ihtiyacı yoktur. Eşinin kendisine çizdiği bu sınırlı dünyasına çok fazla giremediğinden şikayetçidir bayan. Aynı durum çocuklarla olan diyalogunda da kendini göstermektedir. Çocuklarıyla yakın olan hiçbir ilişki içerisine girmemektedir. Hiçbir görüşünü, düşüncesini belirtmemektedir (Kişisel görüşme, 2007). Bu durumda iletişimden bahsetmek oldukça güçtür. Gerçekleşen sadece iletimdir. Problem kendi merkezli olduğunda düşüncesini söyleyen eş, kendisini ilgilendiren bir konu değilse, hiç görüşünü belirtmemektedir. Tüm sorunları anne çözmek için uğraşınca, çocuklar da babaya karşı bir uzaklaşma ve mesafeli tutum kendini göstermiş, çocuklar büyüdükçe babalarına karşı negatif duygular besleyen birer kişi haline gelmişlerdir.

Bu konuda başka bir ailede de aynı şekilde bir sorunla karşılaşmıştır. Aile ortamında yetişmeyen eşler, oluşturulan yeni ailede yalnızlıklarını paylaşmak adına sorunlarla karşılaşmışlardır. Kendilerini ifade etmekte eksik kalabilmektedirler (Kişisel görüşme, 2007).

Kültürel farklılıkların sorun oluşturması normal karşılanabilecekken, aynı kültürden eşler bile, bu noktada sorun yaşayabilmektedir. Doğu Anadolu iki kişi evliliklerinde kültürel nedenlerle sorun yaşamışlardır. Bu bölge insanında “saygı” tabulaştırılmış bir duygudur. “Kime” ve “neye” ve “nasıl” saygı gösterilmesi gereği hiçbir şekilde konuşulamaz bir durumdur. üniversite mezunu kişilerde bile evliliğinin ilk yıllarında, bu şekilde sorunlar oluşmuştur. Eşinin hiçbir düşüncesini ailesine saygı göstermek adına önemsemeyen erkek, zaman içerisinde eşine kaba kuvvet dahi uygulamıştır. Çünkü bu olması gereken, doğal bir durumdur olarak ailesince anlatılmaktadır. Anne baba her şeyden önemlidir. Eğer eş bu konuda öne çıkmak istiyorsa bir şekilde susturulmalıdır. Bu saygının gereğidir. Neticesinde, eşlerin arasında saygı unsuru birbirlerine karşı bitmiştir. Kadın artık hiçbir şekilde bu durumun telafisinin mümkün olmadığını, çocuklar olmasa ve birde kendisi de doğu kültürüne sahip olmasa çoktan bu evliliğin biteceğini söylemektedir. Erkek de durumun farkındadır. Hiçbir şey

paylaşmadıklarını ve paylaşmanın olmadığı yerde, birlikteliğin olamayacağını söylemektedir (Kişisel görüşme, 2007). Eşlerin birbirinden beklentileri vardır ama ikisi de zaman içerisinde bu beklentilerini dile getirmediği için sorunlar yaşamışlardır. Kadın, bana sadece bunları güzel bir şekilde anlatması yeterliydi derken, erkek de, aynı türde bir istekte bulunmaktadır. “O’nun beni anlamasını bekledim ben” demektedir. Ancak ikisinin de birbirinden evlilik adına ve beraber yaşamak adına beklentilerini hiçbir zaman dile getirmediğini ama bu beklentileri içten içe hep taşıdıklarını gözlemlemekteyim. Beklentiler, iletişime yön veren onu olumlu ve olumsuz etkileyen önemli bir unsurdur. Bu ortamda büyüyen kız çocuk, annesiyle tıpkı babasının annesiyle yaşadığı gibi zıtlaşmaları yaşamıştır. Kız çocuklar babasına daha yakın olurlar. Babasını daha çok sever. Anne “Bizim aramızdaki soğukluk ona aynen geçmiştir. Şimdi yurttan kalıyor. Arada bir geliyor ve geldiğinde yeni yeni bir şeyler paylaşıyoruz.” demiştir. İletişimde, iletişimin gerçekleştiği ortam bireyleri çokça etkiler. Burada olduğu gibi gergin bir ortamda ve karşı tarafların olduğu bir ortamda büyüyen çocuk, bir taraf seçmiş ve ilişkilerini o tarafa göre şekillendirmiştir.

Bütün ebeveynlerde görülen ortak yanlış kendi ailelerinin beğendikleri ve beğenmedikleri tüm tutum ve davranışlarından hareketle çocuklarının yetiştirilmesi ve geleceği konusunda tutum belirlemiş olmalarıdır. Ailesi ilgilenmemişse, aşırı bir ilgi göstermektedirler. Aile eğitimiyle uğraşmamışsa, aynı şekilde eğitimin çok çok önemli ve vazgeçilmez bir durum olduğunu kabul edip, çocuklarını çok fazla zorladıkları görülmüştür. Aile disiplinliyse, onlar bu disiplini uygulamamıştır. “Ailelerimizin eğitimleri hatalarla dolu bence. Çok disiplinli bir ailede büyüdüm. Her şeyi kızarak anlatıyorlardı. Yaptığımız ya da yapmamamız gereken şeyleri hep anne- baba baskısıyla ve korkusuyla yapar veya yapmazdık. Kısmen fiziksel cezalar uygulanırdı. Bu da olması gereken normal bir eğitim aracıymış gibi davranılırdı. Bu muameleye maruz kalmamak için olması gerekenden daha dikkatli yaşadık kardeşlerimle. Ama neticesi çok kötü oldu benim için. İçime kapanık, kendine güvensiz bir insan olduğumu biraz büyüyünce anladım. Zamanla bunu telafi etmek de yine bana düştü. Onlardan öğrendiğim şeyler benim çocuğumu yetiştirirken tabii ki beni etkiliyor ve etkiledi de. Ben özellikle onlara benzememeye çalışıyorum. Onların davranışlarının tam tersi davranıyorum. Çocuklarımla konuşabiliyorum. En önemlisi de bu zaten.

Onlara güvendiğimi hissettiriyorum” (Kişisel görüşme, 2007). Bireyin yetişmiş olduğu kültür ve onlardan getirmiş olduğu tutum ve davranışları bireylerin çocuklarına vereceği eğitimde çokça etkilidir.

Yine aynı kültürden olan bir ailede kadın anlatıyor. “Bizim ailemizde her şey konuşulabilir. Ancak bunlar sınırlar içerisindedir. Çünkü bizim kültürümüzde babayla konuşulacak konular sınırlıdır. Babalarından çok bana yakındır çocuklar. Babalarıyla benim süzgecimden geçtikten sonra konuşulur konuşulacak konular” (Kişisel Görüşme, 2007). Bir çok ailede anne, baba ile çocuklar arasında bir nevi paravan görevi görüyor.

Aileler, çocuklarının yanında kesinlikle kültürel veya başka nedenlerle tartışmamalıdır. Çocuklar, anne karnındayken dahi annesiyle birlikte çevresindeki sesleri duyabilmekte, annesiyle birlikte hissedebilmektedir. Anne baba eğer çocuğun yanında tartışırken onun küçük olması ve anlamaması düşüncesinden hareket ediyorlarsa, hata etmektedirler. bu konuda: “Ben eşimle her konuda anlaşıyorum diyemem. Ama özellikle çocukların yanında Onun bana bir şeyler söylemesini istemem ve ben de ona bir şeyler söylemem. Çünkü, ben çocuğumun annesiyim, o da babası. Bizler onlar için değerliyiz. Benim babam, anneme değer vermezdi ve her ağzına gelen hakareti yapardı. Ben buna çok üzülürdüm. Çünkü benim “anneme” hakaret ediyordu. Babamın anneme yaptığı her hakaret babamın, benim nezdindeki prestijini düşürüyordu. En sonunda ben artık babamla görüşmüyordum.”

İnsanlar bir aile oluştururken veya hayatlarının her alanında işlerini kolaylaştıracak olan şu düşünce gibi, insanları tanımak adına bilgiler edinmelidir. İnsanlar işitseller, dokunsalar ve görseller olarak üçe ayrılır. İşitsel olan kişiler, duyduklarının etkililiğine inanırlar. Bir şeyler yapılmasını vs. önemsemezler. Önemli olan duyduklarıdır. Dokunsallar mutlaka hissederek, yaşayarak anlayabilirler. Görseller tertipli, düzenli, plânlı, programlıdır. Söylenen ve yapılanlar dışında “seni seviyorum” sözünün mutlaka yansıması olacak davranışları görmek isterler. Dokunsalar ise daha az tertipli daha az plânlı ve daha az programlıdır. İşitseller ise yazmaktan çok konuşmayı seven, sohbe bayılan, sese ve gürültüye duyarlı kişilerdir. Görseller görerek öğrenen, kinestetik ve

dokunsallar yaparak yaşayarak öğrenen, işitseller ise işiterek ve konuşarak öğrenen kişilerdir (Özkan, 2005). Üstelik bu özellikler tamamen doğuştan gelmekte daha sonra değişmesi mümkün olmamaktadır. Eşler önce kendilerinin daha sonrada eşlerinin hangi gruptan olduğunu öğrenerek bir çok sorunu çözmüş olabilirler. Siz sevgi sözlerini duymak isteyen birine “O’nu ne kadar sevdiğimi görmüyor mu?” diye itiraz etmekte haksızdırınız. Karşınızdaki kişinin anlayacağı şekilde mutlaka iletişim içerisine girmek durumundayız. Eşler, birbirlerini çok iyi tanımalıdır.

Yapılan psiko-pedagojik araştırmalarda, çocuğu, insan olma yolunda ilk yönlendiren, ona mensubu bulunduğu kültürel değerleri kazandıran tek sosyal kurumun aile olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde, psikolog ve sosyologlarca, aile ile din arasındaki bağların varlığı tespit edilmiş ve dinî formasyonun kazanılmasındaki faktörler, aile, kişiye ait fikirler ve okul (eğitim) olarak sıralanmıştır. Çünkü, özellikle okul öncesi dönemde çocuk, kendini özdeş tutacağı model olarak, anne ve babasını alır. Onların özellikleriyle değer yargılarını örnek olarak benimser, hareketlerini, konuşma ve davranışlarını taklit etmeye uğraşır. Bir başka deyişle, çocuk, dış dünyayı anne ve babasının gözlüğü aracılığıyla görmeye çalışır. Çünkü çocuk bir modele, bir örneğe muhtaçtır ve çocuk sosyal ve dinî tutumlarını geniş ölçüde aile içinde anne ve babasının konuşma ve davranış modellerinden elde etmektedir. Bu örnek veya model çocuğun ruhuna işlemekte, duygularına tesir etmekte ve onu belli bir yöne çevirmektedir. Böylece çocuk, sahip olduğu taklit özelliğiyle, güvendiği ve aynı zamanda etkisinde kaldığı anne ve babasını kopya etmeye çalışmaktadır. Öte yandan çocukların, anne babalarının deruni davranışlarını hissettikleri ve bundan da oldukça etkilendikleri bilinmektedir (AY, 1994b). Anne babanın sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, adalet, tutumluluk vs. aklımıza gereken her türlü özellikleri çocuklar için, örnek alınacak davranış modelleridir.

3.1.1.2. Eşler Arasında Sorumlulukların Paylaşımından Kaynaklanan Problemler

Bayan çalışsın veya çalışmasın bu sorun her ailede dile getirilen genel bir şikayet olmuştur. Aslında bu konu yine ilk maddede söylediğimiz kültürel farklılıklarla da paralellik gösteriyor. Bu konu da aynı şekilde kültürün etkisiyle farklılık

göstermektedir. Kadının çalışması, alışverişe gitmesi, eşine dış işlerinde yardım etmesi, erkeğin ev işlerinde veya çocuk bakımında eşine yardım etmesi, yardımcı bulunması vb. konular hep kültürle alakalıdır. Bu konudaki düşünceler ve davranışlar kültürden etkilenmekte ve arada çok farklılık varsa eşlerin uyumunu tabii olarak zorlaştırmaktadır. İnsanlar karşılıklı konuşarak birbirlerinden göreyek biraz değişebilirler.

Ev işlerinde sorumluluk paylaşımına bakıldığında yemek pişirmek, temizlik yapmak, bulaşık yıkamak, ütü yapmak, çocuk bakımını üstlenmek gibi ev içinde gerçekleştirilen sorumluluklar kadın tarafından üstlenilirken alış-veriş yapmak, resmi kuruluşlarda iş izlemek gibi ev dışında gerçekleştirilen sorumluluklar erkek tarafından üstlenilmektedir.

Görüşülen ailede kadın ve erkek klasik rol ayrımını yapmışlardır.“Eşimle fikirlerimiz çok fazla birbirine uymaz. Ancak saygıyı aramızdan hiçbir zaman kaldırmadığımız için bu farklılıklar sorun olmadan çözülür. İki insanın birbirini tanınması çok zaman alıyor. Kaç yıl geçerse geçsin yine de tanımadığımız bir çok yönü ortaya çıkabiliyor. Ama bence bu durum da normal. Çünkü bazen ben bile kendime şaşırıyorum. Yani insan kendini bile bazen tanıyamayabilirken tabi ki bu eşi de olsa onu tanıyamayabilir. Bayanları ilgilendiren konularda benim dediklerimi kabul eder. Onu daha çok ilgilendiren konularda da onun dediklerini ben kabul ederim” (Kişisel görüşme, 2007).

Başka bir ailede,“Eşim küçük yaşta ailesinden ayrılıp, çalışmak zorunda kaldığı için yalnız yaşamaya alışmış birisidir. Her işini kendisi yapabilir. Beni hiç aramaz. Kendi yemeğini yer, bulaşığını yıkar. Kendi ailem evden tek olarak dışarı bile çıkmama izin vermezdi. Evlenince eşimle birkaç kez gezilere gittik. Sonra bana “kendin gezmeye alış, ben öyle sürekli seninle gezemem” dedi. O kendi gezer ben de kendim. Gayet özgür aileyiz yani. Ben ilk zamanlar alışamamıştım. Ama benim için daha iyi oldu. Farkında değildim. Kendime güvenim yoktu. Zamanla kendi başıma bir şeyler yapa yapa kendime güvenim geldi. Tabi ki bu zaman zarfında ilk çocuğum da benimle birlikte büyüdü. Onu çok yanlışlarla yetiştirdim. Ailemde alamadığım eğitimle, çocuk yetiştirmeye kalkınca ne kadar başarılı olunabilir ki? Eşim sorumluluk almayı

sevmiyor. Bunu evle ilgili tüm şeylerde yaptığı gibi çocukların eğitiminde ve yetişmesinde de yaptı. Çocuklarla iletişimi yok. Çoğu zaman onları duymamazlığa verir. Onların sorularını duymaz sanki. Halbuki hepimiz biliriz duyulduğunu. Her şeyleriyle yanlışlarda olsa ben ilgilendim. Sorunlar O'na hissettirmeden çözdük. Şimdi de zaten sorumluluk almayı hiç istemiyor. Onların psikolojisini hiç düşünmez. Şimdi biri 17 yaşında. Özgür olması, kendi kendine yetmesi gerektiğine inanıyor. Ama biz O'nu öyle yetiştirmedik ki. Evden kaçma durumları oldu. “giderse gitsin” dedi. Kendisiyle kıyaslıyor. “Ben O'nun yaşındayken..” diye başlıyor. Cümleler hep aynı. Çocuklar bana bağımlılar. Gülseler de benimleler ağlasalar da. Ben de hayatımı onlara adadım. Artık yaptığım her şeyi onlarla yapıyorum.” diyor bayan. Bu bayanın iki tane oğlu vardır. Ailede baba rolü oldukça boş kalmıştır. Anne her şeyleriyle ilgilenmek için uğraşsa da yine de yeterli olamayacaktır. Hatta bu ailede baba ekonomik olarak da sorumluluğu bayana bırakmıştır. Kendisine gereken harçlığı aldıktan sonra aylığının geri kalanını eve bırakıyor ve eşi gerekli yerlere ödemelerde bulunuyor (Kişisel görüşme, 2007).

Bu konuyla ilgili olarak diğer bir aile: “Rahat bir aileyiz. Herkes istediği gibi gezebilir. Ben daha çok benim dediğim olsun isterim. Ailemde erkek çocuğu olmadığı için evin büyük kızı olarak ben her şeye koşturmaya alıştım. Birazda yapımda var tabi ki. Dolayısıyla en küçük şeyden en büyüğüne kadar ben ilgilenmek isterim. Birde başkalarının yaptığı şeyleri pek beğenmeme özelliğim var. Mükemmeliyetçiyim. Tüm bunlar nedeniyle ben hep üstlendim sorumlulukları. Ama artık bu kadar yüklenmek istemiyorum sorumluluk. Bazen eşimin üstüne atıyorum. Zorla da olsa mecburen yapıyor. Çocuklarla çok fazla beraber gezilere gitmeyiz ama gidince de daha çok babaları ilgilenir. Çünkü üçü de erkek çocuğu. Benimle yapabilecekleri şeyler sınırlı. İlgili bir babadır eşim. Kızlar bazen, bazen de sever. Durumu çocuklara göre ayarlayıverir.” diye anlatıyor bayan. Burada da bayanın mükemmeliyetçi ve her şeyi kendisinin yapması şekline alışmış bir kadın portresi duruyor karşımızda. Kendisinin de söylediği gibi kadın ilk zamanlar her şeyi kendisinin yapmasıyla ancak mutlu olabiliyorken, zaman içerisinde her şeye yetişememeye başladığı andan itibaren sorumluluklara eşini dahil etmeye çalışmış, ilk zamanlar eşi bunu kabul etmek

istememiştir. Ancak daha sonra bu duruma alışıp, sorumlulukları paylaşmaya başlamıştır (Kişisel görüşme, 2007).

Aynı sorun erkekler tarafından da dile getirilmektedir. Görüşme sırasında bir bey şöyle söylemiştir: “ Akşama kadar çeşitli zorluklarla işlerde çalışıyorum. Sırf onları başkalarına muhtaç etmemek için tüm çabamla uğraşıyorum. Karım bir de benden kendisiyle yeterince ilgilenmediğim için şikayet ediyor. Belki haklı ancak geri kalan vaktimde biraz dinlenmek benim de hakkım. Dinlenmem gereken vakitte de onunla dışarı çıkar veya bir şeyler yaparsam, tekrar aynı tempoyla işe nasıl başlarım.” Sorumlulukların paylaşılması diyoruz. Burada bayanın da bir şekilde eşine yardımcı olması gerekmektedir. Karşılıklı anlayışla ancak çözülebilecek olan sorunlardır bunlar (Kişisel görüşme, 2007).

“Eşim yurt dışında çalışıyor. Çocuklar arada bir gördükleri babalarına sorular sorarlar. Eşim çocuklarla uğraşmayı pek sevmez. Bu nedenle O, sanki onları duymaz. Ben bak çocuk bir şey soruyor deyince duyuverir birden.” diyen bayan anlatmaya devam ediyor: “Ben de istiyorum ki zaten normal zamanlarda her şeyleriyle ben ilgileniyorum bari gelince o ilgilensin. Kızım ve oğlum babalarını içten içe hep özlüyorlar. Babalarından kalan boşluk nedeniyle bir takım sorunlarımız var. Kızım, derste hep benim dediğim olsun, öğretmen hep beni kaldırsın vs. istiyormuş. Öğretmen beni çok yoruyor diyerek şikayet edip duruyor. Oğlumda sürekli şikayet alıyor. Okulda çok sorun çıkarıyor diye. Sürekli kavga, gürültü , patırtı olsa benim oğlum için içindeymiş. Öğretmen O’na sinir oluyor. Tavır aldı diye düşünüyorum çünkü O’nu hiçbir şeye dahil etmiyor” (Kişisel görüşme, 2007). Bayanında farkında olduğu gibi, çocuklar babalarının boşluğunu doldurmak için uğraşıyorlar. Kız çocuk, sınıfta ilgi gören biri olmak için çalışmayı kullanırken, erkek çocuk da, çeşitli kavga vs. ortamlarında bulunarak varlığını gösteriyor. Bu çocuklar henüz küçük, büyüdüklerinde sorunları da büyüyecek. Kişilik gelişimleri açısından babalarından uzak olmaları hiç iyi sonuçlar doğurmuyor.

Başka bir aile anlatıyor. “Eşim önceden benden para saklardı. Ciddi ciddi ben bir yerde para mı göreyim onu yerini değiştirirdi. O mecburen iş için başka bir şehre gittikten sonra her şeyi mecburen ben idare edince “sen benden de iyi idare etmişsin” dedi.

Artık benden para saklamıyor. Hatta parayı bana “Sen daha iyi idare ediyorsun” diyerek veriyor (Kişisel görüşme, 2007).

“Eşimle benim aramda iletişimin varlığından bahsetmek güç. Biz anlayamayız. Her konuya çok farklı bakarız. Dolayısıyla sorunları ben tek taraflı çözmeye başladım evliliğimizin ilk yıllarında. Bir de ilk çocuğum küçükken eşim sağlık sorunu yaşadı. Onun çok yorulmaması gerekiyordu. Üzülmemeliydi. Zaten anlayamıyorduk. Ben de hem onun hem de benim işime yarayacak olan şeyi yaptım. Bütün sorumluluğu üzerime aldım. O da zaten aile ortamında yetişmemiş. Sorumluluk almayı pek bilmiyordu. İşine yaradı sanırım. Ve neticesinde her şeyi ben tek başıma halleder oldum. Çocuklarımın sorunlarını dinlemeye çalışırım. Çözmek için uğraşırım. Maddi ve manevi imkanların ölçüsünde yardımcı olurum. Ekonomik olarak da her şeyi ben idare ederim. İyiyi ve doğruyu öğrettikten sonra, çok sorun olacağını düşünmedim hiçbir zaman. Çocuklar birbiriyle bazen çatışır. Bu da bazılarının sorumluluk almayı sevmemesinden kaynaklanıyor” (Kişisel görüşme, 2007).

Yapılan mülakatlarda görülen odur ki, erkekler sorumluluk almak istememektedirler. Özellikle çocuk eğitimi konusunda çok fazla aile içinde yer almamaktadırlar. Çalışmak ve çalışmanın haricinde kendi hayatlarında yapmaları gereken şeylerle ilgilenmektedirler. Bir açıdan sevindirici olan bir konuda artık bayanlar sosyal hayat içerisine çokça girmektedirler. Tabi ki bunda bayanların eğitim seviyesinin yükselmesi, değişen şartlarla birlikte artık yapılabilecek alternatiflerin artması, elektrikli eşyalar sayesinde boş vakitlerinin artması vs. nedeniyle bayanlar artık çeşitli yerlerde kendilerini göstermektedirler. Ya da çeşitli ekonomik sıkıntılar nedeniyle kadınlarda çalışmakta ve sosyal hayat içerisinde yer almaktadır. Çalışan bayanlarla yapılan görüşmede eşlerinin kendilerinden normal bir bayanın yaptığı şeyleri de aynı titizlikle yapmasını beklemekte olduklarını söylemişlerdir. Gün boyu çalışan bayan, bir de eve gelecek ve evdeki işlerini halledecektir. Kadınlar bu noktada eşlerinden anlayış ve yardım beklemektedirler (Kişisel görüşme, 2007).

Evlilik sorumlulukların paylaşımı olduğu kadar, bir hayatın da paylaşımıdır. Evlilikte kadının da erkeğin de sorumlulukları eşit olarak paylaşmayı baştan kabullenmeleri, çok

şeyi değiştirir. Kadın, sadece pişirdiği yemeklerle, ev içindeki düzenlemelerle yuvasının mutluluğunu sağlayacağını düşünmemeli. Erkek de sadece evde her işinin görölmesinin yeterli olacağına inanmamalı. Evlilik, aynı zamanda bir ortaklıktır. Kadın, eşinin yemeği kadar düşünceleriyle, sorunlarıyla ilgilenmeli. Karı-koca, birbirlerinin zevklerini paylaşmalı. Evde, iki arkadaş gibi dertleşip, sorunları birlikte çözmeli.

Değişim hayatın bir parçasıdır. Her an çeşitli değişikliklere uyum sağlamak durumundayız. Sadece olumsuz değişiklikler, ölüm, hastalık vb. değil olumlu değişiklikler de uyum sağlamayı ve başa çıkma becerileri gerektirir.

Hayat değişiklikleri evdeki sorumluluklarından paylaşımını ve iş yükünü de artırdığından aile içi iletişimi de etkileyebilir. İşinde terfi eden ve gelir durumu artarken daha çok çalışmak zorunda olan ve boş zamanı azalan bir erkek alışveriş, banka vb. işlerini fazla zaman kaybetmeden yapabilmesi için iyi bir plan ve program yapmak durumundadır. Yine iş yükünü azaltacak şekilde faturaları otomatik ödemeye vermek veya bazı faturaları günü gelmeden topluca ödemek şeklinde iş yükünü azaltabilir.

Bazı deneyimli ev hanımları iş yükleri artsa da bu konuda kimseden destek almaya ihtiyaç duymadan pratik çözümlerle önceden boş günlerde yemek malzemeleri hazırlamak, alışverişini çok planlı yapıp vakit kaybetmemek vb. şeklinde artan işlerini kolaylaştırabiliyor ve ev ekonomisine katkıda bulunabiliyorlar. Bununla beraber işler çocuk sayısının fazla olması, misafirlerin sık gelmesi annenin çalışması gibi nedenlerle bu şekilde pratik çözümlerle azalamayacak kadar çok olabilir. Bu durumda uykularından veya sosyal hayatlarından feda ederek veya eşleri ve çocukları ile ilgilenmeyi ihmal ederek her şeyi kendileri yapmaya çalışan kişiler çocukların veya eşin ruhsal sorunları, ders başarısızlıkları veya sağlık sorunları gibi yeni sorunlarla karşılaşır. Bu durumda her şeyi yapmak yerine eşten veya başka kişilerden yardım almak daha az yıpratıcı olacaktır. Bu sebeple kişi iyi bir plan yaparken dengeleri bozmamaya, kendi sağlığı da başta olmak üzere kendisinin ve aile bireylerinin

ihtiyaçlarını en temelden başlayarak göz önüne almaya özen göstermelidir. Aksi takdirde bir tarafı yaparken diğer taraf bozulacaktır.

3.1.1.3. Eşler Arası Kıskançlıktan Kaynaklanan Problemler

Çiftler arasında değişik derecelerde sorunlara neden olan durumlardan birisi de Kıskançlıktır. Kıskançlık insanın doğasında olan bir duygudur. Çocukluk döneminde değer yargıları ve baskılama mekanizmaları yeterince gelişmediğinden kıskançlık sansürlü olarak ortaya çıkar. İnsanoğlu fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak geliştikçe duygu ve dürtülerini kontrol altına almayı öğrenir.

Eşler arasında kıskançlığın değişik nedenleri olduğu gibi yansımaları da farklı olabilir. Genelde eşlerden biri kendi cinsinden kıskanır. Eşini başka biriyle paylaşmak veya elden kaçırma korkusuyla hareket edebilir. Sahip olunan her şeyin kaybedilme kaygısı olabildiği gibi daha fazlasını istemekte sorun yaratır. Bazen kendisinden daha güzel, alımlı veya yakışıklı hemcinsler kişide eksiklik, yetersizlik duyguları oluşturur. Bundan dolayı o insanın yanında eşe yönelik kıskançlık damarı kabarmış olabilir. Suratını asarak, değişik tepkiler göstererek rahatsızlığını yansıtır. Eşler arasında hafif düzeyde kıskançlık hoş karşılanır. Hatta aradaki sevginin, bağımlılığın bir göstergesi olarak kabul edilir. Aradaki sevgi ve güven ne denli güçlü olursa eşler kendilerine güvenmeli ve inanmalı. Unutmamalı ki aşırı kıskançlık ya kişinin kendisini yetersiz hissetmesi ya da kendisinin aldatmayı düşünmesinden kaynaklanmaktadır.

Bazıları kıskançlığı içlerinde daha şiddetli yaşarken, bazıları da fiziksel şiddet uygulayacak boyuta varabilir. Sürekli olarak ihanete uğrama, aldatılma korkusuyla yaşayan kıskanç eşler, mutsuz bir hayat yaşadıkları gibi, birlikte yaşadıkları kişilere de dünyayı zehir ederler. Kendine göre kanıtlar bulan, sürekli olarak kendi kendine sorular sorup eşini takip altına alan kıskanç kişiler, intihara ya da cinayete bile teşebbüs edebilirler. “ Eşimle birbirimizi severek evlendik. Daha evlenmeden önce bile, kıskançlıklarına şahit oluyordum. Kız arkadaşlarımdan dahi beni kıskanıyordu. Onlarla dahi görüşmemi istemiyordu. Ancak bunu öyle bir şekilde bana sunuyordu ki, anlayamıyordum. Ustaca kapatıyordu üstünü. Evlendikten sonra bu durumu iyice

ilerletti. Benimle dışarı dahi çıkmak istemiyordu. Yanındayken beni görüyorlarmış da beni beğeniyorlarmış. En sonunda beni bırakıp gideceksin diye baskı yapmaya başladı. Şiddet uygulamaya başladı. Anlamıştım ki, normal değildi davranışları. Tedavi olması için çok uğraştım ancak o istemedi. En sonunda ondan ayrıldım” (Kişisel görüşme, 2007).

Kıskançlık düşük benlik algısıyla da alakalıdır. Eşler birisi kendisine karşı gerekli olan özsaygıya ve özgüvene sahip değilse, eşini her zaman kaybedeceği düşüncesiyle, kontrol altında tutmak istemektedir. Eşinin kendisinden çok daha iyi özelliklere sahip olmasını istememekte ve ona çeşitli şekilde engel olmaktadır.

Benim tek başına bir yerlere gitmeme izin vermez. Kıskanç biri diyebilirim. Ama bunu benim müdahaleci yapım gereği yaptığını söyler. Gerçekten de ben müdahaleciyimdir. Bir yerde bir yanlışlık veya haksızlık görsem mutlaka müdahale ederim. Bu nedenle sorunlar da yaşamışım ancak yine de itiraz etmeden duramam. Bekarken, istediğim yere giderdim. Şimdi bu engelli yaşama alışmak ve artık yaşamak biraz zor geliyor doğrusu. Hiçbir yeni şeyle ilgilenmemi istemiyor. “Ne yapacaksın, bu yaştan sonra ne işine yarayacak bunlar senin” diye yapmak istediğim her şeye engel oluyor. Eğitim benim için çok önemli ama O, kendisinden çok şey bilmemi istemiyor. Hep O’ndan az şey bilmeliyim. Ve o’ndan geride olmalıyım. Sanki kendimi öne çıkarmak ve kanıtlamak istiyordum gibi algılıyor” (Kişisel görüşme, 2007). Evlilik sürecinde koca karısının kişiliğinin gelişimini engellemektedir. Oysa evlilik ilişkisi içinde her iki kişiliğinde gelişme ve değişme hakkı vardır. Eşler birbirlerine bu konuda destek olmalı ve birbirlerini değişim için teşvik etmelidirler. Kadın bu postmodern hapis hayatında yakından ilgiyi çocuklarına göstermiştir. Sevgisini çokça kullanarak onlara dini ve ahlaki noktada önderlik ve rehberlik yapmıştır. Eşlerin birbirleriyle ilgili sorunları olunca, diğer eş, tüm ilgi ve beklentisini çocuklarına yönlendirir. Bu ailede de, çocuklar yaşları küçük olmasına rağmen bir çok şeyi bilinçli yapıyorlar. Ve anne ve babasını kırmamak onlar için çok önemli.

Başka bir mülakatta bayan : “ Eşim beni çok kıskanıyor. İlk zamanlar bu durum bana güzel gelirdi. Ancak şimdi çekilmez oldu. Her ne olursa olsun, beni kıskanacak bir

şeyler buluyor. Bunu da bana ağzına ne gelirse söyleyerek gösteriyor. Sesini çok yükseltince ben çekiniyorum ve susuyorum. Susmak istemiyorum hatta ben de O'na bağırayım diyorum ama yapamıyorum” (Kişisel görüşme, 2007). Belli aile üyeleri, çekingenlikleri ya da pasif agresif tavırlardan ötürü, kendilerini sözlü olarak ifade etmeme yolunu seçerler k bu da iletişimin kopmasına sebep olur.

3.1.1.4. Aile İçinde Ekonomik Sıkıntılardan Kaynaklanan Problemler

Sosyal yapımızın olduğu kadar ulusal ekonomimizin de temel ünitelerinden biri olan aile, toplumdaki sosyoekonomik gelişim ve değişimlerden en çok etkilenen kurumlardan biridir. Türkiye'deki sosyoekonomik değişme, temel olarak kırdan kente göçle birlikte basit kırsal yaşam tarzlarından kentsel yaşam tarzlarına geçiş şeklinde oldu.

Ekonomik sıkıntılar ve ailenin temel ihtiyaçlarının karşılanamaması aileyi ve toplumu geçimsizlik, boşanmalar, aileden kopmalar, aile içi çatışmalar ve şiddet artışı, ailenin sorun çözme yeteneğini kaybetmesi, komşuluk ve akrabalık gibi ilişkilerin yıpranması, geçim zorluğu sebebiyle meşru olmayan kazanç yollarının meşrulaşması, aile fertlerinde güvensizlik ve umutsuzluğun artması, yoksullaşan ailelerin çocuklarına sunabildiği yaşam ve eğitim kalitesinin düşmesi, sokak çocuklarının sayısındaki artış gibi sorunlarla karşı karşıya bıraktı.

Son zamanlarda medyaya sıkça yansıyan kapkaç terörü, hırsızlık olayları, yankesicilik, doğu illerinde hırsızlık için ailesi tarafından kiraya verilen çocuklar ülkemizdeki ekonomik sıkıntıların ne boyutlara ulaştığının göstergesi olarak vurgulanmaktadır. Bu bakımdan özellikle mala karşı işlenen suçlar açısından yoksulluğun direkt etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu tür suçlarda özellikle 18 yaşın altındaki çocuklarının kullanılması ise cezai ehliyetlerinin olmayışıdır.

Evliliklerinin ilk yıllarında geçim sıkıntısı çeken bir çiftin yaşadıkları belki bir çok ailenin de başından geçmiştir. Erkeğin ailesinin geçimi de bu ailenin üzerindedir.

Bayan şöyle anlatıyor: “Biz yemezdik onlara yedirirdik. İlk zamanlar ben bunları doğal karşılardım ama eşim onlar yüzünden bana şiddet uygulayınca ben de iyice zıtlaşmalar başladı. Ekonomik sorunları nedeniyle benim takılarımı bana sormadan almaları vs. ben de onlara karşı bir uzaklaşmaya neden oldu...Artık onları evime kabul etmiyorum. Ben kesinlikle gidip gelmiyorum. Eşim onları ziyaret ederse ediyor. Çocukları alıp gidiyor bayramları veya başka önemli ve özel olacak günlerde” (Kişisel görüşme, 2007).

Gelişmekte olan ülkelerden biri olarak Türkiye’de de ekonomik sorunlar yaşamın her alanını etkilemektedir. Bu durum özellikle dar gelirli ailelerin bulunduğu gecekondularda yaşayanların daha fazla etkilemektedir. Bir yandan parasızlık öte yandan yaşam pahalılığı ve psikolojik baskı aile içinde eşler ve çocukların ilişkilerine yansımaktadır. Münakaşalardan kavgalara ve hatta fiziksel zarar vermeye kadar bir çok olayın temelinde ekonomik sıkıntı yatmaktadır (Yavuzer, 2004). Sıkıntılı ve stresli olunca insanlar yanılısamaya çokça düşerler. İletişim ortamında mesajın alıcı tarafından anlamlandırılırken ve kaynak tarafından mesaj düzenlenirken yanılısamalar yaşanabilir. Birbirini yanlış anlayan bireyler arasında, iletişim problemleri doğar. Bu eşleri veya çocukları oldukça kötü etkiler.

Bu konuda bir bayanın anlattıkları ilgi çekicidir: “ Babam bütün gün çalışıyordu. Çok yoruluyordu, biliyordum. Ama onunla konuşmak, O’nu rahatlatmak istesem de o kadar stresli oluyordu ki O’na yaklaşmıyordum. Anneme de aynı şekilde davranıyordu. Hatta birbirlerini sevmiyorlar diye düşünüp, üzüldüğüm çok olmuştur. En çok kızdığı anlar da, O’nun hesabında olmayan bir şeyler istediğimizdeki anlardı. Bize hep bağırır ve hakaret ederdi. Ben bana bağırmasından çok, anneme bağırmasına üzüldüm. Gereksizce artık babamla konuşmuyor ve onunla aynı ortamda bile bulunmak istemiyordum. Aradan geçen zaman sonrasında, O’nun sıkıntıları anlayabiliyorum. Çok stresli işi olduğunu ve bunun karşılığını alamadığını biliyorum artık. O’nu anlıyorum ama hiçbir şey babamla geçirebileceğim o harika seneleri geri getiremez. Bu durumun sonradan telafisi de olmuyor. Benim için önemli olabilecek olan baba modelini ben yaşayamamıştım. Ben ondan uzakta büyüdükten sonra ne önemi vardı onu anladığımı tekraren söylemenin. Artık O’nu anlayabiliyorum ama bu bir işe

yaramıyor. Çünkü aradaki o kocaman uçurumu hiçbir şey kapatamıyor” (Kişisel görüşme, 2007). Kişilerin içinde buldukları ortamlar ve onların bu ortamı algılayışları, beklentileri vs. iletişime girmelerinde etkilidir. Kişiler birbirlerini tanımaya çalıştıklarında ve bu farklılıkları en aza indirmeyi başatabildiklerinde daha az iletişim hatası yapacaklardır. Anne baba çocukların içinde buldukları bilgi düzeyini ve anlama kapasitesi bilmeli ve ona göre bir iletişimde bulunmalıdır. Çocuklar on bir on iki yaşlarına kadar egosantrik yani ben merkezci düşünme yapısına sahiptir. Her şeyin kaynağının kendisi olduğunu düşünür ve problemler çıktığında kaynağın kendisi olduğunu düşünür. Ayrıca çocuk anne veya babasının üzülmeleriyle üzülür, ağlamasıyla ağlar. Anne ve baba bu duruma neden olduğunda ise, üzen tarafa karşı tepki geliştirir. Bu da çocukla ebeveyn arasındaki iletişimi kötü etkiler.

Gelirler, harcamaların altında kalınca aile içerisinde iletişim sorunları yaşanmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için, belli bir miktardan sonraki harcamalarda bütün aile üyelerinin görüşünün alınması kararlaştırılabilir. Bu kural aile bütçesinin denkleştirilmesini de kolaylaştıracaktır.

Güvenlikte olma bireylerin en temel ihtiyaçlarından biridir. Bireyler, ekonomik yönden de güvende olmak isterler. Bunun için günümüz insanı oldukça fazla çalışarak hem kendi hem de ailelerinin bu ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Çocuklarda ekonomik olarak güvende olmak isterler. Bazı aileler ise, çocuğa ekonomik sıkıntı içerisinde olduğunu hissettirir. Eşiyle tartışır, çocuğun en meşru isteklerine bile karşı çıkar. Bu durumda çocuk kendine güvensiz bir şekilde yetişecektir. Ekonomik olarak kendini güçsüz hissettiği için, çevresine karşı girişim gösteremeyecek ve içine kapalı bir birey haline gelecektir. Maddi durumu iyi olmayan aileler, öncelikle bu zor durumu eşler arasında paylaşarak hafifletmelidirler. Daha sonra ise, bu durumu basit düzeyde çocuklarına anlatarak çocuğun içini rahatlatmalıdırlar. Bazı zorluklar yaşandığını, ancak bu zorlukları kuvvetli aile bağlarıyla atlatabilecekleri güvencesini çocuklara verebilmelidirler.

Çocuklarımıza, istemediğimiz şeyler için hayır demeyi bilmeliyiz. Bu hayır, kararlı bir hayır olmalı. Ancak direkt olarak hayır demek, çocuğumuzun kendisini reddedilmiş

hissetmesine neden olabilir. Açıklama yapmamız gerekir. Ailesi ile haberleşmesi gerekiyorsa, telefon kartlarını kullanabileceği ve bu yaşta telefon kullanmasının sağlığı için hiç de iyi olmayacağı ona anlatılmalı. Örneğin, ilköğretim çağında takdir alan bir çocuk için cep telefonu ödül olarak verilmemeli. Büyükanne-büyükbaba tutumları da çok önemli bir etken elbette. “Biz hayat galesiyle çocukluğumuzu yaşayamadık, bari onlar yaşasınlar. Biz görmedik, bari onlar görsünler” gibi özlem odaklı bir dürtüyle torunlarını şımartabiliyorlar. Anne-babanın hayır dediği istekleri, hediye yoluyla karşılayabiliyorlar. Hediyelerin sınırlı tutulmaması, çocukların tüketim alışkanlıklarını olumsuz etkileyen bir tutumdur. Ancak bu durumda ilk ebeveynlerin, büyükanne-büyükbaba ile onları incitmeden, kırmadan konuşmaları gerekir. Çocuğu kontrol etmeli ve ona verilen sözde durulmalıdır. Dolayısıyla anne babalar öylesine, geçiştirmek için çocuklara söz vermemelidirler. Ya da maddi durumları nedeniyle tutamayacağımız sözler vermek yerine durumumuzu onun anlayabileceği kadar basit, ama yüzeysel anlatmalıyız.

3.1.1.5. İş ile sorunların eve taşınmasından kaynaklanan Problemler

İnsanların günlük hayatları bir parça sirklerde göstericilerin 4-5 topu bir arada havada döndürmesi davranışı gibidir. Her top belli bir sürede elde tutulmalı yada dokunmalı ve birbirleriyle aynı hız ve doğrultuda atılmalıdır. Toplardan birisi elde fazla tutulur ya da yavaş atılırsa, diğer toplarda düşmektedir. Benzer şekilde eğer kendine, eşine, mesleğine ve çevresine yeterli zamanı ayırmazsa, bunlardan biri bile aksasa diğerleri de zaman içinde zarar görmektedir. Gene benzer şekilde sadece arkadaşlarımızı ön plana alıyor, eve geç geliyor, eğlencenizin tümünü eşiniz olmadan yapıyorsanız gene sorunlar yaşayabilirsiniz. Mutluluğunuz başkalarının mutsuzluğu üzerine kurulmamalıdır. Herkesin yeri ayrıdır ve hiçbirisi diğerlerini yok etmemelidir. Aşırı işle haşır neşir olmak evinizi ihmal etmenize yol açıyorsa, iyi bir eş ve iyi bir anne-baba olamazsınız. Bunun faturasını da uzun zamanda çok daha pahalıya ödersiniz. Evlilik sorunları, çocuklarınızla sorunlar, sağlık sorunları ile karşılaşabilirsiniz. İşte yaşanan sorunlar eve, evde yaşananlar işe taşınmamalıdır. Çevrenizden duyduğunuz her şeyi eşinize, eşinizden duyduğunuz her şeyi de çevrenize taşımamalısınız. Aksi halde çözümü çok zor düğümler atarsınız Evin maddi gereksinimlerini karşılamak için

sadece bir yönüdür. Evin manevi, sevgi gereksinimi de karşılanmalıdır. Eş ve çocukların sadece paraya değil sevgiye de gereksinimi vardır.

Bu konuda öğretmen olan eşini gözlemleyen bir bey anlatıyor: “Eşim normalde çok sevecen bir kişidir. Ama okulun açık olduğu günlerde yani hafta içlerinde oldukça sinirli ve stresli oluyor. Ben bunu anlayabiliyorum ama çocuğumuza da bu stresini yansıtmaya başlayınca çok rahatsız oluyorum. Çünkü çocuğumuzun annesine yaklaşımdan korktuğunu görüyorum. Bunu O’na ilk söylediğimde kabul etmek istemedi. Ancak, daha sonra baktım ki daha dikkatli olmak için uğraşılıyor. Öğretmenlik çok zor bir meslek. Oldukça yorucu ve stresli. Dikkat etmeye çalışsa da işiyle ilgili sorunları mutlaka eve taşıyor. İster istemez eve iş getiriyor” (Kişisel görüşme, 2007). Evet bu beyin söylediği gibi bazı meslekler çok stresli olabiliyor. İşin içinde insan unsuru varsa, orada stresin olmaması mümkün değildir. Eşler eve işlerini mümkün oldukça getirmemeli ve sorunlarını eve taşımamalıdır. Ancak hepimiz insanız. Evlilik tüm hayatımızı paylaşmak, beraber yürütmeye çalışmak çabası ise, bazı sıkıntılı anlarımızı da paylaşarak hafifletmeliyiz.

Eğer stresli bir şekilde evimize geliyor ve bunun farkına bile varmıyorsak, iletişime girerken hep kızgınlıkla cümleler kuracağız. Söylemek istediklerimizi yani mesajımızı kodlarken güzel bir şekilde kodlama yapamayacağız. Muhatabımız da bizleri anlamakta zorlanacaktır. Aynı şekilde bizler bazı mesajlar aldığımızda psikolojimiz çok normal ve sağlıklı olamayacağı için o an, mesajı yanlış anlayıp, söylenmemiş şeyleri dahi söylenmiş kabul ederek çevremizdekilere psikolojik baskı uygulayabiliriz. Zihnimiz çok meşgul bir şekilde, yorgun argın eve geldiğimizde, çocuğumuzun bizlere söyleyeceği her şeyi ya dinlemeyecek ya da dinliyormuş gibi yapacağız. İki durum da çocukla iletişim için kötü sonuç doğuracaktır. Çünkü dinlemediğimizde çocuk önemli olan başka sorun veya haberlerini artık bizle paylaşmama eğilimi içerisine girebilecektir. Kendisini değersiz ve önemsiz görecektir. Dinliyormuş gibi yapıp sahte dikkat gösterdiğimizde de bu durumumuz mutlaka bir yerde açığa çıkacaktır. Bu da aynı sonuca yine bizleri götürecektir. Çocuk veya eş olsun, dinlenilmediğini anladığında bizlere olan tüm güvenleri ve saygıları sarsılmış olacaktır.

Bazı ailelerde, aile işini kardeşler ortaklaşa yürütür. Bu işte işle olan sorunlar ailelere yansıtılabilir. Daha sonra da aile işini ortaklaşa yürüten kardeşlerin, bu işte yer alan eşleri arasında anlaşmazlıklar yaşanır. Aile içi iş ilişkilerinde bu şekilde sorunlar olabilmektedir. Yaptığımız görüşmelerde anlatılıyor: “Eniştemle eşim aynı işi yürütüyorlardı. İşleri gayet iyiydi. Herkes onlara imrenirdi. Ancak, zaman sonra çeşitli sorunlar olmaya başladı. Eniştem adaletlidir.bunu biliyordum. Eşim, O’nu bana şikayet edince eniştemin tarafını tutmakla, zaten hep kendi ailemi savunmakla beni suçluyordu. Konuşmasam da susmak kabullenmektir cihetinden sözler söylüyordu. “sen haklısın” dememi istiyordu. Sen haklısın dediğimde de enişteme kötü cümleler söylüyordu bu da benim onuruma dokunuyordu. Hiç bir tadımız tutumuz kalmamıştı. En sonunda araları açıldı. Olaylar çığırından çıktı. Ve ben ablam dahil bütün akrabalarımınla görüşemiyorum. Buna neden olduğu için de O’nu her zaman suçluyorum.” Görüldüğü gibi aile içi iş ilişkileri, zamanla ailedeki iletişimi etkilemektedir. Mümkün oldukça bundan korunmak gerekmektedir. İşle ilgili problemler ev ortamına ve yakınlarla getirilmeyerek bunu engellemek mümkündür.

“Normalde eşimle hiçbir sorun yaşamıyoruz. Ancak eşimle aynı yerde çalışıyorduk. Ben eşimin üstüydüm. İşle ilgili şeyler yüzünden çok tartışmışızdır. Küslüklerimizin tek nedeni işte yaşadıklarımızdır. Ben başkalarına bir şey diyemeyince, tüm hıncımı eşimden alıyordum.” Burada ise, aynı yerde çalışan eşlerin iş nedeniyle birbirleriyle tartıştıklarına tanık oluyoruz. İşle ilgili problemler aralarındaki ilişkinin sıcaklığı nedeniyle birbirlerine karşı sınırlı davranmalarını engellediği için, diğer insanlara söylenemeyen bir çok karşıdaki eş, olunca çok kolay bir şekilde dile getirilebiliyor. Halbuki eşler “başkalarını kıramayan ben, eşimi nasıl kırabilirim ki? O da, diğer insanlar kadar saygıyı hak etmiyor mu?” diye düşünebilse, hiç sorun yaşamayabilirler. “Nasılsa benim eşim, bana kırılmaz” gibi düşünmek doğru değildir. İnsanlar bir şeyler paylaştıkları ve değer verdikleri kişilerden daha çok etkilenir.

3.1.1.6. Birinci Derece Yakınların Etkilerinden Kaynaklanan Problemler

Eşlerin ebeveynleri, eşlerin ilişkisi ve kararları hakkında kendilerinden istenmediği halde fikir beyan ederler, yargılara varırlar. Bunun amacı, eşlerin ilişkisini kontrol

etmeye çalışmaktır. Büyükanne/büyükbabalar, torunlarının yetiştirilmesiyle ilgili olarak çocuklarına müdahaleler ederler, onlara kendi fikir ve inançlarını empoze etmeye çalışırlar. Ebeveynlerin kardeşleri, çocukların yetiştirilmesiyle ilgili konularda ebeveynlere müdahale ederler. Eşler arasında, birbirlerinin anne/babalarının ailenin özel alanına müdahale ettiği inancından kaynaklanan çatışmalar yaşanır. Çocuklar, büyükanne/büyükbabalarının aileye müdahale etmesine tepki olarak duygusal ve davranışsal anlamda dışavurumcu bir tutum sergilerler. Eşler arasında sorun yaşandığı gibi, eşler ve ebeveynleri arasında da ebeveynlerin müdahalesinden kaynaklanan sorunlar, çatışmalar yaşanır.

İnsanların benimsediği üç rol vardır. Çocuk rolü, anne baba rolü ve yetişkin rolüdür. İnsanlar ilk ikisini çokça kullanırlar da üçüncüsünü pek kullanmazlar (Dökmen, 1998). Günümüz anne babaları çocukları kocaman dahi olsa, onların yetişkin olduklarını kabul edemezler. Onların hala hayatlarına karışır, müdahale ederler. Bu durum da tabii ki hiç iyi sonuçlar doğurmaz. Çünkü insan büyüdüğünün kabul edilmesini ister. Değerli görülme ister (Cüceloğlu, 2005a). Eşlerin aileleri de evliliğe karışınca bu durum eşlerin ilişkilerini olumsuz yönde etkiler.

“Eşimin ailesiyle hep aramızda mesafe vardır. Onlar sanki ben yabancıymışım gibi davranırlar. Kendi ailem bize biraz karışır. Tabii ki her şey daha iyi olsun istedikleri için karışır.” diyen bir bayan aynı durumu kayın validesi yapsaydı sanırım bu kadar empatik karşılamayacaktı. Eşler evlendiklerinden itibaren kendi anne ve babalarıyla olan iletişimlerini bu noktada en aza indirmelidirler. Bu hem kendisine hem de eşine olan saygı gereği olmalıdır (Kişisel görüşme, 2007).

“Aile büyüklerinden uzağız. Bizimkilerden de onunkilerden de. Dolayısıyla yılda bir ya da iki kez gidince de tatlı tatlı geçiyor herşey. Belki yakın olsa bazı sorunlar olurdu ama hiçbir sorun yaşamıyoruz.” Diyen eş de bu durumun ciddiyetinin farkında olacak ki, bu durumu “şans” olarak değerlendiriyor (Kişisel görüşme, 2007).

Başka bir eş: “Eşim doğulu. Eşimin ailesinde kadına değer verilmez. Normalde sorunumuz olmasa bile, ailesinin yanında, anında bana kaba davranıp, beni hakaretlerle

küçük düşürmeye çalışıyor. Çünkü ailesi ancak o zaman değerli görüyor onu.” Bu ortamda eşler arasında güven ve saygı unsuru kalmaz. Birbirine saygı duymayan ve birbirine değer vermeyen eşler iletişimden uzaklaşırlar. İletişim sadece sözlü değildir. Sözlerle birlikte aynı zamanda nesnel iletişim de gerçekleşir. Eşine saygı göstermeyen bir babaya bu ortamda büyüyen çocuklar da saygı göstermeyeceklerdir.

Bu konuda bir bayan bakın neler anlatıyor: “Kendi anne ve babamla iletişimim bence iyi. Tabi ki iletişim denilince ne anladığımıza bağlı. Çok şey paylaşmıyoruz. Eskiden olduğu gibi problemlerimi anlatmıyorum. Sadece birkaç saatlik bir ziyaret oluyor benim ailemle görüşmelerim. Problemlerimi saklıyorum. Anlamazlar çünkü. Ben buna alıştım artık. Zor gelmiyor. Kendi içimde bütün sorunlarımı çözmeye alıştım. Eşimin ailesiyle de aynı. İdare ediyorum işte. Çok anlaşıyoruz. Kültürel farklılıklar etkili yine. Ben Karadenizliyim. Onlar Doğulu” (Kişisel görüşme, 2007).

Aile büyüklerinin çocuk eğitimine karışmaları konusunda da : “Büyükler çocuklarımızın eğitimine çok gerekmediği sürece karışmamalıdır. Onlardan yardım istendiğinde karışmalıdır. Bizlerin üstesinden gelemediğimiz şeylerde yardım edebilirler. Aksi takdirde anladıkları eğitim tarzıyla bizimki arasında ikilik çıkıyor. Bu da çocuk için iyi bir durum değil. Tabi ki müdahale etmek istiyorlar. Ancak ben müdahale ettirmiyorum. Onların eğitim anlayışıyla benim ki çok farklı. Usulüne uygun şekilde müdahalelerini önliyorum. Biraz inciniyorlar ama çocukların kalbi çok daha hassas diye düşünüyorum.” diyor başka bir aile (Kişisel görüşme, 2007).

“Büyüklerimiz çok anlayışsızdılar. Ama yine de başımızın üstünde tutmuşuzdur. Hatta çocuklarımı bu nedenle ihmal etmişizdir. Eşimin ailesi de benim ailemde sorunlarla doludur. Hep kardeşlerimizle uğraşmışızdır. Anne ve babamızda onlardan farklı değildir. Şuan eşim büyük kardeşiyle çok fazla görüşmüyor. Haliyle bizde görüşmüyoruz çok fazla.” diyen anne ve baba gençlik yıllarında tüm ailenin sıkıntılarıyla çok fazla ilgilendiğini hatta sırf bu nedenlerle kendi özel hayatlarının yaşayamadıklarını dolayısıyla bu durumun çocukları olumsuz etkilediğini kabul etmektedirler (Kişisel görüşme, 2007). Görüldüğü gibi sadece anne baba değil, ailedeki diğer kişiler de, ailenin iletişimini etkileyebilmektedir.

“Eşimle aramızda ciddi bir anlaşmazlık sorunu var. Birbirimizin görüşleriyle zıtlıklar yaşıyoruz. Benim için önemli olan onun için önemsiz oluyor, onun için önemli olan da benim için önemsiz oluyor tabii ki. Bu zıtlıklar çok fazla olunca çocuklar ister istemez bunu hissediyor. Uzun süreli küslüklerimiz olur. Bu her zaman olan bir durumdu. Evlendiğimizden itibaren eşim benimle ailesini birbirinden ayırmasını bilemedi. Ailesini her şeyin üstünde tuttu. Biz Elazığlıyız. Ben de doğu kültürünü biliyorum ancak o bunu biraz daha abarttı. Senelerce kayınlarım yanımızda kaldı. Sorunlarıyla hep biz uğraştık” (Kişisel görüşme, 2007).

Geleneksel ailenin dağılmasıyla birlikte akrabalar da eski önem ve değerinde gerileme göstermişlerdir. Ancak çocuğumuzun ve bizim onlarla ilişkilerimizin sürmesi, aileye büyük destek sağlayabilir. Her şeyden önce akrabalarımız bizi hemen hemen herkesten iyi tanırlar. Onlarla sürdürülen ilişkiler, çocuklara iyi aile ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konusunda örnek oluşturur. Akrabalar çoğu zaman güç durumlarda ailenin doğal müttefikidirler. Paylaşılmış aile yaşantıları ve hatıralar, bir aileye ait olma duygusunu pekiştirir. Buna benzer sözler komşularımız ve komşuluk ilişkisi için de söylenebilir. Akrabalar ve komşular sayesinde çocuklar, insan ilişkilerini, bilgi ve görgülerini daha güvenli bir ortamda öğrenme ve pekiştirme fırsatına kavuşabilirler (Koca, 2004).

3.1.1.7. Çocuklarla İlişkilerden Kaynaklanan Problemler

Çocukla ilgili yaşanan sorunların genelinde ailelerin çocuklarını zihinlerinde belirledikleri şemalara uygun yetiştirmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bir iletişim engelidir. Zihinlerindeki kalıplara çocuklarını yerleştiremeyince de, mutsuz olmaktadırlar. Aileler mutluluğu dış odaklı şeylerde arıyorlar. Çocuklarım benim söylediklerimi yaparsa benim istediğim gibi davranırsa seviniyorlar. Eşler birbirinin kendi istedikleri gibi olmasını istiyor, ancak o zaman kendilerini mutlu hissediyorlar. Mutluluk duygumuzu iç odaklı hale getirmek durumundayız. Bizim yapabildiklerimiz ve yapamadıklarımız bizim için önemli olmalıdır. “Ben neler yapabilirim” diye düşünmeli anne baba (Özkan, 2005).

Kendini ve eşini tanıyan ve çocuklarını yetiştirmek adına tutarlı ilişkiler sergileyen anne babalar, çocukları ile olan ilişkilerinde öncelikle onların hangi bakış açıları ile yaşama baktıklarını, dünyayı anlamlandırdıklarını bilmelidirler. Çocuğun dünyaya bakış açısını keşfedebilmek, öncelikle onu dinlemeyi gerektirir. Çocuğun gözü ile dünyayı görebilmek, kulaklarıyla duyabilmek önemlidir. Bunu yapabilmek için de anne-babaların empatik iletişim içinde olmaları gerekir. Empatik iletişimde bireyin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyması, onu anlaması ve geri bildirim vermesi söz konusudur. Empatik dinlemede kişiyi anlama birinci plânda yer alır. Çocukla kurulacak empatik iletişimde en önemli nokta fiziksel yakınlıktır. Çocukların küçük yaşlarda bir “bacaklar dünyasında” yaşadıkları unutulmamalıdır. Çocuklarla konuşurken diz çökerek ya da çocuğu kucağa alarak fiziksel yakınlığı sağlamak çocukla kurulacak iletişimde etkili olur.

3.1.1.7.1. Lakayt veya dikkatsiz oluşları:

Bu sorun daha çok onlar büyümeye başlayınca ortaya çıkıyor. Ergenlik dönemiyle birlikte çocuklar, tüm otorite ve baskı unsurlarından hoşlanmazlar. Ailelerin tüm kuralları sanki onlar çiğnesin diye vardır.

Var olan her şeyin zıddını yaşamak ve yapmak isterler. Dolayısıyla bu ve bununla birlikte gelişimsel özelliklerini bilmeyen aileler, çocuklarını bu konuda yargılayacaktır ve sorunları da çok olacaktır. Çocukların da anne babalarını en çok eleştirdikleri konulardan birisi de budur. “Ailelerimiz bizi anlamıyor. Bizi tanımıyorlar. Sadece kendi istediklerini yapalım, başka bir şey istemiyorlar.”demektedirler (ÖRGM, 2007).

Bir yerlere gidecekleri zaman habersiz gittiklerinden şikayet eden bir anne “Çocuklardan istediğim şey gidecekleri yeri söyleyip izin almaları. Söyledikleri andan itibaren istedikleri yere gidebilirler.” diyerek sadece merak etmemek istedikleri ve tabii ki otoritelerinin sarsılmasını önlemek için bu istektedir (Kişisel görüşme, 2007).

“Akraba ziyaretlerine oğlum pek gelmek istemiyor. Muhatap olmayı çok sevmiyor. Asosyal bir çocuk. Kızım ise onu tam zıddı. Sürekli konuşmak ister. Hep öne çıkmaya

çalışır” (Kişisel görüşme, 2007). Bunu söyleyen bir anne nispeten diğer annelere göre iyi bir durumdadır. Çünkü, çocuğunun asosyal olduğunu biliyor ve bunu kabul edebiliyor. Aslında tüm sorunlar bu noktadan itibaren çözülecektir.

Ailelerde daha önceden de dile getirdiğimiz gibi, anne babalar rollerini çok benimserler. Çocuklarının da birer birey olduklarını, onların büyüdüğünü ve artık onların da kendilerine özgü bir hayatlarının ve dünya görüşlerinin olması gerektiğini kabul edemezler. Dolayısıyla oldukça fazla sorun çıkacaktır bu konularda. Yapılan görüşmede bir birey şöyle yakınmaktadır: “ Anne ve babamın gözünde hala bir değer bulamadım ya çok üzülüyorum. Üniversite bitirdim. Mesleğimi elime aldım. Çalışıyorum ve çevremdeki birçok kişiden kişilik özelliklerim nedeniyle takdir alırken hala ailem beni eleştirecek ve bana öğretecek bir çok şey bulabiliyor. Korkarım ki ben bu konumdan hiçbir zaman kurtulamayacağım” (Kişisel görüşme, 2007). Ailelerin biraz daha kendilerini geliştirerek, çocuklarının gelişimsel özelliklerini bilmesi ve buna göre davranması gerekmektedir.

3.1.1.7.2. Yemek ve ev düzeni alışkanlıkları:

Bu sorun da aynı şekilde çocukların büyümeye başlamasıyla ortaya çıkacak bir sorundur. Çünkü çocuklar, küçük yaşlarında bizlerle birlikte yemek yer, bizlerle birlikte evde var olan tüm kurallara uyarlardı. Ancak ergenlikle birlikte bireyselleşmeye başlayan çocuk, artık ailesiyle birlikte daha az birlikte olmak için elinden geleni yapacaktır, bir görev bilinciyle kuralları çiğneyecektir.

Görüşme yapılan ailelerde küçük çocuğu olanlar: “Tüm aile yani dördümüz çay saatlerinde, yemeklerde beraber oluruz. Gezilere gideriz beraber. Alışverişe ve akraba ziyaretlerine beraber gideriz. Özellikle dini gün ve gecelerde hediyeler alır. Çocuklara dağıttırırım. Tüm aile kandil simitlerimizi alır, aile büyüklerimizi ziyarete gideriz. Aynı şekilde bayramlarda da aynı şeyleri yaparız” (Kişisel görüşme, 2007). Bu aile imrenilecek olan birlikteliklerini ve uyumlarını anlatırlarken, görüşme yapılan başka bir anne de ergenlik dönemindeki oğlu için: “Çok geç yatar. Ertesi gün okula gidecektir ama yine de geç yatar. Küçük oğlum da O’nu aynen taklit eder. Çok müzik

dinlemez ama abisi ne dinlerse onu o da dinler. Büyüğünü anlamaya çalışıyorum ama küçük oğlumda O'na benzemeye çalıştığı için korkuyorum” diyerek bir nevi şikayette bulunmaktadır (Kişisel görüşme, 2007). Annenin buradaki endişesi de yersizdir. Çünkü bunlar geçici şeylerdir. Ergenlikle birlikte çocuklarımızda değişimler olacaktır. Bu onların kişiliklerini bulması için geçirmeleri gereken normal bir süreçtir. Bu ne korkulacak bir durum ne de bulaşıcı bir “hastalık” tır. Tüm bu tasaların kaynağı ailelerin bilgisizliğidir. Bilgisizlik nedeniyle de iletişimde problemler yaşanmaktadır. Bu dönemde çocuklara direktifler vermenin veya ahlaki kurallardan bahsetmenin yanlışlığını bilmeden iletişimimize yön veririz daha çok. Çocuk kuralları eğer çokça çiğniyorsa ya uyarılır ya da öğütte bulunulur. Her iki durumda da O'na “sen çok kötü bir şey yapıyorsun. Sen çok kötü bir çocuksun” mesajı verdiğimizizin farkında bile olmayız. Çocuk da bu düşüncelerimize karşılık verdiğinde yine O'nu değiştirmekle suçlarız.

Kendisine öz eleştiri yapan bir anne bu konuda şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: “ Biz çok yoğun bir aileyiz. Eşim sık sık iş gezisi için şehir dışına çıkar. Ben de işlerim nedeniyle yoğunum. Çocuklar da çalışıyorlar. Öyle çok küçük çocuğum olmadığı için de ben evde çok fazla zaman bulamadığım için yemek yapmam. Aslında eve döneceğim zaman da belli değildir. Ben gelene kadar da bir şeyler yiyen olursa olur, olmazsa da beraber aynı masada yemek yesek de, çok fazla konuşmaya halimiz kalmaz. Televizyon eşliğinde yemeklerimizi yeriz. Sonra odalarına çekilenler çekilir. Ailede geç yatma adeti var. Kitap okuma alışkanlıkları var. Hepsi kendi alanıyla ilgili kitapların yanında roman ve güncel kitaplar da okuyorlar. Zaten eve aylık ve haftalık dergiler ve gazeteler geliyor. Ondan da hep birlikte istifade ediyoruz. Okul gezilerine gönderiyoruz elimizden geldiğince. Biz de herkes gayet rahat ve otoritesiz bir hayat yaşıyor” (Kişisel görüşme, 2007). Görüldüğü gibi rahat ve otoritesiz bir hayat yaşıyoruz denilen ailede aslında aile olmak adına hiçbir şey yaşanmamaktadır ama anne baba bunun farkında değillerdir. Bireysel özgürlükler tabii ki olmalıdır ancak asgari paylaşımlar da ailedeki bağları sıcak tutacaktır. Ailevi bağlar olmazsa, zaman içerisinde ortada aile diye bir şey kalmayacaktır.

Beraber zaman geçiremediğini söyleyen ama bir araya gelince de bu zamanın çok özel olduğunu düşünen ve bunu ailesine de hissettiren anne babalarda mevcuttur. “Çok fazla bir araya gelemeziz. Gelince de özel olduğunu biliriz ve öyle davranırız. Özel yemekler yaparım. Hep beraber eğlenceli bir yemek geçiririz” (Kişisel görüşme, 2007).

Ailevi ilişkileri çok iyi olmadan da yıllarca sürdürüldüğü bir ailede de bayan şunları anlatmaktadır: “Ailemizde çok fazla televizyon izleniyor. Sabah açılır. Akşam yatarken kapanır. Ve de genelde hep spor izlenir. Hep kendi bildiklerini uygularlar. Bu konuda kesinlikle demokrasi yoktur. Hep beraber yaptığımız şeyler evin içerisinde yaptıklarımızdır. Yemek yerken genelde toplanırız hepimiz. Onun dışında ortaklaşa bir şeyler yapamayız. Çocukların babayla diyalogları çok zayıf. Hiçbir problemi babalarına yansıtmazlar. Anlamayacağını düşünürler ki haklıdırlar. Anlayışlı değildir. Ben de anlatmamayı tercih ederim çünkü anlatırsak tepkisi büyük ve gereksiz olacaktır. Çocukların kırılmasını istemem hiçbir zaman. Ayrıca artık büyükler. Onlar da olur bir laf söyler o yaşta adamın kalbi kırılır”(Kişisel görüşme, 2007).

Beraber paylaşılanların az olduğunu söyleyen bir başka anne: “Eşim çok yoğun çalışan birisidir. Sabah erkenden çıkar. Gece geç vakitte döner. Ben son iki yıldır kalkıp kahvaltı hazırlıyorum. Daha öncesinde hazırlamazdım. Beraber yemek yeme alışkanlığı pek yoktur bizde. Zaten akşam ve sabah kesinlikle yoktur eşim. Çocuklarda okuldan sonra acıktıkları için hemen yerler. Büyük kızım şuan zaten yurttaki kalıyor. Dört kişiyiz yani ve bizde bazen beraber bazen de ayrı yeriz. Sadece Pazar günleri sabah kahvaltısında beraber oluyoruz. Onda da genelde eşim konuşur. Biz dinleriz. Sohbet ederek geçirmeye çalışıyoruz. Ama daha çok eşimin çocuklara verdiği hayat dersleriyle geçiyor bu sohbetler. Çocuklar çok konuşup, çok soru sorup bunaltmazlar bizi. Çocukların birbiriyle diyalogları da zayıf. Çok fazla beraber konuşmazlar. Çok yakın olup, aralarında birbirlerinin sırlarını saklamazlar” (Kişisel görüşme, 2007). demektedir. Aile içerisinde paylaşımlar az oldukça, o ailede yetişen çocuklar aile olmak bilincini taşıyamamaktalar. Kardeş olmak, aile olmak adına özel şeyler yapılmalıdır.

3.1.1.7.3. Harcama ve tüketim alışkanlıkları:

Çocukların harcama ve tüketim alışkanlıkları yine anne ve babayla alakalı bir durumdur. Çocuğa kazandırılacak olan iç disiplin sayesinde bu sorun başlamadan bitirilir. Çocuklar gelişimsel özelliklerine göre çeşitli ihtiyaçlar içerisine gireceklerdir. Bu ihtiyaçlarının karşılanması da onlar için çok önemlidir. Çocuklar ergenliğin başlangıcına kadar “egosantrik” yani “ben merkezci” düşünürler. Dünyada kendilerinden daha önemli bir şey yoktur. Herkes ve her şey onlar için vardır. Çocuklara bu dönemde kazandırılacak olan tüketim alışkanlığı ileride kendi başlarına sorun açacak olan bir konudur. Çocukların her istediği alınmamalı, sınırsız harçlık vs. verilmemelidir. Ayrıca ergenlikle birlikte dış görünüşe değer verme , beğenilme arzusu da baş gösterir. Arkadaşlarına olan özentisi de onun bu dönemdeki değer yargılarını etkiler. Bir gruba ait olmak arzusu ergenlik dönemi için önemlidir. Çocukluğunda alış verişe çok değer vermeyip de sonradan alış verişi çoğaltanlar tamamen bu dönemin özelliklerinden dolayı bu davranışı göstermektedirler. Ailenin bu durumu makul bir şekilde anlatmasında yarar vardır. Çünkü ailenin çocuğun her istediğini karşılaması eğitim açısından doğru değildir ama karşılayacak gücü de yoksa bu durumu çocuğunu karşısına alarak anlatarak çözmelidir. Aksi takdirde çocuğun kişiliği zedelenecek, kendisini değersiz ve yetersiz hissedecektir.

Görüşmede bir baba şöyle açıklama yapmıştır: “Harçlık olayı genelde kim ne kadar hır çıkarırsa ona göre pay şeklinde bölüşülürken, Çocuk harçlığını bazen direk benden, bazen de kartla çekerler. Harçlık hiçbir zaman yetişmiyordur. Arkadaş çevresinde harcarlar. Ben harcamalarımı gençliğimde kısıtlı yaptığım için onları hiçbir zaman zor durumda bırakmamak için çabaladım. Ancak bunların hiç insafları ve düşünceleri yok. Ben onlar zor durumda kalmasın diye düşünüyorum ve çabalıyorum ama onlar harcarken hiç düşünmüyorlar” (Kişisel görüşme, 2007).

Bu durum bize klasik anne baba tutumlarından aşırı hoşgörülü aileyi hatırlattı. “Ben zorlandım, istediklerimi alamadım. Onlar bari aynı şeyi yaşamassınlar” diyen baba, aslında çocuklarına iyilik değil, kötülük yaptığını acaba biliyor mu? Çocuklarına bazı durumlarda harcamalarına dikkat etmeleri gerektiğini hiç öğretmemiştii ki şimdi

onlardan anlayış beklemektedir. Beklentilerimiz iletişimleri etkiler. Ancak beklenti içine gireceğimiz zaman bu durumun olabirliğini ve bizlerin haklılığını da düşünmek zorundayız.

Başka bir ailede durum daha farklıdır: “Evde çalışanlar oğlum, kızım ve eşim. Kartlarını babalarına vermişirler. Babamız paraları çeker getirir. Para evde durur. İhtiyacı olan yine babadan veya o yoksa benden alırlar. Herkes bu konuda dikkatli harcama yapar. Para konusunda gizli kapaklı bir şey olmaz” (Kişisel görüşme, 2007). Az önceki aileden sonra bu ailede durum daha farklıdır. Az önce ne kadar kuralızsılık varsa, bu ailede de o kadar kuralcıdır. Kendi çalışan kişiler paralarını bankadan çekmemek de, bu durumun idaresini de babalarına bırakmaktadırlar. Burada da baba otoritesinin ne kadar kuvvetli olduğunu görmekteyiz.

Bu aile de ise, çocuğa harcama disiplini kazandırmak adına güzel bir örneğe rastlıyoruz: “Çocuk harçlığını babasından alır ama şöyle: para belli bir yere konur çocuk da sabahleyin kendine yetecek kadarını alır. Sadece yiyeceğine harcıyor. Arkadaş çevresiyle ara sıra paylaşıyor. Harçlığını yetiştiriyor. Ama tabii ödül olarak ek yapıyoruz. Sınavda başarılı olduğunda ya da sınıfta farklı bir tavır sergilediğinde”(Kişisel görüşme, 2007). Bu şekilde ne kadar harcaması gerektiğine kendisi karar veren çocuk, ileride ailesine sorun oluşturacak harcamalarda bulunmayacak ve böyle talepleri olmayacaktır.

3.1.1.7.4. Arkadaş seçimi:

Arkadaşlık gereksinmesi bebelik dönemine kadar uzanır. Ağlayan bebek, yanına bir başkasının yaklaştığını görünce susar. Çocuklar arkadaşlığa, sadece doyum sağlamak için değil, aynı zamanda deneyim kazanma amacıyla da gereksinme duyarlar. Çocuklar diğerleriyle birlikte ola ola, grup isteklerini ve kabul edilen davranışı öğrenirler. 12 aylık bebekler yan yana getirdiklerinde, bir karşılıklı ilişki kurma isteği görülür. Birbirlerine bakar, yaklaşır, keşfeder ve daha sonra oyuncaklarını paylaşırlar. Ancak bu temaslar çok kısa sürelidir. Bu tür karşılıklı ilişkilerin pek azının süresi bir dakikayı geçer. Yaşamın ikinci yılında yaşlılar arası ilişkiler daha karmaşık ve çeşitlilik gösteren

bir hal alır. Ve 3 yaşına gelindiğinde, çocuklar yaşlılarıyla ilişki kurmada kendilerine özgü ve kalıcı yöntemler geliştirmiş olurlar. Bazılarında olumsuz sosyal tavırlar görülür. Bu yaş grubunda yaşlılarına bir şeyler verme, değerleriyle birlikte faaliyette bulunma ve sevgi gösterileri görülür. 3 ve 4 yaşları arasında yaşlılarla kurulan arkadaşlıkların sayısında artış olur. Anaokulu, yaşlılarla birlikte olma ve onlarla faaliyette bulunma konusunda geniş olanaklar sağlar. Dıştan gelen bu desteklere ek olarak, çocuğun gelişen bilişsel, sosyal ve iletişimsel becerileri yaşlılarıyla daha başarılı ilişkilere girmesine olanak sağlar (Bacanlı, 1998).

4 yaşından önce çocuklar, normal olarak beraber oldukları, kişilerin oyun arkadaşları olmasını isterler. Onlarla oyun faaliyetlerini paylaşmak arzusundadırlar. Bu dönemde çocuklar, kendileriyle oynayacak bir ya da iki arkadaşlarını seçerler. Önceleri seçtikleri oyun arkadaşları her iki cinsten olabilir. Ancak okula girmeye hazırlandıkları sırada, çocuklar oyun arkadaşlarını kendi cinslerinden seçmeye özen gösterirler. Çünkü sosyal baskı nedeniyle kendi cinslerine uygun oyunlar oynamayı öğrenmelidirler. Çocuk ilkokula başladığında, arkadaşlarının sayısı ve bunların çocuktaki etkisi anaokulundakilere göre daha çoktur. Çocuğun arkadaş sayısında görülen artışa rağmen, bu dönemde henüz yakın arkadaşlıklara rastlanmaz. Oysa, son çocuklukta arkadaşlıklar sayı açısından değil, yoğunluk açısından artış gösterir.

Okul döneminde çocuklar, arkadaşlarını çoğunlukla yakın çevrelerindeki komşularından seçerler. Ancak seçimi yaparken, kendi yaşlarına, cinslerine, zihinsel ve sosyal düzeylerine uygun olmalarına özen gösterirler. Yıllar ilerledikçe, arkadaş seçiminde, yardımseverlik, dürüstlük, sağduyu sahibi olmak, arkadaş canlısı olmak gibi kişilik özellikleri ön sırayı almaya başlar.

Çocuk okula girdikten ve başka çocuklarla ilişki kurmaya başladıktan sonra, evin civarında yalnız başına ya da bir, iki arkadaşla oynama hevesini kaybeder. Artık o, yalnız başına kalmayı can sıkıcı bulur. Gezilirde, davetlerde veya aile toplantılarda anne babasıyla birlikte bulunmayı arzu etmez. Bu çağda kişisel oyunlardaki ilgi, grup oyunlarına çevrilir ve arkadaşsız oyun önemini yitirir. Çocukluğun sonlarına doğru arkadaş gurubunun daha etkili oluşunun, kısmen çocuğun zamanının büyük bir

bölümünün arkadaşlarıyla birlikte geçirmesini rolü vardır. Çocuğun içine girdiği bu çağa, sosyal bilincin çok hızlı geliştiği bir dönem olması nedeniyle (Çete Çağı)"Geng Age" adı verilir (Bacanlı, 1998). Ortak ilgilere sahip çocukların oluşturdukları oyun guruplarıdır. Çete, otorite itibariyle yetişkinlere düşman olabilirler.

Çocukların ev dışı çevrelerindeki arkadaş ve diğer erişkinlerle olan ilişkileri, olumlu ve doyum verici biçimde ise, onlar bu türlü bir sosyal ilişkiden memnun kalacaklar ve aynı ilişkilerin yenilenmesini isteyeceklerdir. Aksi gerçekleştiğinde ise, dış dünyayla ilişkilerini kesecekler ve aile üyelerine döneceklerdir. 6 yaşından 8 yaşına doğru gurup oyununda giderek bir artma görülür. Bu değişmeye koşut olarak sosyalleşmede de belirgin bir artış meydana gelir. Çocuk daha az bencil ve saldırgan, buna karşılık, daha fazla grup bilincine sahip ve yardımsever olur.

6-7 yaşından itibaren kızlar ve erkekler, kendi cinslerinden oluşan guruplarıyla birlikte oynamaktan büyük bir zevk duyarlar. Yaklaşık olarak 7 veya 8 yaşlarında 11 veya 12 yaşlarına kadar olan son çocukluk çağında, söz konusu çocuk gurupları 6 kişiden 10 kişiye kadar yükselir. Fakat bu guruplar, üyelik bakımından hala kesinleşmiş ve mükemmelleşmiş değildir. Grup giderek kendi hareket tarzını kurallarını geliştirir. Bu, üyelerin hile yapmadan oynamalarını sağlamak, grubun giriştiği işte herkesin kendi payına düşeni yapmasına olanak hazırlamak şeklinde gerçekleşir. Yaşın artmasıyla birlikte, hem çocuğun ilişkide bulunduğu grubun büyüklüğünde, hem de gurup faaliyetlerinin süresinde bir artış vardır. Oyun gurubu zamanla çocuğun yaşamına hükmetmeye başlar. Ona birtakım kavramlar kazandırır. Bunlardan bir bölümü doğru, bir bölümü yanlıştır. Bir gruba ait olma, çocuğu sadece arkadaş ve eğlence sağlamakla kalmaz, aynı zamanda ona gurur ve statü duygusu da verir. Sonuç olarak çocuk, grubuna karşı güçlü bir bağlılık duygusu beslemeye başlar (Senemoğlu, 1999). Genel bir kural, okul öncesi dönemde aile içi deneyimler, okul döneminde de aile dışı deneyimler, kişilik oluşumu ve yapılanmasında büyük bir önem taşımaktadır.

Arkadaş ilişkileri çocuğun evde karşılanmayan en önemli gereksinimlerinden birisidir. Arkadaş edinmek, bu ilişkiyi sürdürmek büyük bir olgunluk istiyor. Bu nedenle bir kimsenin ruhsal olgunluğu arkadaşlarına bakarak saptanabilir. Gerçekten çocukluğun

en ağır ruhsal bozukluk diyebileceğimiz içe-kapanıklıkta en önemli faktör çocuğun arkadaş ortamına karışmaması, arkadaşsız olmasıdır. Yapılan görüşmede bir aile şunları açıklamaktadır: “Arkadaş seçimlerinde biz biraz onlara elit ortam sağladığımız için serbesttirler. Kendi başlarına gezemezler. Nereye gideceklerse beraber gideriz. Okulları ya özel okuldur. Ya da çevresi iyi seçilmiş devlet okullarıdır. Dersaneleri yine aynı şekilde dikkatlice seçilmiş bir dersanedir. Hayatları okul, dersane ve evden ibaret olduğu için seçecekleri arkadaşları da çok iyi ailelerin çocukları olur. Hoşlanmazsak ona da eşim fark ettirmeden müdahale eder.biz arkadaşlarından ziyade bizlerle vakit geçirmelerini doğru buluyoruz” (Kişisel görüşme, 2007). Kimi aileler çocuklarının yaşlıları ile oynamasını istemez, bunu engeller. Çocuğuna ham ana hem baba hem arkadaş olma düşüncesine girerler. Çocuğunu gezdirir, onunla oynar. Bu yanlıştır. Çünkü çocuk gerek okul ortamında gerek diğer sosyal çevrelerde arkadaşlıklar kuramaz yine eve döner ve içe kapanır. Böyle ana babalar çocuğunun dışarıda çocuğunun kötü şeyler öğreneceğinden, düşüp yaralanacaklarından korkarlar ve sürekli çocuklarına müdahale ederler.

Yapılan görüşmelerde aileler çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine müdahil olduklarını dile getiriyorlar: “Arkadaşlarını çok seçerek edinir zaten. Aileleriyle tanışırım. Tanıştıktan sonra görüşmelerine izin veririm. Oğlumun arkadaşları var. Mahalleden veya okuldan ama kızımın hiç yok. Kızım ise, ilginçtir ki hep yaşam seviyesi ve yaşı kendinden düşük olanlarla arkadaşlık ediyor. Çok kızıyorum O’na. Ama yine de arkadaşlık ediyor. Hiçbir arkadaşlarının evine göndermez babası. Ben de istemem zaten. Daha çok bize çağırırım. Ben gözümün önünde olsun isterim. Kızım çok müdahaleci. Her şeye karışır. Öğretmeniyle de çok sorun yaşadık bu konuda” (Kişisel görüşme, 2007). Görüldüğü gibi aile oldukça titiz ve seçici davranmaktadır bu konuda. Yalnız ailelerin bu “kimseye göndermem” yaklaşımını bir çok aileden duymuş bulunuyorum. Herkes bir başkasına güvenmiyorlar. Hal böyle olunca başka ailelerde kendi çocuklarını göndermezse, çocuklar nasıl olacak da arkadaşlık yapacaklardır? Bu duruma biraz dikkat etmek gerekmektedir. Ailelerin dikkatli olmaları gereklidir. Ancak bu dikkatlerini çocuklara direk müdahale olarak yansıtmamalıdır. Çünkü çocuk kendi kararlarını verememek nedeniyle kendine güvensiz olarak yetişecektir. Ailesinin istemi altında yetişmiş bir çocuk ileride çok büyük kişilik zaafı yaşayacaktır.

Başka bir ailede anne anlatıyor: “ Ben kişilik yapım gereği küçücük yaşımda dahi kararlarımı kendim vermek isterdim. Anne ve babamın bana söylediklerini değil kendi merak ettiğim şeyleri yapardım. Ailem, bir kişiyle arkadaşlığım konusunda beni uyarmıştı. Ben yine onları dinlemedim tabi ki. Onlardan habersiz o arkadaşım ile görüşmelerime devam ettim. Ancak daha sonra arkadaşım benim kalemlüğimin aynısı olan kalemlüğünü kaybedince “benim kalemlüğümü aldı” diye bana iftirada bulununca “ailemin sözünü niçin dinlemedim de bununla arkadaşlık ettim” dedim kendime. Tabi ki benim için zor olan bu dönemde hiçbir şekilde aileme bu durumu anlatamadım ve çok ağır bir şekilde atlattım. Ama bu benim için çok iyi bir deneyim oldu. Daha sonra arkadaşlıklarımı kurarken, güvenene kadar hep mesafeli olmuşumdur. Ama ailemin de hatası vardı bu olayda. Bunu da kendime ilke edindim. Şimdi çocuğumla arkadaşları konusunda asla müdahaleci bir anlayış içine girmiyorum ancak onu hiçbir zaman da yalnız bırakmıyorum” (Kişisel görüşme, 2007).

Kimi ana babalar da çocuklarının arkadaş ilişkilerini engellemezler. Ama kiminle oynayıp oynamayacaklarına karışır. Bu tür çocuklarda daha sonraki dönemlerde arkadaşlık kurmada güçlük çekerler. Bu çocuklar hep başkalarına göre hareket ederler, pasif ve kendilerine güvensiz olurlar. Saldırgan eğilimli çocuklar da sürekli arkadaşları ile çekişme içine girerler. Bencil olurlar.

Cinsel kimliğini kazanmakta güçlük çeken bir erkek çocuk ya hep kız çocukları ile ya da kendi yaşından küçüklerle oynamayı tercih eder. Dolayısıyla ana babaya düşen görev eğer gerçekten çocuklarını iyi eğitmişlerse çocuğunun kötü arkadaşlarla birlikte olacağından endişe duymamalıdır. Bir bakıma arkadaşsızlık kötü arkadaş edinmekten daha kötüdür. Eğer çocuğun arkadaşlığında aksamalar görülüyorsa arkadaşlarına aşırı bağımlıysa problem ev içindeki bir eksiklikten kaynaklanıyor demektir. Sonuçta çocuğun arkadaş seçimi yine anne baba denetiminde olmalıdır. Ancak bu durum çocuğa sezdirilmemelidir. Zaten başarılı, iyi eğitim almış çocuklar daha kendine güvenli, daha dışa dönük ve arkadaş ilişkilerini dengelemiş olur.

Ailesini değerlendiren yetişkin bir birey anne ve babasının kardeşiyle olan diyalogunda oldukça şikayetçidir. Anne ve babasının arkadaş ilişkilerinde kardeşini oldukça serbest

bıraktığından rahatsız olmaktadır: “Kardeşim, arkadaşlarıyla gayet samimidir. Arkadaşları işine gelen kısımlarda her zaman yanındalar, hepsi birbirine karşı kendilerini ispatlama yarışındadır. Gezdiği yerler özentili kokan yerler. Yani karınlarını doyuracaklar en nihayetinde, bunun illaki sadece belli isimdeki yerler mi olması gerekiyor” (Kişisel görüşme, 2007)? Burada bunu anlatan kişiye katılmamak mümkün değil. Çünkü, kendilerini birbirlerine ispat etme davranışı yine ergenlikle birlikte yaşanan duygular. Şu anda bu çocuklar, özentili sonucu belli yerlere gitme davranışı içine giriyorlar. Ancak bunun kontrollü olması gerekmektedir. Çünkü, özentili ucu çok açık bir kelimedir. Özentili sonucu ve kendini ispat da işin içine girince, birçok hata yapan genç vardır toplumumuzda.

Yapılan görüşmede bir aile çocuğunun arkadaş ilişkilerini anlatırken şunları söylüyor: “Çocuğumuzun arkadaşlarını çok fazla tanımıyoruz. Babasıyla evde İnternet için sorunlar yaşayınca evdeki İnternet bağlantısını iptal ettirdik. İnternet kafeye gidiyor. Oralarda iyice yanlış şeylere alıştı. Sigara içiyor. Bu konuda ben hiçbir şey söyleyemiyorum. Çünkü kendim içiyorum” (Kişisel görüşme, 2007). Ergenlik dönemiyle birlikte aileyle çocuk arasındaki ipler gerilmeye başlar. Kız çocuk ile anne, erkek çocuk ile de baba arasında her türlü sorunlar yaşanabilir. Yetişkin bireyler çocuklarının geçirmiş oldukları bunalımlı dönem ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları için onların her yaptığı davranışı yanlısamayla karşılarlar. Karşılıklı olarak birbirlerini her biri yanlış anlar durur. Yine ailelerin eskiden getirmiş oldukları bazı inanç ve tutumları vardır. Nedense anne babalar, değişmek ve kendilerini yenilememekten hep uzaktırlar. İnsanların değişmesini ve kendilerini yenilemelerini olumsuz bir davranış olarak algırlarlar. Bu nedenle her yeni olana karşı önyargıları vardır. Çocuklarını bu “yeni olan” ve “ kötü olan” her şeye karşı korumak duygusu içerisindedirler. Ancak yaşantısına çok fazla karışılmasını istemeyen ergen bireyler bu davranışları hayatlarına yapılmış müdahaleler olarak görüp, büyük tepki geliştirirler. Aile de bu konuda anlayışsız davranırsa, çocuklar, aileden uzaklaşma davranışı içerisine girerler. Eğer bu eleştirilecek olan davranış bir de ailede uygulanıyorsa çocuk ailesinin hiçbir söylediğini ciddiye almayacaktır.

Başka bir aile arkadaş konusunda: “Genellikle memnun olduklarımla görüşürüm. Zaten arkadaş konusunda seçici davranıyor. Yakından tanıyıp, ailece görüşmeye çalışıyorum. Uygun bulmadıklarımla da görüşemeyeceğimizi anlatmaya çalışıyorum. İkna etmek için çabalarım” demiştir (Kişisel görüşme, 2007). Belki en itidalli yolu bu aile gibi aileler göstermektedir.

Ergenlik dönemiyle birlikte çocuk kendini biraz daha ailenin etkilerine kapatır. “Kendi” olmak çabası içerisinde. Bu dönemde, eğer çocuk arkadaşlarına aşırı bağımlıysa, aileden kaynaklanan sorun var demektir çünkü birey kabul edilmek ve değerli bulunmak ister. Aile içerisinde kabul edilmeyen bireyler, kabul edilecekleri arkadaş çevresini edinirler. Bu durum ise tehlikeli sonuçlar doğurur. Çünkü, arkadaş çevresi kötü ise, çocuğu yanlış davranışlara sevk edecektir. Suç işlemede arkadaş çevresinin rolü önemlidir. Çevreyle iyi iletişim kuramayan çocuklarla, otoriteye başkaldırma eğilimi gösteren çocuklar belirli bir arkadaş grubuna katılmakta, bu grupta sosyal kabul görme ve bir statü sahibi olabilmek için grup dayanışmasına gereksinim duymaktadırlar. Bu beraberlik zaman içinde ergenlik çağının özelliklerinin de etkisiyle bir suçluluk çetesine dönüşebilmektedir. Suç işleyen çocukların arkadaşları arasında suçlu ve alkol kullananların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Ergenlik döneminin kendini arama, kurulu düzene başkaldırma, çelişkiler ve belirsizlikler içinde bulunma şeklinde özetlenebilecek bazı özellikleri, gençte onu destekleyecek, değerlerini paylaşacak ve bu ölçüde de özdeşleşebilecek bir arkadaş grubu özlem ve ihtiyacını doğurmaktadır. Katıldığı grupta suçlu gençlerin oluşu, sonuçta onun suça yönelmesine yol açabilmektedir (İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007).

3.1.1.7.5. Kılık kıyafetleri:

0-4 yaş aralığındaki çocukların giyim zevki daha çok annelerinin tercihine göre belirlenirken, özellikle 4 yaşındakilerin düz kıyafetleri değil de renkli ve üzerinde resimler olan kıyafetleri tercih ettikleri gözlenmiştir. 5 yaşından itibaren çocuklar kendi kıyafetlerini belirlemek istemektedirler.

10-13 yaşındakiler “önemsenmek” istiyor. Bu nedenle onların kıyafetlerini alırken, kesinlikle onların tercihlerine bırakmak gerekmektedir. 10 yaşından büyük çocuklar kıyafetlerinde daha çok liseye giden büyüklerini örnek almaya başlar ve kendi vücutlarıyla ters orantılı kıyafet ve model tercihinde bulunurlar. Markaların büyüklerle orantılı markalar olmasına dikkat gösteriyorlar. Çocuklara alış veriş yapılan mağazalarda alış veriş yapmak istemiyorlar.

Yapılan görüşmelerde ailelerin çocukların kıyafetlerine çok fazla müdahil oldukları gözlenmiştir. Aileler genellikle çocukların kendilerinin belirleyecekleri grup içerisinde alırken serbest olmaları gerektiğini kabul ederken, ailenin belirlediği sınır dışına çıkmalarını kabul etmek istemediklerini söylemektedirler. “Çocuklar kıyafetlerini kendi beğenir ama benim kabul etmeyeceğim bir şey giyerlerse de buna izin vermem demektedirler: “Kıyafetlerini kendileri beğenir. Ama genellikle beraber gider alırız. Kıyafetlerine karışırım. Öyle her istediklerini giymelerine izin vermem. Uçuk kaçık şeyler giydirmem mesela” (Kişisel görüşme, 2007).

Bir anne şöyle sitemde bulunmaktadır: “Belli yaşlara gelinceye kadar bizlerin istediğimiz tarzda giyindiler hep. Ama sonra ne olduysa değişik giyinmeye başladılar. Nerde benim sinir olduğum bir kıyafet varsa bizimkiler gidiyor inadıma sanki onu alıyorlar. Benim başkalarında eleştirdiğim her şeyi giyer oldular artık” (Kişisel görüşme, 2007).

“Kıyafetlerini kendi ve popüler kültürün markalarından seçer” diyen başka bir aile de çocuğun giyimine hiçbir şekilde karışmak istemediğini dile getirmiştir (Kişisel görüşme, 2007). Kıyafet unsurunun gereksiz bir ayrıntı olduğunu ve büyütülmemesi gerektiğini düşünmektedir.

Başka bir aile çocuklarının kıyafetleri konusunda görüşlerini belirtiyorlar: “İlk üçü kıyafet yönünden iyi ama son iki numara pantolondan başka bir şey giymiyor. Tabi onların okuduğu okulun da bunda etkisi büyük” diyen aile çocukların kıyafetlerini belirleme tarzlarında etkili olan unsurlardan birisi olan çevre faktörüne işaret ediyor (Kişisel görüşme, 2007).

Aileler çocukların ne giyeceklerine müdahale etmek isteyince özgürlüğünü kısıtlamak adına bu durumu bir saygısızlık olarak gören çocuk, bu durumda ailesine karşı gelebilmekte ve onların istemediği tarzda da olsa giyinmektedirler. Özellikle ergenlik dönemiyle birlikte aileler çocuklara kıyafetleri konusunda baskı uyguladıklarında iletişim ortamı gerilmekte ve büyük sorunlar oluşmaktadır.

Aileler çocuklarının gelişimsel ve kişilik özelliklerini bilmemektedirler. Bu nedenle bahsedilen sorunların bir çoğunu yaşamaktadırlar. Onların aileye uyumsuz davrandıkların şikayet etmeleri, kıyafetlerinden hoşlanmamaları, arkadaşlarına müdahale etmeleri vs. her biri gelişimle ilgili durumlardır ve ailelerce, aile olmak adına adım attıkları andan itibaren bilinmesi gereken konular arasında olmalıdır. Mesela ailelere çocukların saygı ve sevgi konusundaki davranışları sorulmuş, çocukların yaşları büyüyünce saygı konusunda ailelerden çıkan ses tonu aynıdır: “Eskiden böyle değildi. Artık bizi dinlemiyorlar. Ne söylesek bağıyorlar. İyice saygısız bir çocuk oldu çıktı.” Bu cümleleri uzatmak mümkün. Önemli olan, susmasına alıştıkları çocuklarının, artık susmaması sonucu ailelerin panik yaşamasıdır. Burada öne çıkan şey ailelerin, saygı olarak nitelendirdikleri durumun, aslında “çocukların korkudan dolayı konuşmaktan çekinmesi” olduğunu anlamamalarıdır. Ayrıca yine ergen psikolojisini bilmedikleri için, verilen her tepkiyi abartılı bir şekilde anlamak çabası içerisinde de olmaktadır. İletişim açısından bu durum anne babanın bilgisizliği olarak hatalara neden olan kötü bir durumdur.

Örneğin, üç yaşında bir çocuk oyuncağını arkadaşı ile paylaşmak istemeyebilir. Anne-babalar çocuklarının oyuncağını paylaşmamasından rahatsızlık duyarlar. Oysa bu yaşta olan çocuklarda oyuncağını paylaşmama gelişim dönemi özelliğidir.

3.1.1.8. Aile İçi Otorite sorunu

Disiplin ve otorite kullanımı ailelerdeki iletişim problemlerin temelini oluşturmaktadır. Aileler, ailenin düzeninin devam etmesi ve yaşantının normal bir şekilde sürdürülebilmesi için disiplinin ve otoritenin mutlaka olması gerektiğine inanırlar. Ancak disiplin ve otoritenin niçin ve nasıl olması gerektiği konusunda aileler genel bir

kanı içinde değillerdir. Kabul edilmiş olan disiplin ve otorite tanımlarından hareketle kolay olan yolu seçerler. Biz, özellikle disiplin konusunda, disiplinin ne olduğu konusunda çok fazla bilgiye sahip değiliz. “Orta karar mı olayım, sert mi olayım. Nasıl davranayım” bunu genelde aileler bilemiyorlar. Çocukları yeteri kadar dinlemiyoruz. Dinlerken iletişim engelleri dediğimiz hataları yapıyoruz. Dolayısıyla çocukla iletişim kanalımızı kapatıyoruz. Çocuklarımız bize açılmıyorlar. Genelde bu iletişim kanalının kapatılması nedeniyle oluyor. Bu iletişim engelleri de neler? Genel tanımlamayla geçeceğim: Emir vermek, ahlak dersi vermek, öğüt vermek... Biz genelde konuşurken, karşımızdakine bu tarz çeşitli ahlak dersleri, öğütler vererek o kanalı kapatıyoruz. Onu dinlemiyoruz. O zaman o da bize yeterince açık davranmıyor. Tabi o iletişim kanalı kapanınca da sorunlar başlıyor.

Bir aile disiplini nasıl tanımlıyor: “Disiplin: kuralların dışına çıkmamaktır. Çıkarsa da bu hatayı ancak bir kere yapabilir. İkincisinde olursa ceza uygulamam. Ama bu ceza hiçbir zaman fiziksel olmaz” (Kişisel görüşme, 2007).

Bir baba disiplini tanımlıyor: “Disiplin işlerin düzenli yapılması, zamana ve mekana dikkat edilmesidir. Otorite ise denilenin yapılması ve yanlışlık olur diye çekinilmesidir aile reisinden. Herkes kendi disiplininden sorumludur. Aile reisi ise ailenin genel disiplini ve dış ilişkilerinden. Anne ise içi disiplin ve maneviyattan sorumludur” (Kişisel görüşme, 2007).

Disiplinin şimdide niçin olması gerektiğini başka bir aileden duyuyoruz: “Disiplin mutlak olmalıdır. Çocukların iyi bir şekilde eğitilmesi için anne babaya düşen görevler disiplin olmazsa sağlıklı bir şekilde yerine getirilemez. Çocukların bize emanettir. Onları korumak ve himaye etmek bizim görevimizdir”(Kişisel görüşme, 2007).

Başka bir ailede ise, disiplinin nasıl uygulandığı anlatılıyor: “Disiplini ben sağlarım. Bütün her şeyleriyle ben ilgilenince kuralları konmak ve uygulanmasını takip etmek de bana kalıyor. Eşim zaten evdeki kurallara ilk uymayacak kişidir. Ben “eve geç gelmeyin” derim. Eşim geç gelir. Ben internette çok kalmayın derim. Gece 24:00’a kadar eşim başında oturur. Sonrada çocuklara geç yatıyorsun diyerek kızar. O saatten

sonrada haliyle gece geç saatlere kadar çocuk başında kalacaktır. Çok bireysel yaşıyor. Çocuklar bir şey isteyecekleri zaman bana söylerler. Sonra ben babalarını ikna etmeye başlarım. Eşim Niğdeli. Küçük yaşta maddi sorunlar nedeniyle Bursa'ya gelmiş. Tek başına hayatla mücadele etmiş. Ailede de babanın sert olması gerektiğini öğrenmiş. Bu nedenle çocuklara sert davranıyor. Bir kez olmaz derse bir daha evet dedirtemeyiz. O zaman da ben çocukları vazgeçirmek için uğraşırım. Yani ikna etmek iki taraftan birini bana kalır. Benim duygusallığının farkındalar. Bu nedenle büyük değil ama küçük oğlum duygusallığımı kullanarak bana bir şeyler yaptırmaya çalışır” (Kişisel görüşme, 2007). Disiplin konusundaki yanlış bilgiler aile içindeki iletişimi aksatan en temel maddelerden birisidir. Aile içerisinde disiplinli olabilmek adına anne veya baba ki genelde babadır, çocuklarıyla olan iletişimini hep sınırlar içerisinde geçirir. Mesafeli davranınca veya klasik iletişim içerisine girince, çocuklar bize kendilerini kapatıyorlar. Bu da iletişimi bitirmesi açısından dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Başka bir aile de disiplini sağlayan kişi annedir ve çocukla arasında iletişimsizlik olduğunun bilincindedir: “Disiplini ben sağlarım. Oğlum her şeyi anlatamadığı için korkar benden. Çok konuşmayan bir çocuktur” (Kişisel görüşme, 2007).

Başka bir durum ise, genellikle ailelerde rastlanan baba ile çocuklar arasındaki iletişimde annenin “elçi olma” durumudur. Anne anlatıyor: “ Bizde disiplin anne ağırlıklıdır. Daha doğrusu ben biraz arada elçi oluyorum. Babaları yanlış bir yerde “hayır” derse ikna edebilirim ederim. Edemiyorsam çocukları ikna etmeye çalışırım. Eşimin bazen dedikleriyle yaptıkları çelişir. O zamanlarda uyardığımda “kurallar çocuklar içindir” der işin içinden çıkar. Kurallar olmazsa düzen devam edemez. Bu nedenle mutlaka kurallar ve bunların uygulanmasını sağlayacak olan otorite unsuru olmalıdır” (Kişisel görüşme, 2007). Bu tip durumlar iletişim açısından oldukça sakıncalar doğurur. Birincisi annenin arada paravan olma durumudur. Baba ile direk iletişime giremeyen çocuklar babalarına karşı tepkili olacaklardır. İkincisi ise, anne babanın disiplin uygulamak için en başta kendilerinin örnek olma durumlarının ihlali ki bu durumda çocuklar aradan baskı unsuru kalktığı anda yapılması istenen davranışı yapmama hatta yasaklanan davranışı da özellikle deneme eğilimi gösterecektir.

Karşılaşabileceğimiz başka bir durum da eşlerden birinin otorite ve disipline karışmamasıdır: “Eşim bana bırakır otoriteyi ve disiplini ancak kötü giden bir şeyler olunca mutlaka başa kakar. “Sen yaptın böyle oldu..”der durur. Çocuklar küçüklerken anne babalarımız bizlerin yanımıza çokça geldikleri için çocuklarımızı eğitmemize karıştırlardı. Ama artık hem gelemiyorlar hem de bizler de büyüdük karışmıyorlar bize (Kişisel görüşme, 2007). Ailenin iyiliği ve düzenli devamı için bazı kuralları anne babanın ortaklaşa kararlaştırıp, yine ortaklaşa uygulaması gerekir. Anne veya baba bu görevi tek tarafa bırakınca bütün yük bir kişiye yüklenir ki bu da gerçekten eğitim açısından güzel olamayan ve zor bir durumdur. Bir de buradaki görüşmeden hareketle değinilmesi gereken ikinci bir konuda, eşlerin ebeveynlerinin çocuk eğitimine ve anne babanın otoritesine karışmalarıdır. Bu daha önce değinilen bir konuydu. Ancak anne babanın otoritelerinin sarsılması açısından dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

Disiplin uygulanacağı zaman yine dikkat edilmesi gereken anne ve babanın ortak bir karar vermesi ve o kararı uygulamasıdır. Bunun aksi olunca disiplin için yapılan herşey sonuçsuz kalacaktır. Çocuklar bu ikilikleri çok iyi yakalayıp, anne babaya karşı koz olarak kullanacaklardır. Yapılan mülakatta bir bayan şöyle diyor: “Disiplini uygulayan kişi benim. Eşim çocukların her dediğine evet der. Kural tanımaz. Ortak bir kararı hiç veremeyiz yani. Yeri gelince de tahammül edemiyor. Sesini yükseltiyor, bırakıp gidiyor. İş sonra yine bana kalıyor. Ben daha çok yasağcı olmak zorunda olmama rağmen yine de babalarının bir bağırması bile daha etkili oluyor benim nutuklarımın yanında. Babalarını pek fazla o şekilde görmedikleri için herhalde korkuyorlar” (Kişisel görüşme, 2007). Disiplinin ailelerde “korku” üzerine kurulu olduğu sonucu bir kez daha çıkıyor ortaya.

Tutarlılık disiplin için en önemli ilkelerden biridir. Anne baba çocuğun uygun olmayan bir isteğine birkaç kez “Hayır” dedikten sonra sonunda “Evet” diyorsa, çocuk ısrar etmesinin işe yaradığını öğrenecektir. Anne babanın sözbirliği ve işbirliği yapması disiplin için gereklidir. Anne çocuğa “Dışarı çıkmadan önce oyuncaklarını toplu” dediğinde baba “Bırak gitsin, arkadaşları bekliyor” diyorsa çocuk işine gelen kuralları dinleyecektir. Anne baba davranışlarıyla çocuğa örnek olduğunu unutmamalıdır. Anne baba öğrettikleri kuralları kendilerinin de sergiliyor olması gerekir. Kardeşine vurduğu

için çocuğunu döven bir baba “kimsenin kimseye vurmaması gerekir” kuralını önce kendisi bozmuş olur. Çocuklar anne babaların birbirilerine nasıl davrandıklarını gözlemlerler. Eşini sürekli eleştiren ya da ona alaycı bir şekilde yaklaşan bir babanın yanında çocuğun kardeşine olumlu ve saygılı davranması beklenemez.

Başka bir ailede ise: “Kurallar belirlenir. Her ailenin kuralları olur. Ortak bir karar olmalı ama. Ancak biz karar versek de o kuralları ilk önce eşim bozar. Yenilikleri çok zor kabul eder. Ailesinde bir problem olunca onu yokmuş gibi kabul etmeyi öğrendiği için ne yaparsak yapalım o yine bildiğini okur. Bu durumda çocukların eğitimine olumsuz yansıyor tabi ki. Çocuklar hassas noktayı çok çabuk buluyor ve hemen kullanmaya çalışıyorlar” (Kişisel görüşme, 2007) söyleniyor. Anne baba “kurallar belirlenir” gibi genel bir ifade kullanıyorlar. Kuralları belirleyen kimler ve nasıl belirleniyor bu kurallar? Tüm aile bir araya gelip, nedenleriyle birlikte çocuklara anlatılarak kurallar belirlenirse kalıcı çözümler bulunacaktır.

Ailelerde disiplin adı altında anne baba, çocuklar kendi istedikleri gibi olsun diye, disiplin uygulayıp, aşırı katı bir tutum sergiliyorlar. Çocuklardan, yapmalarını istedikleri tüm yaşamsal faaliyetleri, zorla benimsetme eğilimi içerisindedirler. Dini ibadetlerin uygulanması da, bunlardan birisidir. Çocuklara aileler, küçük yaşlarında baskı ile, dini ve ahlaki davranışları benimsetmeye çalışıyorlar. Bunun neticesinde de, küçük yaşlarında baskıya uğrayan çocuklar, ergenlikle birlikte, ibadetleri uygulamamaya başlarlar. Çünkü, var olan tüm otoritelere karşıdır bu dönemde. Eğer aile, dini ibadet ve davranışları disiplin adı altında zorla yaptırırsa bu çocuk için, ileride aşılması gereken bir durum olarak algılanacaktır. Bu konuda ailelerin bir çoğu aynı türden cümleler söylemektedir: “Büyük oğlum dini ibadetlerini küçükken yaptı. Ama artık yapmıyor. “Şeytanı kuvvetliymiş” öyle söylüyor. Bazen çok uç şeyler yaşıyor inanç noktasında ama sonra, aradan zaman geçince “Anne! Allah sevgisini öyle koymuşsun ki içime ben ne yaparsam yapayım çıkmıyor” diye açıklamada bulunuyor. Küçük oğlum ise, hala hazır Cuma namazlarına gidiyor. Dualarını eder”(Kişisel görüşme).

Özellikle ibadet yapılması noktasında çocuklara korku unsurunun uygulanması olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bir bayanın söyledikleri ilginçtir: “Ben dini hassasiyetleri olan bir ailede büyüdüm. Yapılan herşey dini bir anlam ifade ediyordu. O kadar çok sınırlarımız vardı ki, bazen nefes alamadığımı hissediyordum. Baskı unsuru olarak “Allah’ın yasaklayıcı” olduğunun kullanılması, korktuğum bir “Allah imajı” oluşturmama neden oldu. Herhangi bir şeyi yasakladıklarında “niçin yapamıyorum?” diye soramıyordum. İbadetlerimi yapmamı istediklerinde de, neden namaz kılınması gerektiği bana hiçbir zaman söylenmiyordu. Sadece “artık büyüdün ve namaz kılacaksınız.” İfadesi söylenmişti. Namaz kılmakta benim istediğim vakit olması şartıyla sorun görmüyordum. Ancak ailem namaz kılınacak saati bile kendileri ayarlıyordu. Ergenlik dönemiyle birlikte “benlik” kaygısı da işin içine girince inançlarım bir temele oturmadığı için, ben yaklaşık iki yıl ailemi kandırarak inançsız bir şekilde yaşadım. Daha sonra yeniden önüme çıkan bilgileri yorumlayarak inancımı yerine oturttum ancak, kişiliğimi oturtmada, öz güven ve öz saygı konusunda oldukça büyük zararlar gördüm. Bugün hala bunların telafisi içerisindeyim.” Görüldüğü gibi aile kesinlikle disiplin sağlamak adına “dini olan hiçbir mekanizmayı kullanmamalıdır.” Çocukların dini inanç ve tutumlarını geliştirmek adına onlara asla baskı uygulanmamalıdır. Bugün görüşülen ailelerin bir çoğunda çocuklar, ibadet etmemektedirler. Aileler, bu durumdan şikayet edip, “biz çocuklarımıza bunları mı öğrettik?” demektedirler.

Ahlaki davranışlar noktasında da, otoritenin katı ve zorlayıcı olması aileyi olumsuz durumlara düşürmektedir. Yalan konusunda ailelerden farklı sesler yükselmektedir:

“Yalan söylediklerine tanık oldum. Üstelerim doğruyu söyletirim. Geçen yaz kızımı da oğlum da yaz kursuna gönderdim. Kızım sorun çıkarmadı. Gitti geldi. Ama oğlum gidiyorum deyip, hiç gitmemiş. Duyunca çok üzüldüm. Beni kandırmasına, yalan söylemesine, bütün yazı boş boş geçirmesine. Güvenimi sarstı kendisine karşı” (Kişisel görüşme, 2007).

“Bazen yalan söylediğine tanık olurum. Okulla ve arkadaşlarıyla alakalıdır bunlar. Ama yine de anlatırım. Çocuğumu değil, davranışını yargılarım. Eşim ise tam tersi

çocuğu yargılar. Dolayısıyla çocuğu etkilememek adına eşime yansıtmam” (Kişisel görüşme, 2007).

“Yalan ise gerektiğinde paçayı kurtarmak için söylenir. Bunlara pembe yalanlar denir sanırım. Arayı yapmak sınırlı bir anda ört bas edip daha sonra gerçeği söylemek üzere söylenen yalanlar” (Kişisel görüşme, 2007).

Ailelerin bazıları yalana şiddetle karşı iken, bazıları yalanın yanlışlığını kabul etmekle birlikte çocuğun kişiliğini değil, davranışı yargılamayı seçerken, bazıları da, yalanın masum boyutlarının olabileceğini düşünebiliyorlar. Bu noktada ailelerin farklı bakış açısı içerisinde olduklarını gözlemlemekteyiz.

Disiplin, çocukların hissetmeyi sevmedikleri bir durumdur. Disiplin adına iç disiplin kazandırılmalıdır. Bir davranış dini ve ahlaki açıdan yasaklanmalı ise, niçin yapılmasının doğru olmayacağı anlatılmalıdır. İslami literatürde caydırıcı olması için, büyüklere anlatılan ceza türünden ifadeleri, asla küçüklere duyurmamak gerekmektedir. “Allah’ın sevgisi ve merhameti” anlatılacakken “O’nun yakması, cezalandırması veya en iyi ihtimalle sevmemesi” anlatılmamalıdır. Ayrıca çocuklar, kelimeleri bilinç altına kazımaktadırlar. Onarla ne kadar dostça ifadeler kullanılırsa, bilinçaltılarında o ifadeler yer alacaktır. Daha sonraki yaşantılarında kişilerin bilinçaltılarındaki var olan kelimeleri kullandıkları ifade edilmektedir.

Diğer bir yaklaşım tarzı “destekleyici yaklaşım”dır. Burada çocuğa yakın ilgi gösterilir (hatta sözle veya dokunarak belirtilir), onunla ortak faaliyetlerde bulunulur ve en önemlisi çocuğun benliği onaylanır. Böylece çocukta sağlıklı bir psiko sosyal gelişim yaşanır ve ebeveynlerin beklentilerine daha olumlu cevap verir. Çünkü çocuk ailesi tarafından olduğu gibi kabullenip, sevilmiş ve desteklenmiştir.

Üçüncü yaklaşım ise “pasif yaklaşım”dır ki, burada aile çocuğun etkinlikleri karşısında son derece ilgisiz ve kayıtsızdır. Böylesi ailede yetişen çocukların öğretmen ve arkadaşlarına karşı olumsuz davranışlar sergilediği ve eşyalara zarar verdiği gözlemlenmiştir. Ailelerin aklında bulundurması gereken en önemli unsur, çocuk

bireysel özellikleri ve kapasitesine göre beklenti düzeyi geliştirmektir. Çocuk eğitiminde aile öyle bir yerde durmalıdır ki, çocuk her an anne babanın yanında olduğunu bilerek destek bulsun, hem de onları hiç görmeyerek özgür hissetsin.

Disiplin, tutarlılık ve esneklik gibi temel ilkeleri içermelidir. Katı ve baskıcı disiplinle davranışı yönlendirmeyi amaçlayan anne baba, çocuğun kendilerine karşı korku, öfke ve kırgınlık içinde olmasına neden olur, çocuğa saldırgan olmayı ve sorunlarını şiddet yoluyla çözmeyi öğretir ve zayıf vicdan ve ahlak gelişimine yol açar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Eşler arasında var olan kültür farklılıklarından dolayı sorunlar yaşanmaktadır. Taraflar birbirlerini çok iyi tanımadan ve farklılıklara dikkat etmeden evlenmekte ve daha sonrada bu farklılıkları kabul etmekte zorlanmaktadırlar.

Eş seçiminde kültür farklılığına dikkat etmek sorunların azalmasına yardımcı olur. Bununla beraber belli bir kültür farklılığı olması kaçınılmazdır. Farklı kültürlerden olan kişilerin anlaşabilmesi için kişilerin farklı bakış açılarına saygılı ve değişime açık olmaları gerekir. Bunun için önce eşlerin sevgilerinin çok güçlü ve birbirlerine gerçekten saygı göstermesi ve evlilikte kararlı olması gerekmektedir.

Eşler kültürel farklılıkları benimseyebilmek ve iyi bir iletişime girebilmesi için, önce kendilerini daha sonra da eşlerini tanımalıdırlar. Kendini tanıyan bireyin özgüveni gelişmiştir. Özgüven de özsaygıyı geliştirir. Kendisine saygı duyan birey, kendini mutlu etmek için çevresini güzelleştirecektir. Dolayısıyla eşyle olan iletişimde var olan hataları belirleyip, geliştirme yoluna gidecektir.

Yeni evlenecek olan kişilere aile içi iletişim eğitim seminerleri verilmelidir. Evlilikten önce verilecek olan seminerle çiftler bilinçlendirilmelidir. Bu seminerlerde, bireylere benlik algısı ve iletişim adına dersler verilmelidir.

Kültürel özellikler zenginliklerdir. Hayatı başka açılardan görmemize yardımcı olur. Yapılan görüşmelerde eşlerin kültürel farklılıklar nedeniyle anlayamadıkları için, var olan her türlü sorun içerisinde diğer eşin dahil edilmediğini görmekteyiz. Çözülmemiş sorunlar, zamanla dallanıp budaklanmakta ve her geçen gün biraz daha büyümektedir. Bu gerçekten yola çıkarak eşler, en küçük bir problemlerini dahi çözmeye istekli olmalıdırlar.

2. Çeşitli nedenlerle tartışan anne babalar, çocuklarda büyük zararlara neden olmaktadır. Kendisinin yanında tartışılan çocuk, ben merkezci olduğu için, yapılan kavganın nedeninin kendisi olduğunu düşünmektedir. Bu onun

suçluluk psikolojisi içerisinde büyümesine neden olmaktadır. Suçluluk duygusu içerisinde büyüyen çocuk, özgüven ve özsaygı sahibi olamamaktadır. Özgüven ve özsaygısı olmayan bireyler, geleceklerini şekillendirme sorunu yaşamaktadırlar. Anne baba kesinlikle çocukların yanında tartışmamalıdır. Şayet çocuk bir şekilde tartışmalara şahit olursa, çocuğa mutlaka bir açıklama yapılmalı ve nedenini onun anlayabileceği şekilde kısa ama içtenlikli bir cevap verilmelidir.

Eşler birbiriyle veya ailelerle aralarındaki anlaşmazlıklara çözüm bulamaz ve sorunları çocuğun yanında da devam ettirirler, çocuk da bir “taraf” seçmektedir. Çocuk, diğer tarafa karşı, izlediği ve örnek aldığı üzere, olumsuz hareketler sergilemektedir.

3. Kültürel farklılıklar, kişilerin benliklerinin oluşumunda oldukça etkilidir. Bu özellikleri sayesinde anne babalar çocukla iletişime girdikleri andan itibaren kültürel özellikleriyle öne çıkarlar. Anne babalar sevgi, saygı, adalet, kıskançlık, yardımseverlik ve dayanışma gibi çeşitli özellikleriyle çocuğa örnektirler. Çocuk bu model kişilerden, önce taklit etme yoluyla daha sonrada özdeşim kurma yoluyla davranışlar öğrenir.

Eşler karşılıklı olarak ve çocuklarına karşı olan duygularını bastırmaktadırlar. Sevgi ve saygılarını göstermemektedirler. Duygular bastırılmamalı, açığa vurulmalıdır. Çocuğun aileden görerek bir çok davranış gibi sevgi ve saygı gibi temel duyguları öğrenmektedir.

Anne babalar, çocukların yanında hiçbir olumsuz davranış örneği hareketlerde bulunmayacakları gibi anlaşmazlıklarını da çocuğun olmadığı bir ortamda giderme telaşı içinde olmalıdırlar. Çünkü, çocuğa aynı anda konuşma, ses yükseltme ve belki birilerini küçümseme örneklerini göstermiş olacaktadırlar. Ayrıca eşlerin birbirine saygısızlık yapması çocukları olumsuz etkilemektedirler. Saygı görmek isteyen anne baba çocuğa bu konuda örnek davranışlar sergilemelidir.

Aileler yardımlaşma konusunda “kendilerinin örnek olmalarını” ihmal ettiklerinde ileride ergenlikle birlikte bu ihmalleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Eğer çocuk ailesinden yardımlaşmanın önemine inanılarak büyütülüyorsa, davranışlarını bu duruma göre düzenleyecektir. Anne babalar yardımlaşmanın gereğine inandıkları için, çocuklarını bu anlayışla yetiştirmektedirler. Ancak, bazı anne babalarda karşılıklılık ilkesi devreye sokulmaya çalışılmaktadır. Bu anne babanın ahlaki anlayışıyla alakalıdır. İyiliğin karşılığı hiçbir zaman beklenmemelidir. Eğer karşılıklı yapıyorsa zaten iyilik olmaz. Çocuğa bu noktada çevrelerine karşı güvensizlik aşıladıklarının ve faydacı yetiştirdiklerinin farkında değillerdir.

Çocukların birebir katılacağı sosyal yardım kampanyaları düzenlenmelidir. Bu kampanyalarda çocuklar, oldukça etkin olmalıdır. Kampanyanın düzenlenmesi ve dağıtımın yapılmasında çocuklar aktif olarak çalışmalıdırlar. Ailelerle birlikte yapılan müşterek faaliyetler, hem anne baba ve çocuk arasındaki iletişimi kuvvetlendirecektir. Hem de, çocuklar yardımlaşma duygusunu davranış haline getirmeye alışıp, başkalarına yardım etmenin sıcak zevkini küçük yaşlarında yaşayabilecektir.

4. Kültürel farklılıklar nedeniyle anne babaların çocuk yetiştirme anlayışlarında farklılıklar gözlenmiştir. Bu duruma anne babanın tutarsız oluşları diyebiliriz. Tutarsız ailelerde, çocuğun yaptığı bir davranışa anne hiçbir tepki vermezken eğer baba tepki gösteriyorsa çocuğun anne ve babasına karşı bir güven sorunu doğacaktır.

Eğer eşler bu konuyu uygun bir şekilde çözmezlerse, bu sorun çocuklara büyük bir sorun olarak yansiyacaktır. Onların “anne babanın her şeyi biliyor” düşüncesi yara almaya başlayacaktır. Çocuk eğitimi için anne babanın ortak kararlar almaları gerekmektedir. Anne babalar evlenmeden önce veya evlendikten sonra veya çocuk doğmadan önce mutlaka tüm aile için kurallar belirlemelidirler. Nasıl ki, kanunları olmayan bir ülkede anarşi doğarsa, aile kuralları olmayan bir evlilikte de anarşi hüküm sürer.

5. Eşler birbirlerinin aileleriyle anlaşma sorunu yaşamaktadırlar. Eşler diğer aileyle mesafeli ama olumlu bir ilişki başlatmalıdır. Aile büyüklerinin bireylere hükmetmelerine izin verilmemelidir. Bu arada eşler de, 'bizim ev' denildiği zaman yıllarınızı geçirdiğiniz baba evini değil, yeni eşle birlikte kurulan yuvayı akıllarına getirmelidir.

Ailelere aynı mesafede olmak ve eşin ailesiyle yaşanan problemin acısını asla eşten çıkarmamak gerekir . Bu evliliğini zarar verir ve eşini, kişi karşısına almış olur. Kişi bu tavırla, eşini kendisiyle birlikte görmek yerine, ailesiyle bir grup yapıp karşısına geçmiş olur.

Artık günümüzde ebeveynlerin çocuk bakımı ve eğitiminde asıl rolü üstlenmeleri gerekmektedir. Diğer aile büyüklerinin bu konuda geri planda yer almaları zorunluluğunu kabul edilmelidir. Elbette birçok büyükanne ve büyükbaba torunlarının bakımı ve eğitimi için kendi çocuklarıyla tam bir işbirliğine ve desteğe hazırdır. Yine de büyükanne, büyükbabaya, kendi ailenizdeki davranış kurallarını, onlardan beklentiler açıkça anlatılmalıdır. Anne babanın çocuğu eğitme ve bakım tarzları, onlar tarafından engelleniyorsa, onlar saygılı bir biçimde uyarılmalıdır. Bununla birlikte onlar, çocuğun uzun vadeli gelişiminde zarar verici olduğuna inanılan tutumlarını sürdürürse, son çare olarak çocuğun onlarla geçirdikleri zamanda kısıtlamaya gidilebilir. Her şeye rağmen aile büyüklerini tanımak her çocuğun hakkıdır. Ve onlardan öğrenecekleri pek çok şey vardır.

6. Anne babalar, çocuklarının gelişimsel özelliklerini bilmemektedirler. Bu nedenle onlardan zihinlerinde tasarladıkları ve kendi anne babalarından öğrendikleri şekillerde davranış beklemektedirler. Çocuk yetiştirmede ve ailenin çocuğa karşı tutumlarını belirlemede, anne-baba tarafından çocuğun gelişim dönemlerinin özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi çok önemlidir. Çocuk erişkinin küçük bir modeli değildir. Çocuğu erişkinden ayıran bir çok özellik vardır. Çocuğun kanıtlanabilir en güçlü tarafı ve üstünlüğü öğrenme güdüsüdür. İlk çocukluk, son çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik psikolojileri hakkında aile bilgi sahibi olmalıdır.

Aileler, çocuklarını olduğu gibi kabul edememektedirler. Onlardan kendi istedikleri gibi davranışlar sergilemelerini istemekte ve eleştirmektedirler. Anne-babaların çocuklarını oldukları gibi kabul etmeleri önemlidir. Dertlerini anlatmak isteyen çocuğa bir otorite olarak yaklaşmak yerine, insan olarak yaklaşmak, onun duylarını algılamaya çalışmak, verilmesi gereken yanıtlar yerine dürüst yanıtlar vermek çocukla kurulacak iyi bir ilişki için oldukça önemlidir.

Çocuklarla olan ilişkilerde anne babalar genellikle ergenlikte sorun yaşamaktadırlar. Bu duruma, ergenlikle birlikte değişen gelişim özelliklerini ailelerin bilmemeleri etkili olmaktadır. Ergenlik döneminde anne babalar çocuklarının tüm gelişimsel özelliklerini bilmeli ve aradan anne baba rollerini çıkarmadan, onların arkadaşı gibi sıcak davranış sergilemelidirler. çocukla anne babalar arasında “ortak hobi” bulunabilir ve bunu çocukla yapmaktan aile her zaman memnun olmalıdır. Ancak çocuklar ergenlik dönemiyle birlikte bu noktada sorunlar çıkarabilecektir, yapmak istemeyecek veya mızızlıklar yapacaktır ama anne babalar eğer bunu onunla paylaşmanın kendilerine ne kadar iyi geldiğini anlatabilirlerse bu sorun atlatılabilir.

Anne babalar çocukların kişilik özelliklerini de bilmemektedirler. Çocuğun sevdiği şeyler, yapmaktan hoşlanacağı şeyler konusunda, net bilgilere sahip değillerdir. Anne babalar çocuklarının kişilik özelliklerini de, çok iyi tanımalıdır. Çünkü eğitim yapacağı özelde de din eğitimi yapacağı zaman, çocuğun ilgi alanına göre davranarak onun için daha etkili ve kalıcı bir eğitim yapmış olabilirler. Hayvanları çok seven çocuğuna yardımlaşma ve dayanışma duygusunu kazandırmak için, hayvanlara yardım edebilir, onlara çocuğuyla birlikte yemek yedirebilir.

Anne babaların iletişim konusundaki bilgileri de oldukça zayıftır. İletişim ortamının bireyin algılayışlarına olan etkisini hiç hesaba katmadan iletişime girmekte ve iletişim etkili bir şekilde gerçekleşmediğinde de, çocukları en iyi ihtimalle eleştirmektedirler.

Bireylerin algılayışlarını içerisinde bulunduğu zaman ve çevre oldukça etkiler. Örneğin maç izlerken çocuğumuzla konuşmaya çalışmak oldukça gereksizdir. Bu ortamda çocuk bu çağrıyı kabul etmeyecektir. Çünkü beklentiler ve ilgiler, iletişim adına birer

engeldir. Birey, beklentileri ve ilgileri nedeniyle iletişime odaklanamayacaktır. Birey, iletişim için, uygun bir ortamda olmadığı için, iletişim çabası yersizdir.

Anne babalar, iletişimde kullanacakları ifadeler konusunda da, kendilerini geliştirmelidir. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” kabilinden ata sözlerimiz oldukça fazladır. Sözler aracılığıyla gerçekleşen iletişim çeşitlerindedir. Anne babalar haklıyken, kullandıkları ifadeler sayesinde haksız durumuna düşmektedirler.

Aileler iletişim problemleri çekmektedir. Bunda etkili olan faktör ise, kendilerini, eşlerini ve çocuklarını tam anlamıyla tanımamalarıdır. Aile içi iletişim çalışmaları yapılmalı ve bu çalışmalar halkla paylaşılmalıdır. Devlet kitapların basılmasında ve dağıtılmasında ön ayak olmalı, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmalıdır.

İletişimin geliştirilmesi için, çeşitli tv. programları yapılmaktadır. Ancak bu programları devamlı olmamaktadır. Düzenli bir şekilde devam edebilecek olan programlar hazırlanmalıdır.

Görölmüştür ki, aileler iletişim ve dini konularda da gerekli bilgiye sahip değiller. Sahip olanlar da, bu bilgiyi nasıl sunacağını bilmemekte, dolayısıyla hatalı metotlar kullanmaktadırlar. Daha önce denenmiş ve başarılı sonuçlar alınan “Ana-Baba Okulu” modelinde, hem iletişim konusunda anne babaları bilgilendirecek, hem de çocuğun din eğitimiyle ilgili konularda onları eğitecek “Anne Babalara Dini İletişim Kursları” açılmalıdır. Bu organizasyon İlahiyat Fakültelerinin ilgili birimleriyle, Diyanet İşleri Başkanlığının koordineli çalışmalarıyla gerçekleştirilmeli ve Aile’den Sorumlu Devlet Bakanlığı’na da desteklenmelidir.

Din Eğitimi Anabilim Dallarıyla, bu branşa yakın dallarda çalışanlar, toplumun dini iletişimine katkıda bulunmak amacıyla halka yönelik ve halk tarafından rahatlıkla anlaşılacak çalışmalara da yönelmelidirler. Bu konudaki çalışmalar gerek kitap ve kitapçıklar şeklinde, gerekse cd’ler ve İnternet siteleri vasıtasıyla halka intikal ettirilmeli, toplum için oldukça gerekli olan bu çalışmaların, halka uygun fiyatla ulaştırılabilmesi için finansman probleminde de vakıflar gereken desteği sağlamalıdır.

Diyanet işleri başkanlığı, kendi personelini bu konuda hizmet içi eğitime tabi tutarak geliştirmelidir. Çünkü, diyanet işleri personeli, halkla iç içe yaşamaktadırlar. Hutbelerde “Aile içi iletişim ve iletişimin çocuğun din eğitimine etkileri” konuları yer almalıdır.

7. Bazı eşler birbirini kıskanmaktadır. Kıskançlık, düşük benlik saygısıyla ilişkilendirilebilir. Düşük benlik saygısına sahip kimseler eşlerinin davranışlarını terk edilme açısından yorumlamaya daha meyillidirler. İlişkilerine adeta yapışır, düşük benlik saygıları kadınların eşlerine daha fazla bağımlı olmalarını sağlar.

Kıskanç ailenin çocukları da kıskanç olur. Kıskançlık genetik olduğu kadar anne ve babadan “öğrenilmiş davranışlar” olarak çocuklarda da, ortaya çıkmaktadır. Annesini babasından, babasını annesinden kıskanan, arkadaşlarıyla kıskançlık duyguları yaşayan çocuklar, sosyal yönden son derece uyumsuz olurlar.

8. Aileler, çocuklarının kılık kıyafetleri konusunda aşırı denetimli olmamalıdır. Çocukların ne giydikleriyle ilgilenmemelidirler. Çocukların özgür olabilecekleri alanlar olmalıdır ve kılık kıyafetler de bu alanlardan birisidir.

Çocuklarla çıkılan alışverişte almak istediği şeyler konusunda sınırlı özgürlükler tanımlanabilir. Mesela kıyafet alınacaksa, “Şu reyon içerisinde istediğin bir şeyi alabilirsin” gibi serbestlikler sağlanabilir. Tamamen özgüveni gelişsin diye de serbest bırakmak doğru değildir. Aşırı bağımsız olan çocuklarla da birlikte yaşamak konusunda sorunlar doğacaktır. Bencil, başkalarının yaşantısını önemsemeyen kıskanç çocuklar haline geleceklerdir.

9. Aileler, çocuklarının arkadaşlarını seçmelerine son derece müdahale etmektedirler. Kendilerine göre uygun olan ailelerle çocuklarının görüşmesine izin verirken, uygun bulmadıkları ailelerle de görüşmesine engel olmaktadır.

Aile çocuğu iyi gözlemlmeli, arkadaş seçimine direk karışmak yerine, gözlemleri doğrultusunda çocuğu bilinçlendirmeli. Aile arkadaş seçiminde cinsiyet, fikir, inanç ayrımı yapmamalı. Kötü olarak nitelendirilen arkadaşlarımızla ilişkimizi kesmemiz yerine, ailemizin de desteği ile onlarla ilişkimizi sürdürerek kazanmalıyız. Eğer aileler, çocuklarının kimlerle arkadaş olacağına karar veriyorsa, çocuk bağımlı, güvensiz bir kişi olacaktır. Aile dıştan müdahaleci değil, içten kontrollü olmalıdır.

10. Anne-baba çocuk ilişkilerini, içinde yaşanan toplumun etkisi belirler. Türk aile ve sistemine bakıldığında genelde otoriter kısıtlayıcı, aşırı koruyucu ve kontrol edici bir yapının öne çıktığı görölmektedir. Çocukta, saygılı, baş eğici, pasif, uysal kişilik yapısıyla biçimlendiği kurallarla uygun davranışlar ödüllendirilirken; aktif, sorgulayıcı, atılgan davranışların cezalandırıldığı görölmektedir. Başka bir deyişle toplumumuzda çoğunlukla pasif ve söz dinleyen çocuklar anne babayla olumlu ilişkilerle girmekte, kendi görüşlerini ifade edebilen aktif ve girişken çocuklar ise çatışma kaynağı olmaktadır. En güzel ve sağlıklı çözüm, içinde kaybeden tarafın olmadığı bir yöntem üretebilmektir.

Disiplin, aile içindeki denge ve düzenin oluşturulmasında büyük önem taşır. Ancak disiplin toplumumuzda çoğunlukla "cezalandırma" ile eşanlımlı olarak değerlendirilmektedir. Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretmeli, kendi kendini denetleme ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlamalıdır.

Özgüven eksikliğinin şiddet eğilimi ve davranış bozukluğuna yol açacağı bilinmeli, çocuklarımızı aşırı baskı ile yetiştirmemeliyiz. Olumsuzluklara olumlu bakış açısıyla yaklaşılmalı, Çocuklara; düşündüğünü ve hissettiğini ifade özgürlüğü, belli ölçüler çerçevesinde arzularına göre isteme-reddetme özgürlüğü ve eğilimlerini geręekleřtirme özgürlüğü verilmelidir.

Çocukların yalan konusunda ciddi zaafıları ortaya çıkmış bulunmaktadır. Buna ise, ailede var olan aşırı otorite ya da mükemmeliyetçi anne baba tutumları neden olmaktadır. Çocukların yalan söyleme konusundaki yanılığlarını en aza indirmek için,

aileler daha dikkatli olmalıdır. Çocuğu yalan söylemeye teşvik edecek her türlü davranıştan kurtulmaları gerekmektedir. Aileler, çocuklar yalan söylediklerinde önce bunun için kendilerinde var olan hatayı düzeltmelidirler. Daha sonra da, çocukların bu davranışı alışkanlık haline getirmelerini önlemeleri gerekmektedir.

Aşırı otoriter aileler, çocuklarının yalan söylemelerine tahammül dahi edemezken, aşırı hoşgörölü aile de, çok fazla önemsememektedir. Mükemmeliyetçi ailelerde çocuk asla yalan söylememeli çünkü, bir kere yalan söyleyen bir daha söyleyebilir. Anında cezalandırılmalı ve bu tutum ortadan kalkmalıdır. Tutarsız ailelerde ise, anne farklı baba farklı tutum içerisindedir. Baba kabul edemezken, anne geçici bir durum olduğuna inanmakta olabiliyor. Bu durum tam tersi şekilde de olabilir. Önemli olan aradaki tutarsızlıktır. Bu durumda çocuk yalanın çok da kötü bir şey olmayacağını düşünebilir.

Aşırı otoriter ailelerde, ibadetler konusunda çocuğa baskı yapılmaktadır. Ancak, çocuk bu baskıyı belli yaşa gelinceye kadar sinesine çekmektedir. Aile otoritesine karşı gelmeye başladığında, “kendi”sini fark edip, bir birey olma çabası içine girdiklerinden sonra, baskı unsuruyla yaptıkları ibadetlerde aksamalar veya vazgeçmeler olabilmektedir. Yapılan bu baskılar çocuklarda tepki olarak “dini olan her türlü şeyi reddetme eğilimi” gösterilebilmektedir. Ancak her ne kadar da olsa, her zaman yapılmayan ibadetler özel gün ve gecelerde yapılabilmektedir. Diyebiliriz ki, çocuklara küçükken verilen dini eğitim onların hayatları boyunca zihinlerinin bir köşesinde olacak ve onlar zaman zaman bu sesi duyacak ve cevap vereceklerdir.

Aşırı hoşgörölü ailelerde ise, çocuklara karşı tam bir hoşgörü ortamı olduğu için, hiçbir şekilde dini yaşantılarına müdahale etmemektedirler. Bu durumu onların yaşantısına gösterilen saygı olarak değerlendirmektedirler.

Bazı ailelerde ise, ibadet konusunda ilk çocuklara baskı uygulandığına, ancak daha sonra bu çocukların şikayetleri üzerine, bu ailenin küçük çocuklarına dini eğitim adına müdahale edilmemektedir. Bu noktada büyük çocukların ailelerine yaptıkları uyarı etkili olmaktadır. Ancak bu defada, aileler nasıl tavır takınacaklarını

bilememektedirler. Yapılan eleştiri sonucunda tutumlarını tamamen değiştirmiş ve hiçbir dini eğitim yapmamışlardır. Bu durumda büyük çocuklarda dini ritüelleri görmek mümkünken ailenin küçük çocuklarında bu ritüelleri görememekteyiz.

Aileler, var olan gerçek olduğu için, çocuklarından dini ve ahlaki davranışları sergilemelerini beklemektedirler. Hatta bu konuda oldukça da baskı uygulamaktadırlar. ama farkında olmadıkları bir gerçeği de ihmal etmektedirler. Çocuklar duyduklarıyla değil, gördükleriyle harekete geçerler. Ailelerin bazıları da, bu “model olma ve çocuğu eğitme” görevlerinin bilincindedirler. Kendileri yaşantılarıyla örnek olamasa da, çocuklarını dini kurum ve ortamlara yönlendirerek, bu görevlerini telafi ettiklerini düşünmektedirler. Ancak çocuk için önemli olanın anne ve babada bu davranış örneklerini görmek olduğunu ihmal etmektedirler.

Babalar, çocuklarının dini hayatlarını şekillendirmek adına çok etkin değillerdir. Çocuğunu cami vs. dini mekanlara götürmeyen babalar, genellikle otorite unsuru oldukları için çocuklarına yakın ilgi de, gösterememektedirler. Ailelerde genel olarak ibadetleri birlikte yapma, ortak bir şeyler paylaşarak manevi duyguyu artırma davranışı da gözlenememektedir. Ortak yaşantılar oluşturulmalı ve tüm aile bunu uygulamalıdır. Bu hem birlikteliği kuvvetlendirecek hem de, dinin sosyal boyutunun gereği yerine getirilmiş olacaktır.

11. Bilgi ve teknoloji sayesinde her geçen gün daha da küçülen dünyamızda olduğu gibi, ülkemizde de gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik, fırsat eşitsizliği gibi sosyal sıkıntılar oldukça artmıştır. Bu sosyal problemler gerek devletin direkt yardımı, gerekse sosyal güvenlik kuruluşları vasıtasıyla çözülmeye çalışılıyor. Ancak sosyal problemlerin çözümünde aile merkezli politikalar izlenmesi sayesinde sosyal problemlerin aileye yansımaları minimuma indirilebilir.ancak buzun vadede çözülecek bir iştir.

Bugün için, bilinçli ve sorumlu bireyler yetiştirmek istiyorsak, bunun yolu öncelikli olarak aileden geçer. Çocuklarımıza ilköğretim 1. ve 2. sınıftan itibaren günlük veya haftalık harçlık vererek onları harçlıklarını yönetmeye ve doğru tüketime alıştırebiliriz.

Harçlığını zamanından önce bitirmişse tekrar vermemeli ki, çocuk bilinçli tüketmeyi öğrenebilsin. Örneğin, gençler için kredi kartları var. Kendi bütçesini yapmadan, kazanmadığını harcayan gencin, çok da sağlıklı harcama yapmasını bekleyemezsiniz. Nitekim ek kart ve benzeri yollarla harcama yapan gençlerin tüketim bedellerini ödeme güçlüğü çeken pek çok aile ile karşı karşıyayız.

12. Eşler, sorumluluk paylaşmaktan kaçınmaktadırlar. Erkekler özellikle çocuklarla ilgilenmek ve evin günlük ihtiyaçlarını karşılamak gibi, aile için önemli olan temel iki sorumluluğu paylaşmak istememektedirler. Bir ailede, **eşlerin ikisi de çalışıyorsa**, kesinlikle bir görev paylaşımı yoluna gidilmelidir. Akşam eve geldiklerinde bir iş bölümü yapmaları, geçimsizlikleri önler. Kadın yemeği pişirirken erkek masayı hazırlayabilir. Bunlar her ailenin kendi yapısına göre ayarlanacak olan durumlardır. Ancak sorumluluk paylaşımı konusunda her iki tarafında “empatik” yaklaşması gerekmektedir.

Çoğu ailede ihtiyaç duyulan şeyler hemen bulunamaz. Bunun önlenmesi için, genel bir aile kuralı oluşabilir. “herkes kullandığı eşyayı tekrar yerine koymak zorunda” gibi. Evin genel tertibi bayandan sorulduğu için kendi evi içinde aradığı hiçbir şeyi bulamayan erkekler çoktur. Herkes, kendi sorumluluklarını kendi üzerine almakta istekli olmalıdır.

Erkek çocukları, geleneksel anne tutumlarından hareketle hiçbir şeyi yapamayacakmış düşüncesiyle eğitilir. Evin içerisinde belirli bir yaşa gelinceye kadar, ondan hiçbir şey istenmez. Bir şeyler yapmaya alışmamış olan çocuk, dolayısıyla büyüdüğünde ve evlendiğinde hayatındaki bu boşluğu annesi adına eşinin devralmasını istemektedir. Aile içerisinde anne ve babalar tüm aile için uygun iş bölümleri gerçekleştirmelidir. Çocukları mümkün oldukça, kendi işlerini kendisi yapabilecek şekilde yetiştirmelidirler.

Toplum içindeki bireylerin birbirleri ile sağlıklı ilişkiler kurması, o toplumu meydana getiren bireylerin iyi ilişki kurma konusundaki ilkeleri, iletişimi engelleyen ve kolaylaştıran unsurları bilmelerine ve yaşamlarında uygun zaman ve yerde

kullanmalarına bağıdır. Ülkemizin kalkınabilmesi için toplumun içinde yaşayan bireylerin birbirleri ile etkili iletişim ve işbirlikleri oluşturmaları kaçınılmazdır. Böylece, bireyler arasında oluşabilecek gerginlik ve çatışmalar oldukça azalır ve zaman kayıplarında da aynı doğrultuda azalma olur. Sağlıklı bir toplumun temeli olan etkili iletişim önemsenmeli ve bu konuya ilişkin derslerin tüm okullarımızda okutulması sağlanmalıdır. Ayrıca, hizmet içi eğitimlerde etkili iletişime ilişkin seminerler verilmesi insanlar arası ilişkilerde olumlu sonuçlar oluşturabilir. Okul, aile ve çeşitli iş kurumlarından oluşan toplumdaki bireylerin ruh sağlığının gelişmesi ve kişiler arası etkili iletişimlerin sağlanması bireylerin topluma katkısını ve verimini artırarak ülkenin kalkınmasına da yardımcı olabilir.

Unutulmamalıdır ki, **Hiçbir (Anne) baba, çocuğuna, güzel terbiyeden daha üstün bir hediye veremez. (Tirmizî, Birr, 33.)** İyi ahlakla yetişmiş bireyler sağlıklı ve ahlaklı toplumları yetiştirecektir. Sağlıklı ve ahlaklı toplumlar ise, tüm dünyaya örnek olacak ve “muasır medeniyet seviyesine ulaşacaktır

KAYNAKLAR

- AĞCA, Hüseyin (2005), **Ailede Eğitim**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul
- ASAGEM (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Genel Müdürlüğü)(1997), **Örf ve Adetlerimiz**, Ankara
- AY, Mehmet Emin (1994a), **Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza**, II.Baskı, Nil Yayınları, İzmir
- AY, Mehmet Emin (1994b), “ Aile Ortamında Yerine getirilen ibadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.1, İstanbul
- BACANLI, Hasan (1998), **Gelişim Ve Öğrenme**, Nobel Dağıtım, Ankara
- BAKIRKÖY BELEDİYESİ (2007), “Bakırköy'de Bir İlk: Komşuluk Günü”, <http://www.bakirkoy.bel.tr/haberler/Yaşam/27.05.2005> Erişim: 12 Mayıs 2007
- BALABAN, Ayfer (2004), **Tüketici Kimliğinde Aile**, Diyanet Aylık Dergi, S. 165
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı (1933), **Mürebberleri**, Suhulet kütüphanesi, İstanbul
- BAŞARAN, İ. E. (2000), **Eğitim Yönetimi(Nitelikli Okul)**, Feryal Matbaası, Ankara
- BAYMUR, Feriha (1997), **Genel Psikoloji**, 13. Baskı, İnkılap Kitapevi, İstanbul
- BEDER ŞEN, Rahime (2004), “Aile Yoksulluğunun Çocuklar Üzerine Etkileri”, IV.Aile Şurası “Aile ve yoksulluk” Bildirileri, Ankara
- BİÇİCİ, İbrahim (2004), “Ekonomik Bir Birim Olarak Aile ve Önemi”, IV.Aile Şurası “Aile ve yoksulluk” Bildirileri, Ankara
- CEBECİ, Suat (2003), **Öğrenme ve öğretme Süreçlerinde Dinî İletişim**, İz Yayıncılık, İstanbul
- CÜCELOĞLU, Doğan (2005a), **Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim**, 19. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- CÜCELOĞLU, Doğan (2005b), **Yeniden İnsan İnsana**, 34. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- ÇAKMAKLI, Kemal (1991), **Aileler İçin Sosyal Hizmet**, I.Baskı, T.C. Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul
- DÖKMEN, Üstün (1998), **İletişim çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul

- DÖNMEZER, İbrahim (2000), **Ailede İletişim ve Etkileşim**, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- ERGİN, Akif ve Cem Birol (2005), **Eğitimde İletişim**, 3. Baskı, Anı Yayınları, Ankara
- ERSEL, Birsnel(2004), “Sosyal Güvenlik Sistemi, Yoksulluk ve Aile”, IV.Aile Şurası “Aile ve yoksulluk” Bildirileri, Ankara
- GORDON, Thomas (2005), **Etkili Ana- Baba Eğitimi**, Çev. Emel Aksay, 14. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- GÜÇ, Ahmet, “Kimliğini Arayan Gençliğimiz ve Satanizm”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S 7
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (2001), **Toplumbilim Sözlüğü**, 3. Baskı, Remzi yayınları, İstanbul
- HATTAPOĞLU, Necla (2004), “Göç, Sağlıksız Kentleşme, Yoksulluk ve Aile”, IV.Aile Şurası “Aile ve yoksulluk” Bildirileri, Ankara
- İSTANBUL EMMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ, “Çocukların Suça Yönelmelerinde Eşlenin Etkisi ve Önerilerimiz”, <http://narkotik.iem.gov.tr/narkotikyeni/> , Erişim: 07 Nisan 2007
- KAZICI, Ziya (1995), **Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi**, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfi Yayınları, İstanbul
- KAYAALP, İsa (2004), **Dinde İletişim Dili**, Nesil Yayıncılık, İstanbul
- KOCA, Erol (2004), “Çocuk ve Çevre”, Ailede Çocuk Eğitimi, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Klavuz Dizisi, Ankara
- KÖYLÜ, Mustafa (2003), **Psiko- Sosyal Açından Dinî İletişim**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara
- KUT, Sema ve Nesrin Koşar, (1988), Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi, Ankara
- MEHMEDOĞLU, Yurdagül (2003), **Çocuğum Değerlerimizi Öğreniyor**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul
- OKTİK, Nurgül ve Sezer, Sergender, (2004), “Aile İçinde İntiharların Yoksullukla İlişkisi: Muğla Örneği”, IV.Aile Şurası “Aile ve yoksulluk” Bildirileri, Ankara
- ÖSGM (Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü) (2006), **7- 19 Yaş Etkili Ana- Baba Eğitimi Çalıştayı ve Çocuk Hazırlık Toplantısı Süreç raporu**, Ankara

- ÖZKAN, Zülfikar (2005), **NLP Teknikleriyle Aile İçi İletişim**, II.Baskı, Hayat Yayınevi, İstanbul
- PEKER, Hüseyin (1994), **99 Soruda Çocuk ve Suç**, I.Baskı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- SELÇUK, Ziya (1996), **Eğitim Psikolojisi**, Şafak Matbaa, Ankara
- SENEMOĞLU, Senem (1999),**Gelişim, Öğrenme Ve Öğretim**, Özsen Matbaa, Ankara
- SEZEN, Gülsüm (2007),“Türkiye'de Boşanma, Boşanma Oranının Artışı, Nedenleri ve Araştırmalar”,Türk Hukuk sitesi, <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread,19> Mart 2007
- STEEDE, Kevin(2004), **Anne Babaların En Çok Yaptıkları On Hata**, Hayat Yayınları, İstanbul
- SUBAŞI, Necdet (2004), “ Dindarın ve Yoksulun Yaşam Dünyası Aile Odaklı Stratejiler”, IV.Aile Şurası “Aile ve yoksulluk” Bildirileri, Ankara
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2007), Güncel Kelime Arama, <http://www.tdk.org.tr/TR/SozBulAyrintili.>, 23 Mart 2007
- TÜBİTAK(Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu) Bilim ve Teknik Dergisi (2007), “Psikoloji”, www.biltek.tubitak.gov.tr/gelisim/psikoloji/basliklar, Erişim: 12 Mart 2007
- TÜİK(Türk İstatistik Kurumu)(2006) , “2006 Aile Araştırmaları sonuçları”, [www.aile.gov.tr/haber arşivi/](http://www.aile.gov.tr/haber_arşivi/) 28. 12. 2006, 10 Mart 2007
- Türev Eğitim Danışmanlık, (2000), **Etkili İletişim Becerileri Ve Beden Dili Kullanımı Eğitim Notları**, İzmir
- YAVUZ, Kerim (1994), **99 Soruda Çocuk ve Din**, I. Baskı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- YAVUZER, Haluk (1998), **Çocuk ve suç**, 3. Baskı, Remzi yayınevi, İstanbul
- YAVUZER, Haluk, (2000), **Çocuk Eğitimi El kitabı**, Remzi Yayınevi, İstanbul
- YAVUZER, Haluk (2005), **Ana- Baba ve Çocuk**, 18. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (2000), **Aile ve Çocuk**, 6. Basım, Özgür Yayıncılık, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Gümüşhane'nin Torul ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Gebze İstiklal İlköğretim Okulu'nda 1992 ve orta öğrenimini Gebze İmam-Hatip Lisesi'nde 1999 yılında tamamladı. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. Bitirme tezini Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı'nda tamamlayıp, mezun oldu. Okulunu iyi dereceyle bitirdi.